SUOMEN SUVERENITEETTI EUROPEANISAATION PURISTUKSESSA – MAANPUOLUSTUS SUVERENITEETIN ILMENTÄJÄNÄ

Miikka Venäläinen

Pro gradu-tutkielma

Valtio-oppi

Yhteiskuntatieteiden
ja Filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Kia Lindroos

Syksy 2009

TIIVISTELMÄ

Suomen suvereniteetti europeanisaation puristuksessa
Maanpuolustus osana suvereniteetin konstruktiota
Miikka Venäläinen
Valtio-oppi
Pro gradu-tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Kia Lindroos
Syksy 2009
75 sivua

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, miten suomalainen suvereniteetti-käsitys mukautuu vastaamaan ajallista ja tilallista kontekstia. Tarkastelen muutosta, joka on tapahtunut suvereniteetti konstruktiossa vuosien 1993 ja 2008 välillä maanpuolustuksellisen retoriikan kautta. Maanpuolustuksella on uniikki rooli suomalaisessa mielenmaisemassa ja tällä areenalla esitetyt näkemykset muovaavat selkeästi jaettua sekä subjektiivista näkemystä Suomesta suvereenina. Retrospektiivis-fenomenologisen lähestymistavan kautta jäsennän suvereniteetti-käsityksen muutosta ajassa sekä itsenäisenä, kontekstiin mukautuvana ilmiönä. Aineistona käytän Maanpuolustuskurssien avajaispuheita, joissa nousee ehkä parhaiten esiin turvallisuuspoliittisen kontekstin muuttuminen, sekä tulkinnat tilanteesta. Yhdistämällä puheiden viestejä teoriaan muodostan näkemyksen siitä, miten suvereniteetti ei ole yksiselitteisesti määriteltävissä oleva käsite, vaan alati muuttuva apuväline maailman ja itsensä jäsentämisessä.

Tutkimukseni lopputulos on, että suvereniteetti on väline ja ilmentymä siitä mitä ympärillämme tapahtuu. Suomen suvereniteetti on rakennettu ja tietoisesti tuotettu sosiaalinen konstruktio, joka on aina muokkauksen alaisena. Tulkitsemalla suvereniteettia sekä lisäämällä siihen, tai poistamalla siitä, merkityksiä on mahdollista muokata tapaa, jolla suomalaiset hahmottavat itsensä ja kansallisen identiteettinsä europeanisaatio-prosessin keskellä. Suvereniteetti ei ole pelkkä termi, vaan se on käsitys siitä mitä me olemme Euroopassa ja muiden keskellä. Suomen mieltäminen itsenäiseksi, suvereeniksi, on edelleen vahva osa kansallista identiteettiä ja sen ylläpitäminen mahdollistaa turvallisen pohjan europeanisaation vaikutukselle. Muuttuvan suvereniteetti-konstruktion avulla turvallistetaan siirtymää kohti uutta ja tuntematonta.

Avainsanat: Suvereniteetti, konstruktio, europeanisaatio, maanpuolustus, identiteetti.

SISÄLLYS

SISÄLLYS 1
1 JOHDANTO 2
1.1 Tutkimuksen lähtökohdat 2
1.2 Tutkimuskysymys sekä tutkimusmetodi 3
1.3 Keskeiset käsitteet sekä tutkimusaineisto 6
1.4 Tutkimuksen eteneminen 8
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT 10
2.1 Suvereniteetti 10
2.1.1 Suvereniteetti konkreettisina ja kuviteltuina rajoina 13
2.1.2 Suvereenin asema poikkeustilanteessa 20
2.2 Europeanisaatio 24
2.3 Konstruktio 31
3 SUVERENITEETTI LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ 37
3.1 Kansallinen lainsäädäntö 2008 37
3.2 Kansallinen lainsäädäntö 1993 39
3.3 Kansainväliset sopimukset ja sitoumukset 40
3.3.1 Yhdistyneiden Kansakuntien Peruskirja sekä muut velvoitteet 40
3.3.2 Euroopan Unionin lainsäädäntö 43
4 KANSAINVÄLISTYVÄ MAANPUOLUSTUS 45
4.1 NRF-joukot 45
4.2 EU:n nopean toiminnan joukot 47
4.3 Kokonaismaanpuolustus 48
5 NÄKEMYKSIÄ SUOMEN SOTILAALLISESTA SUVERENITEETISTA 50
5.1 Maanpuolustuskurssien avajaispuheet 2008 50
5.2 Maanpuolustuskurssien avajaispuheet 1993 55
5.3 Avajaispuheet suvereniteetin ilmentäjänä 60
6 MITÄ, JA MISSÄ SUVERENITEETTI ON? 67
LÄHTEET 72

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Olen aina ollut kiinnostunut maanpuolustuksellisista asioista, mutta ennen kaikkea myös suomalaisuudesta ja tavasta, jolla koemme Suomen ja suomalaisuuden. Suurin osa kokee Suomen kansan ja valtion muodostaman entiteetin itsenäiseksi, suvereeniksi, mutta miten olemme päätyneet nykyiseen konstruktioon? Yleinen keskustelu mediassa oli lähtökohta tutkimukseni aiheelle, eritoten perussuomalaisten EU-kriittisyys ja itsenäisyyden hupenemista käsittelevä retoriikka sai minussa aikaan pohdiskelevan ajatuksen suvereniteetista uudenlaisena käsitteenä. Aloin pohdiskella tapaa, jolla suvereniteettia tuodaan esiin tämän hetken Suomessa ja mitä siihen sisällytetään tai ei sisällytetä. Suomen aseman muuttuminen osana maailmanjärjestystä viimeisten 20 vuoden aikana olisi väistämättä muuttanut myös tapaa, jolla käsitämme oman suvereniteettimme. Pohdiskelemalla mahdollisia muutoksia suvereniteetissa mieleeni nousi myös tarve konstruktiota muokkaavan informaation tarpeesta – mielessäni heräsi kysymys siitä miten suvereniteettia on käsitteenä mahdollista muokata?

Tämä tutkimus kartoittaa suvereniteetin käsitettä sosiaalisena konstruktiona, jota muokataan ajan henkeen sopivaksi aktiivisella poliittis-retorisella toiminnalla. Suomi on kokenut mittavan määrän pienempiä sekä suurempia mullistuksia viimeisen noin 20 vuoden aikana ja samalla suomalaisten käsitys niin itsestä kuin muista on ollut alttiina muutokselle – rekonstruoinnille. Neuvostoliiton kyljessä selviytynyt pieni kansakunta joutui uudenlaiseen, avoimempaan, tilanteeseen rautaesiripun ruostuttua puhki. Vanha käsitys Suomen suvereniteetista toisaalta vahvistui vihollispelkojen hälvettyä, mutta myös vaati uudenlaista käsitystä suvereniteetista vastaamaan uusia realiteetteja.

Suvereniteetti on konkreettisimmillaan sana, joka ilmentää valtion tai yksilön asemaa – kyse ei ole mistään kovasta entiteetistä, jonka voi tuntea tai nähdä suoraan. Suvereniteetti on konstruktio, joka sijaitsee ihmisten mielissä, ja on siten koettavista lähinnä epäsuorasti oman tulkinnan sekä pohdinnan kautta. Tämän takia käsityksemme ja määritelmämme suvereniteetista tai suvereenista muuttuu lisääntyvän tiedon sekä tietoisen, että tiedostamattoman deliberoinnin kautta. Harva kuitenkaan jaksaa keskittyä etsimään

merkkejä suvereniteetin uusista artefakteista ja merkityksistä – todellisuudessa muodostamme käsityksemme asioista ulkoisen informaation kautta, jota saamme mediasta, toisiltamme, kirjoista ja visuaalisista merkeistä. Otamme vastaan signaaleja, jotka vahvistavat olemassa olevia käsityksiä, sekä luovat uusia yksilöllisiä ja sosiaalisia konstruktioita.

Ihmisten käsitykset mukautuvat vastaamaan ympäröivää todellisuutta, jolloin ihmiskunnan on kokonaisuutenakin mahdollista kehittyä myös henkisesti pelkän taloudellisen ja teknologisen kehityksen sijaan. Muuttuvilla konstruktioilla onkin ehdottoman merkittävä rooli muutoksen mahdollistajana ja välittäjänä. Suvereniteettia mukautetaan vastaamaan nykyisyyden ja tulevaisuuden tarpeita – voidaankin puhua jopa manipuloinnista, mutta on kuitenkin syytä muistaa vaihtoehtoisten näkemysten rooli ylilyöntien ehkäisijänä. Olen valinnut tutkimukseeni poliitikkojen sekä sotilaiden puheita, joista pyrin nostamaan esille tapoja, joilla suvereniteettia konstruoidaan. Suvereniteetti on käsitteenä ensisijaisen tärkeä kansakunnalle sen oman (valtiollisen) legitimiteetin kannalta, ja siksi tarkastelualueena onkin maanpuolustus, joka on lopulta ulkoisen suvereniteetin viimeinen takaaja. Ilman uskottavaa puolustusta valtion koskemattomuus ei olisi mahdollista.

1.2 Tutkimuskysymys sekä tutkimusmetodi

Tutkimukseni tarkoitus on tarkastella miten suvereniteetin konstruktiota on muovattu Suomessa maanpuolustuksellisen retoriikan kautta vastaamaan tilannekohtaisia tarpeita. Tutkimuskysymykseeni liittyy myös läheisesti europeanisaatio-kehityksen vaikutuksen merkitys suvereniteetille, ja eksplikoituna tutkimuskysymykseni on: miten Suomen suvereniteettia muokataan vastaamaan muutoksen luomaa todellisuutta? Tutkimuksessani keskeisiä kysymyksiä on miten aika, paikka ja konteksti vaikuttavat siihen kuvaan, jota Suomen suvereniteetista maalataan. Tarkastelen miten suvereniteetti konstruktio eroaa vuosien 1993 ja 2008 välillä sekä tapaa, jolla tulkitsijat muovaavat laajempaa käsitystä suvereniteetista omien näkemystensä kautta.

Lähtökohtani tutkimukseen juontaa juurensa pohdiskeluun suvereniteetin olemuksesta nykyaikana. Lukiessani klassikoita kuten Clausewitzia sekä Schmittiä, mieleeni nousi väistämättä kysymys siitä, mitä suvereniteetti on nykyisin. Clausewitzilaisittain sotaa

ajatellaan politiikan jatkamisena muilla keinoilla, ja suvereeni on se, joka päättää sodasta. Neo-Clausewitzilainen ajattelu lähtee siitä, että sota on alisteinen suvereenin poliittisille ambitoille – sota on suvereenin toteuttamaa politiikkaa (Julian Reid 2006, 277.). Kuitenkin sota on jo siirtynyt uudelle tasolle, jossa yksittäisen suvereenin harjoittama sodankäynti on ylikansallisesta järjestyksestä poikkeava häiriötilanne.

Näkemykseni mukaan, Schmittin ajattelussa suvereniteetti rakentuu rajojen varaan, ja rajat ovat suvereenien luomia artefakteja. Kyky sulkea ja eristää itsensä muista kertoo suvereenin voimasta ja asemasta – suvereenilla on olemassa oma tilansa, jota ei muiden sallita rikkoa. Myös rajoihin perustuvassa suvereniteetissa on nykyaikana omat ongelmansa, sillä etenkin Suomen tapauksessa rajat ovat suurilta osin avoimia. Euroopan unioni on tuonut mukanaan uusia sopimuksia, kuten Schengenin sopimus, jotka ovat lisänneet valtioiden keskeistä avoimuutta ja rajojen valvonta entisaikojen mukaisella innolla ja intensiteetillä on sopimusten vastaista sekä mahdollista vain poikkeusjärjestelynä, esimerkiksi huippukokousten yhteydessä.

Näkemykseni on, että suvereniteettia ei voida enää määrittää klassisen näkemyksen mukaisesti, vaikkakin ylin valta ja rajat ovat kuvaavia suvereenille, on niiden merkitys mukautunut vastaamaan ajallista kontekstia. Hypoteesini on, että suvereniteetti on alati muuttuva konstruktio, jota mukautetaan vastaamaan nykyisyyttä ja tulevaisuutta. Tämä konstruktion muovailu tapahtuu jatkuvasti ympärillämme ja se on sen hetkisen politiikan tuote, jonka kautta pyritään legitimoimaan nykyisiä ja tulevia poliittisia päätöksiä. Olisi mielenkiintoista tarkastella syvemmin kilpailevien näkemysten välistä kamppailua suvereniteetin määritelmästä, mutta keskityn tarkastelemaan tapaa, jolla hallitusvalta sekä virkamiesjohto asiaa tulkitsevat. Helpottaakseni tehtävää pitäydyn vain yhdessä politiikkalohkossa, jolloin tarkastelu on mahdollista keskitetymmin ja kahdessa ajassa. Käsittelen sotilaallisen suvereniteetin määrittelyä kahtena eri aikana, jolloin vallitsevat premissit ovat olleet niin lainsäädännöllisesti kuin kulttuurillisestikin erilaiset.

Tarkastelen suvereniteetin määritelmää puolustuspoliittisessa, maanpuolustuksellisessa, kontekstissa, vuosina 1993 ja 2008 heijastamalla silloisia määritelmiä niin juridiseen kuin poliittiseenkin ympäristöön. Tarkastelen Suomen suvereniteettia muuttuvana sosiaalisena ja jaettuna konstruktiona, jonka sisältöä leimasi vuonna 1993 uuden ulkopoliittisen tilanteen tuoma itsenäisempi asema. Vuonna 2008 suvereniteettia taas mukautettiin

vastaamaan Suomen uudenlaista asemaa osana Euroopan unionia ja europeanisaatio-ilmiö vaikutti selkeästi linjauksiin Suomen suvereniteetista. Lähtökohtanani tutkimukselle on ajallis-poliittisen-kontekstin merkitys suvereniteetti käsitteen muovaajana.

Tutkimusmetodini on erittäin tulkitseva ja tarkastelen diskurssia ajallisena ilmiönä. Voidaankin sanoa lähestymistapani olevan osin fenomenologis-retrospektiivinen, johtuen myös aineistoni ajallisesta sijainnista niin lähimenneisyydessä kuin kauempana historiassa. Suvereniteetin määritelmiä tuodaan eksplisiittisesti ja implisiittisesti esiin tarkastelun alla olevassa diskurssissa ja nostan esiin oman tulkintani kautta relevanteimmiksi kokemiani osia diskurssista vuoropuheluun aiemman tutkimuksen kanssa. Analysoidessani maanpuolustuskurssien puheita lähestyn asiaa kuten kvalitatiivista haastattelutukimusta, ja pyrin tulkitsemaan puhujien kokemuksellisia käsityksiä oman tulkintani avulla – tältä osin voidaankin puhua hermeneuttisesta lähestymisestä, sillä tulkitsen puhujien tulkintoja diskurssista. Fenomenologinen lähestyminen on mielestäni perusteltua, sillä aineistossani suvereniteetin määrittäjinä toimivat henkilöt muodostavat näkemyksiään omista lähtökohdistaan, joskaan etusijalla ei ole henkilö, vaan aseman mukana tuoma näkemys. Itse ilmiö, jota tarkastelen, on suvereniteetin olemuksen ja määritelmän muutos, retrospektiivinen puoli taas nousee esiin ajallisen kontekstin kautta, joka vaikuttaa ilmiön muotoon.

Saadakseni esiin suvereniteetti-konstruktion monimuotoisuuden on minun välttämätöntä myös tarkastella sitä juridista järjestelmää, joka toisaalta mahdollistaa, mutta myös rajoittaa Suomen asemaa suvereenina. Metodini juridisten realiteettien tarkasteluun on parhaimmillaankin ei-juridinen, sillä oletuksenani on lainkirjaimen merkitys retoriikan rajoittajana, jolloin juridiikkaa on tulkittava poliittisesti. Tärkeintä on kyetä löytämään ne tekijät lainsäädännöstä, jotka rajoittavat suvereniteetin retorista konstruointia. Lainkirjain on lähtökohtaisesti yksiselitteinen ja helposti ymmärrettävä, mutta sen monimuotoinen käyttö perustuukin tulkintaan. Huolimatta lain yleisestä rajoittavasta luonteesta pyrin tulkinnallisin keinoin nostamaan esiin myös mahdollisuuksia, joita laki voi taitavalle mielipiteen muokkaajalle antaa.

1.3 Keskeiset käsitteet sekä tutkimusaineisto

Tutkimuksessani keskityn tarkastelemaan suvereniteettia, ja erityisesti sotilaallista suvereniteettia, jonka koen olennaiseksi osaksi koko kansallisen suvereniteetti-käsitteen kannalta. Maanpuolustus on kansainvälistynyt vauhdilla Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen ja maanpuolustuksen rooli suvereniteetin konstruktion kannalta on jatkuvan muutoksen kourissa. Yksi tutkimukseni lähtöajatuksista onkin, että retorisin keinoin luodaan vaikutelmaa hitaammasta integraatioprosessista ja Suomen todellista vahvemmasta suvereeniudesta. Suvereniteetti on konstruktio, jota luodaan aktiivisesti – suvereniteetti perustuu käsityksiin ja hyväksyntään, realiteettien sijasta.

Suvereniteetin muutoksen kannalta olennaiseksi käsitteeksi nousee europeanisaatio, sillä tällä termillä on mahdollista antaa ympärillämme tapahtuvalle prosessille nimi. Suomi on kiinteästi mukana prosessissa johon osallistuminen ei ollut täydessä mittakaavassa mahdollista vielä 20 vuotta sitten. Europeanisaatio on tavoiteltavan kulttuurin diffuusiota, jonka kautta yhteiset näkemykset asioista pyritään tuomaan osaksi yleistä todellisuuskuvaa. Tavoitteena on luoda yhteinen eurooppalainen arvopohja, jota ei voida olla irrottamatta Euroopan yhdentymiskehityksestä – europeanisaatio on prosessi, jonka kautta luodaan yhtenäisyyttä. Näkemykseni mukaan suvereniteetti konstruktiota viedään Suomessa tietoisesti kohti uudenlaista regiimiä, joka perustuu europeanisaatioon – konstruktio siirtyy vastaamaan tavoiteltavaa kuvaa uudenlaisesta suvereniteetista.

Lähtöajatuksena on suvereniteetin mukautuminen europeanisaatio-kehitystä vastaavaksi konstruktioksi ja ilman konstruktion käsitteen mukaan ottamista olisi valitsemani aihepiirin käsittely mahdotonta. Konstruktio on tässä tapauksessa retorinen rakennelma, jota muokataan suorasti sekä epäsuorasti liittämällä siihen ja poistamalla siitä osia. Keskeisiä konstruktioita tutkimuksessani ovat *me*- ja suvereniteetti-konstruktiot, sillä ne ovat mielestäni Suomessa läheisesti kytköksissä niin maanpuolustukseen kuin toisiinsa. Päälähteenäni konstruktiota tarkasteltaessa on Pauli Kettusen Globalisaatio ja kansallinen me -teos, jossa tarkastellaan *me*-konstruktiota suomalaisesta näkökulmasta – jokaisessa kansakunnassa on omanlaisensa konstruktio *meistä* ja kontekstin huomioon ottaminen on välttämätöntä.

Näiden kolmen keskeisen käsitteen (suvereniteetti, konstruktio ja europeanisaatio) kautta avaan suomalaisen suvereniteetti-konstruktion muutosta vuosien 1993 ja 2008 välillä käyttäen hyväkseni maanpuolustuksellista kontekstia. Suvereniteetin kannalta näitä kolmea käsitettä ei ole mahdollista erottaa toisistaan, sillä sosiaaliset konstruktiot ovat konkreettisia vain ihmisten mielissä ja niiden välillä on aina olemassa selkeä suhde, jossa yhden muuttuminen vaikuttaa väistämättä toisiin. Suvereniteetti, europeanisaatio sekä konstruktio ovat kaikki konstruktioita ja siten hengen tuotoksina kaikki muutokset näkemyksissä vain yhdestä resonoivat myös toisiin.

Tutkimukseni aineistoksi olen valinnut lainsäädäntöä sekä muuta materiaalia kahdelta toisistaan eroavalta vuodelta. Tavoitteenani on kerätä riittävästi aineistoa vuosilta 1993 ja 2008 saadakseni kattavan käsityksen Suomea koskevista kansainvälisistä velvoitteista, omasta lainsäädännöstämme sekä näkemyksistä joita valtionjohto, puolustusministeri sekä Puolustusvoimien edustajat, esittivät. Aineistolla luon pohjan myöhemmälle tarkastelulle, jossa pyrin tuomaan esiin vallitsevan todellisuuden sekä retorisesti esiin tuotavien näkökulmien välisen ristiriidan. Aineiston olen valinnut siten, että se toisi selkeästi esiin suvereniteettia rajoittavat kansainväliset sitoumukset sekä kansallisessa lainsäädännössä esiintyvät suvereniteettia koskevat linjaukset.

Tarkastelun kohteena minulla on vuosina 1993 ja 2008 voimassa olleet kansainväliset velvoitteet ja sopimukset, jotka vaikuttavat Suomen suvereniteettiin maanpuolustuksen alueella. Vuonna 1993 Suomea koskevia kansainvälisiä sopimuksia oli huomattavasti vähemmän kuin vuonna 2008, ja ainoat merkittävät voimassa olevat sopimukset olivat Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja sekä kirjava joukko muita sopimuksia, joiden merkitys on kuitenkin vähäinen. Vuonna 2008 tilanne oli kuitenkin jo muuttunut, sillä Suomi on osana Euroopan uninin niin kutsuttua kovaa ydintä sitoutunut Unionin kehitykseen tiiviimmin kuin monet muut jäsenvaltiot ja siten myös hyväksynyt monia valtiosopimuksia, joilla on vaikutusta myös maanpuolustuksen alueella. Aineiston esittelyn toisessa vaiheessa otan esiin kansallisen lainsäädännön ja tarkastelen Suomen suvereniteettia käsittelevien lakipykälien muutoksia vuosien 1993 ja 2008 välillä. Muutos lainsäädännössäkin on ollut merkittävä, sillä vuonna 1993 voimassa olleet Hallitusmuoto sekä Valtiopäiväjärjestys korvattiin vuoden 2000 alusta uudella Perustuslailla.

Edellä esittelemäni aineisto on se juridinen todellisuus jonka mukaan Suomi joutuu asioistaan päättämään. Todellisuus on kuitenkin usein vain toissijainen tekijä politiikassa ja siksi aineistoni toinen osio keskittyy siihen, miten jäykät lakipykälät voidaan muokata tilanteeseen sopivaan muotoon. Olen valinnut sopimusten ja lakien vastapainoksi Maanpuolustuskurssien avajaispuheita molemmilta käsittelyssä olevilta vuosilta. Kursseja järjestetään vuosittain kaksi tai kolme ja ne on suunnattu siviileille, joilla koetaan olevan tarvetta hahmottaa maanpuolustuksen kokonaisuus niin sodan kuin rauhankin aikana. Kurssien avajaispuheet ovat kuitenkin myös näyttämö, jolla esitetään melko suoriakin linjauksia. Avajaispuhujina toimii yleensä niin Puolustusvoimain komentaja kuin puolustusministerikin, ja juuri he ovat avainhahmoja Suomen sotilaallisen suvereniteetin määrittäjinä, sillä he tarkastelevat työkseen Suomen roolia maanpuolustuksellisista lähtökohdista.

1.4 Tutkimuksen eteneminen

Tutkimusta aloitellessani minulla oli joitakin ennakko-oletuksia ja näiden pohjalta muodostin tutkimukseni rungon. Lähtöoletukseni oli, että suvereniteetti on mukautuva konstruktio, joka heijastelee aika-kontekstia. Ensimmäisenä minun onkin aiheellista määritellä suvereniteetti tavalla, jota voin parhaiten hyödyntää tutkimuksessani, mutta tämän tehdäkseni tulee minun myös ottaa selvää muista siihen läheisesti liittyvistä käsitteistä. Keskeisiksi käsitteiksi tutkimuksessani muodostui suvereniteetin lisäksi europeanisaatio sekä konstruktio, sillä näiden keskinäinen suhde muokkaa suvereniteettia tälläkin hetkellä, aivan kuin se on tehnyt vuosina 1993 ja 2008.

Tämän jälkeen on selvitettävä miten suvereniteetti määritellään virallisessa kontekstissa. Ennakko-oletuksenani on, että se miten suvereniteetti määritellään virallisesti Suomen lainsäädännössä sekä kansainvälisissä sopimuksissa ei anna täydellistä kuvaa suvereniteetista ja saattaa osaltaan jopa rajoittaa tai olla ristiriidassa suvereniteetti-konstruktion kanssa. Tarkastelenkin kolmannessa kappaleessa suomalaista lainsäädäntöä vuosilta 1993 sekä 2008 määritelläkseni virallisen suvereniteetin määritelmän suomalaisessa kontekstissa. Lisäksi tarkastelen kansainvälisen lainsäädännön kautta rajoitteita Suomen viralliselle suvereniteetille ja henkiselle suvereniteetti-konstruktiolle.

Lähtökohtana tutkimukselleni on tarkastella tapaa, jolla suvereniteettia määritellään suvereenin tärkeimmän artefaktin, maanpuolustuksen alueella. Oletuksenani on, että maanpuolustus on muuttunut kansainvälisemmäksi europeanisaation vaikutuksesta ja siten onkin relevanttia kiinnittää huomiota tapaan, jolla maanpuolustus on muuttunut kansainvälisemmäksi. Käsittelen niitä muutoksia ja uusia edesottamuksia, jotka ovat vieneet suomalaista sotilasosaamista ulkomaille uudella tavalla. Siinä missä 25 vuotta sitten Suomi toimi kansainvälisessä järjestelmässä rajojensa ulkopuolella ainoastaan YK-lipun alaisena, olemme tällä hetkellä mukana niin EU- kuin Nato-vetoisissa operaatioissa. Oletuksenani on, että maanpuolustus suvereniteetin artefaktina saa uusia muotoja, jotka täydentävät muuttuvaa konstruktiota suvereniteetista.

Tietenkin on tärkeää löytää se lähde, jonka kautta konstruktio muuttuu ja miten sitä muutetaan. Oletuksenani on, että poliittisten ambitioiden kautta Suomea viedään uuteen suuntaan, joka ei enää vastaa aikaisempaa käsitystä suvereniteetistamme. Otankin tarkasteluun näkemyksiä Suomen sotilaallisesta suvereniteetista, jotka on annettu 15 vuotta toisistaan erillään, ja suhteutan niissä esiintuodut näkemykset aikakontekstiin. Merkkejä nykyisestä maanpuolustuksen kansainvälistymisestä ja sen vaikutuksesta sotilaallisen suvereniteetin konstruktioon tulisi löytyä jo vuoden 1993 puheista, sillä tavoiteltava suunta Suomesta osana Euroopan unionia sekä uudenlaista ulkopoliittista järjestystä on ollut olemassa jo tuolloin. Mielenkiintoista on nähdä, miten hyvin sen aikaisesta diskurssista on luettavissa vuoden 2008 vallitsevan tilanteen ennakointi, vai onko.

Lopuksi niputan kaiken aiemman yhdeksi kokonaisuudeksi, ja luon siltoja eriävien asiakokonaisuuksien välille. Suvereniteetin tulisi olla sekä juridinen että henkinen konstruktio, mutta mitkä kaikki voimat ja muutokset siihen lopulta vaikuttavat? Tähän toivon löytäväni vastauksen tutkimukseni kautta. Oletuksena on, että aiemmin määrittelemääni tutkimuskysymykseen löytyy vastaus ja pystyn paremmin ymmärtämään sitä prosessia, joka muokkaa käsityksiämme suvereniteetista, vaikkakin vain yhden esimerkkialan kautta.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tämän tutkimuksen kannalta keskeisimmät käsitteet ovat suvereniteetti sekä eurooppalaistumisen prosessi tai pikemminkin europeanisaatio. Nämä kaksi ovat Suomessa läheisesti kytköksissä toisiinsa, niin hyvässä kuin pahassakin. Suvereniteetti on merkittävin valtio-konstruktion määrittäjä. Europeanisaatio, globalisaatio sekä muut valtioiden väliset prosessit ovat omalla tavallaan uhkana yksittäisen valtion suvereniteetille. Europeanisaatio ja globalisaatio ovat voimia, joita suvereenit valtiot ajavat yhdessä ja samalla luopuvat osasta omaa suvereniteettiaan. Suvereniteetin nojalla tapahtuva vallankäyttö syö periaatteessa valtioiden suvereniteettia sekä niiden tulevaisuuden vallankäytön mahdollisuuksia. Yhdentymisen politiikka sitoo valtioiden käsiä, jonkin suuremman ja paremman hyväksi, täten ainakin asia koetaan suvereniteetin luovuttamisen perusteella.

Jotta voin tarkastella maanpuolustuksen nykyistä roolia, on tärkeää saavuttaa mahdollisimman laaja-alainen käsitys tutkimuksen tärkeimmistä käsitteistä. Tarkastelen ensin suvereniteettia, sillä vasta sen määrittelyn kautta voimme käsittää europeanisaation merkityksen. Suvereniteetin määrittämisen jälkeen siirryn käsittelemään europeanisaatiota omana käsitteenään. Näiden kahden välillä on mielestäni olemassa selkeä korrelaatio, jota pyrin valottamaan parhaimpien kykyjeni mukaan myöhemmässä vaiheessa, sekoittamalla käsitteet keskenään aineiston kanssa.

2.1 Suvereniteetti

Suvereniteetilla, *Sovereignty***,** tarkoitetaan valtion suvereenia – kiistämätöntä – auktoriteettia sen omalla alueellaan ja toisten valtioiden on myös tämä tunnustettava. Kyse on teoriassa eräänlaisesta sopimuksesta mahdollisesti suvereniteettia uhkaavien tahojen kanssa, kuten Westfalenin-regiimi, jota pidetään yleisesti valtio suvereniteetin sopimuksellisena ensiaskeleena. Toinen valtioiden suvereniteettia määrittävä regiimi on YK:n peruskirja vuodelta 1945, joka loi enemmän liikkumavaraa valtioiden keskinäisiin suhteisiin.

YK:n peruskirja sisältää monta suvereniteetin käsitteen kannalta merkittävää lisäystä kuten tunnustus valtioiden joukon elävyydestä. Westfalenin regiimi oletti valtiot lähes ikuisiksi entiteeteiksi kun taas peruskirja murentaa osaltaan valtioiden sisäistä suvereniteettia myöntämällä sorretuille kansoille oikeuden julistautua itsenäiseksi. Käytännössä jokaisen valtion sisällä voisi piillä ryhmä, jolla on täysi oikeus julistautua itsenäiseksi, päätös julistuksen legitimaatiosta syntyy kuitenkin kansainvälisen yhteisön mielipiteiden perusteella. Suvereniteetin legitimointi ei siis ole vain valtion sisäinen asia vaan se on kansainvälinen konstruktio, joka perustuu valtion ylittävään hyväksyntään. Tässä onkin tärkeä ero YK:n peruskirjan ja Westfalenin regiimin välillä – kansainvälisyys. Siinä missä Westfalenin regiimissä valtioiden kiistat todettiin valtioiden välisiksi, ovatkin ne peruskirjan mukaan kaikkien välisiä ja YK voi tuomita väärinkäyttäjät sekä käyttää pakkokeinoja tilanteen rauhoittamiseksi. (Paloheimo, 1996, 383–385)

Suvereniteetilla on käytännössä kaksi merkittävää ulottuvuutta: ulkoinen ja sisäinen. Suvereniteettia ei ole ilman molempien ehtojen täyttymistä: valtio ilman sen sisäistä auktoriteettia ei mahdollista sen ulkoista tunnustamista ja toisin päin. Suvereniteetille voidaan myös luoda useampia aspekteja ja edellytyksiä. Jan Blomberg on määrittänyt omassa pro gradu – tutkimuksessaan suvereniteetille neljä ulottuvuutta: ulkopuolinen tunnustus, alue, kansa ja auktoriteetti. (Blomberg, 2001, 9-12) Kaikki nämä neljä ulottuvuutta ovat ominaisia suvereenille valtiolle, mutta mielestäni kansa on osa sisäistä auktoriteettia ja alue taas on ulkopuolisen tunnustuksen määrittämä (myös sisäisen auktoriteetin määrittämä).

Thomas J. Biersterker kokee suvereniteetin olevan jotakin muuta kuin ajattomaan ajatukseen perustuva instituutio: *”State sovereignty is an inherently social construct. The modern state system is not based on some timeless principle of sovereignty, but on the production of a normative conception which links authority, territory, population (society, nation), and recognition in a unique way, and in a particular place (state).* Biersterker tarkastelee siis suvereniteettia nimenomaan sosiaalisena konstruktiona eikä jonkin regiimin tuottamana hyväksyntänä. Tärkeää suvereniteetissa on myös historiallinen konteksti: *”..all the components of state sovereignty ..are socially constructed and combined in specific historical contexts.”*(Biersterker, 1996, s vi)

Biersterker siis ymmärtää suvereniteetin jonakin rakennettuna, tuotettuna, ja hän onkin mielestäni oikeassa, sillä ennen valtion tunnustettua suvereniteettia kansainvälisesti, on valtio legitimoitava auktoriteettina sen omille kansalaisille. Hän tarkastelee suvereniteettia perimmäisestä näkökulmasta, kansan kautta. Ilman valtion sisäistä auktoriteetin hyväksyntää ei ole mahdollista vaatia sitä ulkopuoleltakaan ja siten koko suvereniteetti-instituutio on tavallisten ihmisten konstruktio. Poikkeuksena edellä mainittuun voidaan kuitenkin todeta, ettei kansan hyväksyntä ole koskaan ollut se tärkein tekijä valtion suvereniteetin takaajana, vaan tarpeeksi voimakkaalla väkivaltakoneistolla on myös voitu saavuttaa valtion sisäinen yksimielisyys. Viimeisessä tapauksessa tosin suvereniteetin legitimaatio voidaan yksiselitteisesti kiistää ja kyse on siten mielestäni vain osittaisesta suvereniteetista, ja vallankäyttö on rajoittunutta hiljaisesta vastustuksesta johtuen.

Suvereniteetti on vaikeasti määritettävä instituutio ja sen kulmakivistä löytyy erilaisia näkemyksiä pilvin pimein. Ehkä helpoin tapa määritellä suvereniteetti on katsoa yksittäisiin tapauksiin ja hyväksyä, että käsitettä ei voida yksiselitteisesti määritellä vaan kyse on elävästä ja alati muuttuvasta konstruktiosta. Europeanisaatio määrittää hyvin pitkälti tutkimuskysymyksen kannalta oleelliset suvereniteetti-konstruktiot. Vaikkakin kansainvälisen lain takaama suvereniteetti on keskeinen valtioiden kannalta, ei se kuitenkaan mielestäni ole uhattuna europeanisaation edetessä. Syitä tähän on monia:

1) Pitkällekään vietynä koen, että Euroopan integraatio ei ole uhkaamassa yksittäisen valtion laillista suvereniteettia, lukuun ottamatta pitkälle vietyjä federalisaatio pyrkimyksiä.

2) Valtiot toimivat selkeästi ylimpinä suvereeneina omalla alueellaan ja käyttävät toimeenpano, lainsäädäntö sekä tuomiovaltaa alueellaan, vaikkakin kansallinen lainsäädäntö on monilta osin alisteinen EU-lainsäädännölle.

3) Kolmas, ja kenties merkittävin, syy on kansallisen tason suvereniteetti, jolla tarkoitan demokraattisessa valtiossa aina olemassa olevaa mahdollisuutta irtautua kaikista velvoitteista laillisen prosessin kautta jos äänestäjät näin haluavat. Ylin valta kuuluu aina kunkin valtion omille asukkaille ja mikään ylivaltiollinen järjestelmä ei sitä ole syrjäyttämässä – pois lukien tilanne, jossa koko muun Euroopan tulevaisuus olisi vaarassa ilman yhden panosta ja jonkinlainen sisäisen järjestyksen turvaaminen olisi välttämätöntä.

Luultavasti integraatio-kehityksen täytyy kestää vielä pitkä tovi sekä syventyä merkittävästi ennen kuin esimerkiksi EU:n jäsenvaltion yksilöllistä suvereniteettia ei enää EU-lainsäädännössä tunnustettaisi.

Tutkimuksen kannalta on tärkeää olla rajoittamatta suvereniteetin käsitettä liian yksiselitteisesti ja aionkin käyttää edellä käyttämiäni merkityksiä laaja-alaisesti hyväkseni aineistoon sitä soveltaessani. Itse käsitän suvereniteetin löyhästi ja perusteeni tälle johdan englanninkielen sanasta *sovereign*, joka tarkoittaa hallitsijaa eli olemme suvereniteetin juurilla, jolloin hallitsija oli yhtä kuin kansa ja valtio. Mielestäni muutos niistä ajoista ei ole ollut mullistava, aina on olemassa se ylin vallankäyttäjä johon suvereniteetti kiteytyy ainoa ero menneen ja nykyisen välillä on konstruktioissa. Me määritämme asioita uudella tavalla ja annamme niille enemmän merkityksiä, mutta suvereniteetti tai suvereeni on se joka päättää mitä tehdään ja tämä, jos mikä on kontingenttia. Joskus edes päätöksentekijää ei voida tietää - saati päättäjien/osallisten pitkää ketjua joka on johtanut päätöksen olemassa olevaan muotoon. Jotta voimme määrittää, mikä tai kuka suvereeni on, täytyy meidän ensin tarkastella sen tulosta – päätöstä – alusta loppuun.

2.1.1 Suvereniteetti konkreettisina ja kuviteltuina rajoina

Suvereniteetti on valtioiden välisen toiminnan perustava elementti, joka määrittää valtiot sekä niiden väliset suhteet. Ilman kansallisia suvereeneja ei kansainvälistä toimintaa voisi käytännössä olla olemassa tavalla, jolla me sen nykyisin ymmärrämme. Pyrin hahmottelemaan suvereniteetin todellista olemusta kahden ajattelijan näkemysten kautta. Carl Schmitt on yksi keskeisimpiä suvereniteetin käsitteen määrittäjiä ja hän ansaitseekin ehdottomasti paikkansa tutkimuksessani. Stephen Krasner on puolestaan Stanfordin yliopiston professori, jonka teos sai julkaisuhetkellään tiedemaailmalta osakseen suurta huomiota ja hän tarkastelee suvereniteettia sen lainsäädännöllisen ja regiimi-pohjaisen olemuksen kautta, mutta hän myös paneutuu tapaan, jolla suvereniteetin sääntöjä voidaan loukata.

Carl Schmitt on todennut osuvasti sen mitä suvereniteetti todellisuudessa on. Schmittin mukaan suvereeni on se, joka päättää poikkeuksesta: ”*Sovereign is he who decides on the exception* (Schmitt 2005, 5).” Vaikka Schmitt itse pitää määritelmäänsä vain rajatapauksena, ei niinkään yleisenä sääntönä, on hänen ajatuksessaan suurta viisautta.

Vasta äärimmäinen, olemassaoloa uhkaava kriisi, voi tuoda esiin suvereenin todellisen aseman – se, joka pystyy päättämään tehokkaasti kun järjestelmä irtautuu normeista, on suvereeni. Pohja ajatukselle löytyy myös Schmittin omasta ajattelusta, sillä hänen teologiseen ajatteluun pohjaavassa näkemyksessään on olemassa yksi suuri suvereeni: jumala. Todellinen suvereeni voi aina päättää haluamallaan tavalla, ilman haittavaikutuksia ja omnipotenttia jumalaa voidaan pitää kaikkien suvereenien esikuvana – näitä elementtejä tulee löytyä suvereenin olemuksesta.

Käytännössä Schmitt kuitenkin pohtii valtio-suvereenia ja sitä millä se pystyy legitimoimaan paikkansa niin omien kansalaisten kuin naapureidenkin silmissä. Schmitt lainaa Jean Bodinin ajatuksia ja kehuu tämän näkemystä suvereniteetista edistykselliseksi, sillä myös Bodin käsittää poikkeuksen normista olevan suvereenin määrittämisen kannalta keskeistä. Bodinin ajatuksissa suvereniteetti on aina jakautuneessa tilassa valtion sisällä: toisinaan prinssi hallitsee kansaa ja toisinaan kansa hallitsee prinssiä. Ongelmallista tässä käsityksessä on lain asema, sillä juuri kyky vaikuttaa olemassa olevaan lakiin on perinteisesti ollut suvereenin olemuksen ydin. (Schmitt 2005, 8-9.) Schmitt pääsee Bodinin kautta irtautumaan suvereniteetin käsittelyä rajoittavista tekijöistä kuten lainsäädännöstä, suvereniteetti onkin paljon syvällisempi käsite kuin lakiin kirjattu vallankäytön oikeus.

Keskeistä Schmittin suvereniteetti-ajattelussa on päätöksen tekeminen, vaikka päätöksentekijän valta nojaa normiin on keskeistä suvereenin olemuksessa itse päätös. Päätöksen ja normin välisen asetelman pohdiskelu on hyvin pitkälti samanlaista kuin legendaarisen muna-vai-kana –pähkinän pohtiminen, mutta on kuitenkin selkeästi osoitettavissa päätöksen merkitys normin säätäjänä. Päätöksellä on kuitenkin suurempi merkitys juuri sen toimeenpanevan roolin kautta – päätös on myös joskus luonut normin johon päätöksenteko nojaa. (Schmitt 2005, 9.)

Schmitt tarkastelee myös nykymaailman kannalta merkittävää kysymystä suvereniteetista pohtimalla vuonna 1871 perustetun Saksan keisarikunnan sekä sen jäsenvaltioiden välistä suhdetta (Schmitt 2005, 9-10). Tilanne Saksan keisarikunnan osalta oli samankaltainen kuin nykyään Euroopan unionin suhde sen jäsenvaltioihin. Kuka on todellinen suvereeni tilanteessa, jossa suvereenit yksiköt liittyvät osaksi uudenlaista, sekä osallistuvat uuden suvereenin rakentamiseen? Schmittin näkemyksessä korostuu jälleen kriisin ja poikkeavan tilanteen merkitys suvereenin määrittäjänä. Keisarikunnan jäsenvaltioilla oli selkeästi

suvereeni rooli yksilöinä, kuten vuoden 1871 perustuslaki sen määritti ja perinteisessä päätöksenteossa pitäydyttäessä jäsenvaltiot olivat yhtä suvereeneja päätöksentekijöitä kuin ennenkin. Oleellista olikin se mitä tapahtuu uudella tasolla ja kuka on se, joka päättää milloin on kysymyksessä normaalista poikkeava tilanne. Saksan keisarikunnan rooli ja legitiimi asema perustui lakiin ja sinällään sen rooli oli rajattu, mutta samalla keisarikunnasta tuli ylin instituutio, jolla oli oikeus määrittää tilanne poikkeukselliseksi. (Schmitt 2005, 10)

Saksan tasavallan vuoden 1919 perustuslain mukaan valtakunnan presidentti oli se henkilö, joka päättää poikkeuksen olemassa olosta, mutta hän on kuitenkin vastuussa valtiopäiville ja täten voidaan erottaa tehtävästään. Siitä huolimatta, että presidentti on vastuussa päätöksistään, näkyy ennalta asetetuissa ehdoissa hänen roolinsa suvereenina, sillä ehtojen asettaminen kertoo halusta rajata suvereenin valtaa. (Schmitt 2005, 10–11.) Vuoden 1919 perustuslaissa on jälleen esillä prinssin ja kansan välinen suhde sekä sen kompleksisuus. Suvereeni on todellakin se, joka päättää poikkeuksen olemassaolosta, mutta päättäjä on silti vastuussa kansalle eikä siten voi rajattomasti toteuttaa rooliaan suvereenina ilman uhkaa aseman menettämisestä.

Miksi poikkeus on niin tärkeä elementti suvereenin määrittäjänä ja mikä poikkeavassa tilanteessa tuo esiin suvereenin? Peruste poikkeuksen merkittävyydelle löytyy sen olemuksesta, sillä poikkeus on jotakin totutun ja suunnitellun ulkopuolelle jäävää. Kuitenkaan kyse ei ole anarkiasta tai kaaoksesta, vaan uudesta tilanteesta johon ei ole olemassa valmista toimintamallia. Merkittävää on siirtyminen pois normatiivisesta, säädetystä tilasta ja juuri totutusta poikkeava tuo esiin vallan todellisen sijainnin. Poikkeavassa tilanteessa suvereeni nousee normien ja sääntöjen yläpuolelle ja sen toimintakyky uudessa tilanteessa määrittää sen vallan suuruuden. Kaikki laki on tilannekohtaista ja suvereenilla on oikeus määrittää, onko laki tilanne huomioonottaen voimassa – tämä päätöksen monopoli määrittää sen kuka on suvereeni. (Schmitt 2005, 12–13) Poikkeus on siksi merkittävä, että se todistaa säännön, mutta sääntö ei todista poikkeusta – tämän päätelmän avulla on mahdollista todistaa poikkeuksen voima sekä tärkeys. Poikkeustilanteessa todellinen valta murtaa toiston ja sääntöjen aiheuttaman turtumuksen siten, että on mahdollista todeta aito suvereeni sekä sen ympäristöstä ammentama voima. (Schmitt 2005, 15)

Schmittin määritelmässä suvereenista on yksi ongelma: miten määrittää suvereeni kun poikkeavaa tilannetta ei ole olemassa? Ajateltaessa esimerkiksi Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden suhdetta on hyvin vaikeaa löytää todellista suvereenia, sillä poikkeavaa tilannetta ei ole kuviteltavissa. Tosin Schmittin ajatusten mukaisesti todellisia suvereeneja Euroopan unionissa ovat juuri jäsenvaltiot, sillä niillä on oikeus päättää poikkeuksesta sen sattuessa. Kyse voi kuitenkin olla tottumuksesta ja todellinen poikkeus saattaa ilmetä uudenlaisella tasolla, jolla kansallinen suvereeni ei enää kykene reagoimaan poikkeukseen, vaan tarvitaan suurempaa suvereenia, joka kykenee ratkaisemaan tilanteen. Käytännössä on mahdotonta määrittää todellista suvereenia, sillä vaikkakin säännöt Euroopan unionin sisällä ovat tiedossa, emme koskaan voi varautua poikkeavaan tilanteeseen, sillä varautuminen siihen tekisi siitä ei-poikkeavan.

Schmitt käsittelee suvereniteetin määrittämisen ongelmaa lainsäädännöllisen muodon ja päätöksen ongelmana. Normaalisti tunnettua järjestystä sovelletaan ja muovataan muuttuvan tilanteen mukaisesti sekä tavoitteita tukevalla tavalla. Suvereniteetti on kuitenkin käsitteenä sopeutunut ehkä eniten aikaan sekä tavoitteisiin ja sitä hallinnoidaan enemmän kuin monia muita käsitteitä (Schmitt 2005, 17). Suvereniteettiin liittyy niin voimakkaita merkityksiä, että vallan ja hallinnan kannalta suvereniteetin käsitettä täytyy kyetä muokkaamaan edukseen, jotta omaa valtaa on mahdollista legitimoida käsitteen kautta. Suvereniteetti on ongelmallista määrittää lain kautta, sillä lait ovat voimassa ainoastaan silloin kun mitään poikkeavaa ei ole voimassa. Poikkeava tilanne siirtää vallankäytön pois normista, jolloin lakiin perustuvalla suvereniteetilla ei välttämättä ole merkitystä. Poikkeavassa tilanteessa lainkirjain on toissijainen ja suvereniteetti perustuu sosiaalisen käsityksen varaan. Uusi tilanne luo uuden, tai vahvistaa vanhaa suvereenia, sillä sen vallalle löytyy legitimaatio hyväksynnän kautta. (Schmitt 2005, 21–22)

Valtion asema ylimpänä suvereenina on Schmittin mukaan kyseenalainen, sillä valtio-suvereeni manifestoituu käytännössä vain lainsäädännön kautta. Valtion ainoa rooli on luoda ja muokata lakeja, tietenkin lakien kautta legitimoidaan suvereenin vallankäyttäjä, mutta jälleen on edessä kysymys poikkeustilasta. Valtio ei myöskään luo lakia, vaan sen kautta on mahdollista säätä lait, mutta idea laeille löytyy muualta, poliittisesta toiminnasta. Voimme kuitenkin puhua laista ja valtiosta yhtä voimakkaina voimina, joita muokataan poliittisen ja sosiaalisen elämän kautta. Näiden voimien välillä on kuitenkin olemassa riippuvuus, sillä kummankin olemassa olo on ehto toisen toteutumiselle. (Schmitt 2005,

23–24.) Valtio antaa laille paikan ja laki valtiolle merkityksen, lailla ei kuitenkaan ole muuta merkitystä kuin muodollinen, sillä laki on jo olemassa valtiossa ilman sen muodollista olemassa oloa.

Lain ja valtion suhteen problematiikka on merkityksellinen myös kansainvälisten suhteiden regiimin kannalta, sillä ylikasallista lainsäädäntöä on olemassa ilman ylikansallisen valtion olemassa oloa. Kansainvälisen yhteisön kautta on kuitenkin mahdollista hahmottaa ylikansallisen lain olemassaolo, sillä ilmiön ollessa alhaalta ylöspäin ponnistava, eli kansallisesta ylikansalliseen päin suuntautunut ei täydellistä vallan monopolia tarvita lain olemassaololle. (Schmitt 2005, 25.) Lopulta kaikki valta onkin riippuvaista sen perusteista, valtion suvereniteetti rakentuu kansan hyväksyntään ja ylikansallisen asema regiimin ylläpitäjänä jäsenvaltioiden hyväksyntään.

Suvereenin valta perustuu järjestykselle ja järjestyksen vaalimista pidetään niin suuressa roolissa, että se joka kykenee säilyttämään järjestyksen, hyväksytään suvereeniksi. Suvereenin auktoriteetti on se avain johon suvereenin valta perustuu, poikkeustilanteessa vain auktoriteetin avulla on mahdollista säilyttää olemassa oleva järjestys. (Schmitt 2005, 26–27.) Autoritäärinen näkemys suvereenista on perusteltu, sillä poikkeustilanteen mahdollisuuksiin ei sisälly anarkian tai kaaoksen mahdollisuutta – järjestys onkin säilytettävä poikkeustilasta huolimatta ja ellei näin tapahdu voidaan todeta, että suvereenia ei ole olemassa. Europeanisaation luomassa regiimissä onkin mielenkiintoista pohtia poikkeustilan mahdollisesti aiheuttamaa tilannetta, jossa suvereenia ei välttämättä ole mahdollista todeta. Kysymys onkin siitä onko Euroopan unioni kansainvälisen lain kaltainen alhaalta ylös – suuntautuva yhteisö vai uusi suvereeni.

Suvereniteetin ongelmia pohtiessaan Schmitt tuomitsee Krabben, Preussin ja Kelsenin pyrkimykset erottaa henkilölliset elementit suvereniteetista. Tapa jolla persoonallinen ja ei-persoonallinen erotetaan valtiollisesta suvereniteetista, ei ole hedelmällinen lähestymistapa, sillä konkreettisen ja abstraktin erottaminen on yhtä mahdotonta kuin lain ja valtion erottaminen. Suvereniteettiin kuuluu olennaisena osana molempien roolien olemassaolo ja henkilöllisen elementin poistaminen yhtälöstä on samalla päätöksen poistamista. (Schmitt 2005, 29–30.) Henkilöllisessä muodossa suvereniteettia on mahdollista hyödyntää, sillä abstrakti suvereeni ei kykene varsinaiseen päätöksentekoon –

suvereenin edellytys on kyky toimia, ja pelkkään abstraktiin tukeutuva näkemys suvereenista, on sen impotentin luonteen vuoksi typerä.

Valtio-suvereeni on joidenkin mielestä lähes jumalan veroinen kaikkivoipa entiteetti – kaikkivoipa valtio voima. Tässä käsityksessä valtio on abstrakti henkilö, jolla on kaikki valta käsissään ja se on lähes mystisesti tuotettu käsitys suvereeniudesta. Tavallaan käsitystä muodostettaessa siirryttiin uskonnollisesta kuvitelmasta juridiseen kuvitelmaan ja valtiosta tuli ihmisten ylin hallitsija. (Schmitt 2005, 39–40.) Valtion ja suvereeniuden tutkimuksessa on hyödynnetty hyvin paljon teologisia piirteitä ja onkin pakko todeta Schmittin kirjan nimeämisen onnistuneen täydellisesti (Political theology, four chapters on the concept of sovereignty). Suvereeniuden määrittäminen on poliittista teologiaa, jossa valtiolle ja suvereenille annetaan uskonnollisia piirteitä. Siinä missä keskiajalla tutkittiin Raamattua, on renessanssin jälkeen keskitytty konkreettisemman valtakunnan, valtion olemuksen pohtimiseen samojen teologisten välineiden avulla kuin aiemmin Raamatun kohdalla.

Suvereniteetin käsitys on muuttunut läpi historian ja sen on aina mukautunut ajan henkeen, yksi asia on kuitenkin aina ollut läsnä – jokin suvereeni täytyy olla olemassa. Antiikissa valtio oli jo olemassa, mutta suvereeni ei ollut varsinaisesti valtio, vaan hallitsija, jonka yläpuolella oli vielä korkeampi suvereeni, olipa kyse sitten Zeuksesta tai Juppiterista. Suvereniteetti perustuu mielestäni sen käsittämättömyyden luomaan mystiikkaan, totta kai on olemassa konkreettisia suvereeneja kuten valtio, mutta suvereenin tärkein olemus sisältyy sen abstraktiin luonteeseen. Niin kauan kun suvereenia ei voida pakottaa konkretisoitumaan, eikä sen roolia kyseenalaisteta, on sen voima taattu. Schmittin mukaan poikkeustilanteessa tapahtuva normista irtautuminen paljastaa suvereenin olemuksen ja konkretisoi sen, kuitenkin samalla häviää suvereenin abstraktius ja ilman sitä suvereeni menettää toisen olemuksistaan. Suvereeni kuitenkin tarvitsee molemmat olomuotonsa ollakseen olemassa. Abstraktin, tai ei-henkilöllisen, häviäminen jättää jäljelle pelkän konkretian, jolloin suvereeni muuttuu pelkäksi päättäjäksi.

Suvereniteetin abstraktius antaa käsitteelle sen aikaa kestävän olemuksen, historian edetessä myös suvereenia koskevat oletukset muuttuvat ja siihen lisätään uusia merkityksiä. Kuitenkin suvereeni on olemassa myös konkretiassa, kuten vuoden 2001 terrori-iskujen jälkeen olemme saaneet huomata. Päätös poikkeustilasta seurasi kriisiä ja

poikkeustilassa oli mahdollista toteuttaa ennennäkemätöntä valtaa ja nostaa Yhdysvallat normien ulkopuolelle, irti luonnollisesta järjestyksestä. Schmittin idea poikkeustilasta päättämisestä on paikkansa pitävä WTC-iskujen jälkeistä maailmaa tarkasteltaessa, mutta suvereenin vallalla on myös rajansa, sillä juuri abstraktista konkreettiseksi hyppäämällä suvereeni asettaa asemansa kyseenalaiseksi. Patriot Act ja muu vuoden 2001 jälkeen kehittynyt lainsäädäntö on asettanut suvereenin, joka materialisoitui George W. Bushin kautta, kyseenalaiseksi.

Suvereeni on voimakkaimmillaan niin kauan kun poikkeustilaa voidaan ylläpitää, mutta kuten on käynyt kansainvälisessä politiikassa, ei suvereenius kestä loputtomasti. Yhdysvaltojen hetkellinen valtio-suvereenin korostuminen on heikentynyt ja poikkeustilan väistyminen sekä siihen väsyminen on aloittanut uuden suvereenin muodostumisen. Nykyisin kansainväliseen regiimiin tukeutuminen korostuu kansallisen suvereniteetin hegemonian sijaan – tämä ei kuitenkaan välttämättä kerro valtio-suvereenin varsinaisesta heikentymisestä, vaan voi olla pikemminkin merkki tarpeesta abstraktoida suvereniteettia. Liian kauan kestävä suvereniteetin konkretisoituminen voi lopulta heikentää suvereenin asemaa, sillä mahdolliset virheet voivat vaikuttaa suvereenin legitiimiin asemaan kansan silmissä.

Suvereniteetti voidaan hahmottaa myös vihollisen ja ystävän kautta, Schmitt tarkasteleekin vihollisen merkitystä poliittisen järjestyksen kannalta. Valtiot ovat riippuvaisia muiden valtioiden hyväksynnästä ja suvereniteetti voidaan säilyttää kansainvälisellä tasolla vain rajoja puolustamalla. Valtiot hakevatkin tukea ystävistään sekä korostavat omaa asemaansa vihollis-käsitteen kautta. (Schmitt 1976, 28.) Suvereeni ei vastaa ainoastaan sen vaikutuksen alaisuudessa oleville, eli valtion tapauksessa kansalle, vaan on mahdotonta säilyttää suvereenia asemaa ilman ulkoista hyväksyntää. Sodan olemassaolo onkin yksi suvereniteetin kannalta merkittävämpiä instituutioita, sota on hyväksyttävää toiminta, jos sitä harjoittaa suvereeni valtio (Schmitt 1976, 33).

Sodan legitimaatio on yksi suvereniteetin merkittävämpiä meriittejä, sillä tappaminen itsessään koetaan aina pahaksi, mutta valtion harjoittamana se on hyväksyttävää. Sota on viholliseen liitettävä toimenpide ja Clausewitzilaisittain tulkittuna politiikan jatkamista toisin keinoin, mutta sen todellinen voima piilee juuri väkivallan legitimoinnissa. Suvereenin on mahdollista julistaa poikkeustila, jossa tappaminen on hyväksyttävää – tämä

on merkki todellisesta suvereniteetista, sillä mikään tai kukaan muu ei voi julistaa sotaa ilman vastuuta. Merkillistä on myös sodan amoraalinen luonne, jossa tappaminen irtautuu luonnollisesta järjestyksestä sekä laeista. (Schmitt 1976, 34–36)

Juuri väkivallankäytön monopolin kautta on relevanttia tarkastella suvereniteettia maanpuolustuksen muutoksen valossa. Suvereenilla on legitiimi oikeus päättää poikkeustilasta, mutta on mahdollista tarkastella suvereenin valtaa myös sodankäynnin kautta. Sodankäynti ei ole välttämättä poikkeustilaan sidonnaista, vaan pelkkää politiikkaa. Clausewitzin käsitys sodankäynnistä on mielenkiintoinen, sillä se arkipäiväistää tappamisen osaksi normaalia poliittista toimintaa. 2000-luvulla on mahdollista tulkita sodankäynti pikemminkin poikkeustilassa tapahtuvaksi kuin arkipäiväiseksi poliittisen elämän osaksi. Suvereenin oikeus väkivaltaan on mielestäni nykyisin kyseenalainen ilman poikkeustilan olemassa oloa, sillä vaikkapa Suomen kohdalla sodankäyntiin varautuminen on normaalia valtio-politiikkaa, mutta itse sodankäyntiin ryhtyminen koetaan lähes mahdottomaksi ajatukseksi – poikkeukselliseksi.

2.1.2 Suvereenin asema poikkeustilanteessa

Stephen Krasner tarkastelee valtio-suvereniteettia mielenkiintoisesta näkökulmasta, muiden määrittämän poikkeustilan kautta. Westfalenin regiimin kautta jokaiselle valtiolle kuuluu samanlainen suvereeni asema kuin muillekin, mutta muutos regiimissä on aiheuttanut mielenkiintoisen ilmiön, jossa kansainvälinen yhteisö tulkitsee suvereniteettia uudella tavalla. Enenevissä määrin on huomattavissa rikkomuksia, jotka kohdistuvat yksittäisiin valtioihin. Suvereniteettiin liittyviä sääntöjä rikotaan enemmän kuin aikaisemmin, joka on huomattavissa 1990-luvun ja 2000-luvun aikaisesta kehityksestä. Poikkeustilanteissa kansainvälinen yhteisö toteaa suvereniteetin perusteettomaksi ja loukkaa aiemmin olemassa ollutta suvereniteettia tilannekohtaisen harkinnan mukaisesti.

Krasner on jaotellut suvereniteetin neljään ”regiimiin”, jotka pikemminkin kuvaavat suvereniteetin olemuksen muutosta eivätkä sen varsinaista olemusta. Nämä neljä määritelmää ovat: *”…international legal sovereignty, Westphalian sovereignty, domestic sovereignty and interdependence sovereignty.”* (Krasner, 2001, 3) Krasnerin määritelmistä läheisimmin tutkimukseeni liittyvät Westfalenin regiimin mukainen suvereniteetti käsitys, johon olen jo aiemmin viitannut, sekä ”kansallinen” suvereniteetti yhdistettynä

yhteisriippuvuuden suvereniteettiin. Suvereniteetti ei Krasnerin mukaan kuitenkaan vaadi kaikkien ehtojen samanaikaista olemassaoloa, vaan on mahdollista, että suvereeniin sisältyy vain osa ehdoista (Krasner 2001, 4).

Westfalenin regiimiin pohjaava järjestelmä tukeutuu Krasnerin mukaan sopivan käytöksen logiikkaan, jossa on luotu sääntöjä yhteistoiminnan takaamiseksi ja kaikille osapuolille annetaan yhtäläiset oikeudet (Krasner 2001, 6). Tilalle on noussut kausaliteettiin ja syy-seuraus-suhteeseen perustuva logiikka. Uudenlaisen kansainvälisen logiikan esiinnousu on nähtävissä siitä, miten loukkaukset Westfalenin regiimin mukaista suvereniteettia kohtaan ovat huomattavasti yleisempiä kuin kansainväliseen lainsäädäntöön perustuvan suvereniteetin loukkaukset (Krasner 2001, 9). Kansainvälinen järjestelmä perustuu tekopyhyyteen ja hurskasteluun todellisen valtioita koskevan suvereniteetin sijaan. Todellisuudessa koko järjestelmä perustuu kylmän laskelmoivaan, omien etujen takaamiseen pohjautuvaan, logiikkaan. (Krasner 2001, 9) Se, mikä on soveliasta, on heitetty romukoppaan kansainvälisessä toiminnassa ja toimii pelkkänä kulissina todelliselle järjestelmälle.

Yhteisriippuvuuteen perustuva suvereniteetti on Krasnerin neljästä suvereniteetin olemuksesta merkittävin käsiteltäessä uudenlaista, tekopyhää, kansainvälistä järjestelmää. Tämän käsityksen takaa löytyy niitä todellisia motiiveja, joiden mukaan järjestelmässä suvereniteettia luodaan ja suvereenien oikeuksia rikotaan. Riippuvuus muista nivoutuu syvälle kansainvälisiin suhteisiin ja ilmenee erityisesti taloudessa sekä turvallisuuden tuottamisessa. Talouteen perustuvalla yhteisriippuvuudella on kuitenkin suvereniteettia heikentävä rooli, sillä pienten maiden kohdalla luopuminen omasta finanssipolitiikasta aiheuttaa suvereenin vallan hupenemista. Pienet valtiot eivät myöskään kykene valvomaan rajoja ylittävää pääoman siirtymistä, jolloin niiden rooli jää kohteen tasolle, aktiivisen muokkaajan sijaan. (Krasner 2001, 11–12)

Kansainvälisessä turvallisuudessa on nähtävissä samanlaista pakonomaisen yhteisriippuvuuden tuottamista, jossa lähinnä Yhdysvaltojen johdolla turvallistetaan järjestelmää antamatta sijaa kritiikille pienempien maiden taholta. Järjestelmää muokataan polaarisen agendan mukaisesti vahvempien ehdoilla ja samalla loitonnutaan westfalenilaisesta regiimistä. Kontrolloitavissa oleva alue kapenee jatkuvasti integraation ja yhteisriippuvuuden kasvaessa ja tämä kehitys tuo myös suvereniteetin käsitteen uuteen

valoon. (Krasner 2001, 12.) Onkin aiheellista pohtia, onko suvereniteetti todellisuudessa enää ehdoton käsite, joka pätee jokaiseen kansallisvaltioon, vai onko suvereniteetti riippuvainen muiden agendasta ja hyväksynnästä.

Sisäinen suvereniteetti on kuitenkin edelleen olemassa, huolimatta kansainvälisestä järjestyksestä, mutta siihen kohdistuu myös muutosta, sillä määräysvallan ja auktoriteetin kautta hahmotettava sisäinen suvereniteetti kyseenalaistuu. Valtion ollessa kykenemätön valvomaan rajojensa sisällä tapahtuvaa toimintaa voidaan sen suvereeni asema myös sisäisellä tasolla asettaa kyseenalaiseksi. Käytännössä edellä mainitun kaltainen kyvyttömyys on arkipäivää rajojen avauduttua ja tavara liikkuu vapaasti ilman valtioiden sisäistä kontrollia. Valtio voi olla suvereeni kansainvälisen lain ja järjestelmän mukaisesti, mutta samalla se ei kykene toimimaan suvereenina omalla alueellaan. (Krasner 2001, 12–13.) Integraation luoma avoimuus on ennen kokematon ilmiö ja sen vaikutus on ehkä vielä ymmärtämättä, sillä sen luoma tilanne merkitsee suvereniteetin käsityksen muuntumista.

Ylikansallisia rakenteita luotaessa valtio-suvereniteetti joutuu aina kyseenalaiseksi ja Euroopan unionin laajentumisen kautta on helppo hahmottaa tätä kehitystä. Krasner nostaa esiin Ranskan entisen presidentin Jacques Chiracin näkemyksen EU:n laajentumisen mahdollistavista kysymyksistä. Chiracin puheeseen sisältyy selkeä paradoksi, sillä hän korostaa tarvetta kehittää Euroopan unionista syvemmälle menevä entiteetti, ja laajentumista varten eurooppalaista yhtenäisyyttä täytyy syventää. Kuitenkin samanaikaisesti Chirac korosti yksittäisten jäsenvaltioiden suvereniteetin kunnioittamisen tärkeyttä. (Krasner 2001, 19.)

Kansainväliseen lakiin perustuva suvereniteetti ei ole lainkaan uskottava, sillä se ei takaa valtiollisen suvereniteetin mukaista auktoriteettia, tai edes valtion olemassaoloa. Tunnustettuja valtioita on muokattu, jopa silvottu, sekä sulautettu osaksi muita valtioita tai uusia kokonaisuuksia. Yksittäisen valtion valloittaminen hävittää sen suvereniteetin, mutta se ei kyseenalaista suvereniteetin normatiivista olemusta. Valtioiden häviäminen ja sulautuminen osaksi muita, sekä rajojen muuttaminen koskettaa vain suvereenia, joka on toiminnan kohteena. Suvereeneja koskevat normatiiviset järjestelyt jatkavat kuitenkin edelleen muuttumattomina. Kansainvälinen järjestelmä mahdollistaa suvereniteetin olemassaolon, mutta myös sen rikkomisen, osana järjestelmää. (Krasner 2001, 19–20)

Westfalenin regiimiin perustuva suvereniteetti perustuu rajoihin ja suvereeniin asemaan valtion omalla alueella. Regiimi on ollut olemassa jo yli 150 vuotta ja sitä voidaankin pitää abstraktina, institutionaalisena rakennelmana, joka ei koskaan ole ollut loukkaamaton, vaan voimassa niin kauan kuin kukaan ei sitä pyri muuttamaan. Regiimin häilyvä luonne on jo itsessään esimerkki suvereniteetin hetkellisyydestä, eikä valtion suvereeni asema ole lainkaan taattu regiimin kautta. Pikemminkin westfalenilainen näkemys tukee suvereniteetin normatiivista olemusta ja potentiaalia toteuttaa valtaan perustuvaa mahdollisuutta sanella yksipuolista politiikkaa. (Krasner 2001, 20–22.) Myös Westfalenin regiimiin pohjaava suvereniteetti käsitys on tekopyhä luomus, joka toimii näennäisenä takeena valtioiden asemalle. Todellisuudessa asema suvereenina omalla alueella on olemassa niin kauan kun kukaan ei riko rajoja tai muuten pyri muuttamaan niitä. (Krasner 2001, 24)

Suvereenit valtiot ovat muutoksen kourissa ja Euroopan unionissa on mahdollista nähdä monenlaista kehitystä. Yksi varteenotettava vaihtoehto on kehittyminen federalistiseksi valtioksi, joka todella kyseenalaistaisi kansallisvaltioiden suvereenin aseman. Suvereenit ovat kuitenkin heikentyneet jo nyt Euroopan unionin kehityksen kautta. Yksi esimerkki muutoksesta eurooppalaisten valtioiden suvereenissa asemassa on nähtävissä Krasnerin vakuutusyhtiö-esimerkin kautta. Italialainen vakuutusyhtiö, joka toimii Saksassa voi silti toimia Italian lakien alaisuudessa. Suvereenin rajojen sisällä on siis olemassa ulkopuolisia vallankäytön esimerkkejä. (Krasner 2001, 235–236)

Kansainvälisen järjestelmän tekopyhyys ilmenee niiden poikkeusten kautta, joiden nimellä suvereniteettia loukataan. Suvereniteettia voidaan loukata, ja siten evätä jonkin valtion asema suvereenina, kätevien poikkeusten kautta. Kansainvälinen yhteisö voi evätä yksittäisen valtion suvereenin aseman neljän poikkeuksen nojalla (Krasner 2001, 74–75.), tosin ei ole suinkaan kiveen kirjoitettu ettei poikkeuksia olisi enemmänkin. Tilanteen niin vaatiessa on mahdollista kehittää uusia perusteita kansainvälisen yhteisön interventiolle.

Krasner nimeää neljä yleistä syytä muuttaa regiimiä: uskonnollinen suvaitsevaisuus, vähemmistöjen oikeudet, ihmisoikeudet ja kansainvälinen vakaus. Näihin perusteisiin nojaaminen tapahtuu kansainvälisen yhteisön kautta legitimoimalla tarve puuttua jonkin maan sisäiseen järjestykseen. (Krasner 2001, 74–75.) Toisaalta kaikki syyt ovat hyvin päteviä ja niiden avulla kyseenalaistetaan valtio-suvereenin oikeutus valtaan omalla

alueellaan. Kuitenkin kansainvälisissä suhteissa pätee sopusoinnun logiikan ja kausaalisen logiikan ristiriita, ja normatiivinen järjestys on statistin roolissa eri suvereenien subjektiivisten halujen rinnalla.

Normatiivinen järjestys on mahdollista rikkoa vetoamalla jonkin suvereenin entiteetin pahoihin edesottamuksiin. Esimerkkejä tästä voidaan löytää Balkanin alueelta 1990-luvulta ja Irakin tapauksesta 2000-luvulla. Balkanilla Serbiaa vastaan hyökättiin uskonnollisen suvaitsevaisuuden, vähemmistöjen oikeuksien sekä ihmisoikeuksien turvaamisen verukkeella. Irakiin kohdistuvaa operaatiota puolestaan perusteltiin kansainvälisen vakauden säilyttämisen kautta, ja Irak sekä Saddam Hussein nimettiin uhiksi sopusointuiselle maailmanjärjestykselle. Suvereenien välillä oleva järjestys on avoin muutoksille, ja tämän vuoksi suvereniteetti voi mielestäni lopulta perustua vain todelliseen voimaan. Tosin voima yksin ei riitä, sillä tuskin kukaan voi olla muun maailman veroinen voimassa ja vallassa mitattuna. Suvereniteetti onkin sopeutumista normatiiviiseen kehykseen, ja sen haastaminen on virhe, joka voi johtaa suvereenin aseman vaakalaudalle asettumiseen.

2.2 Europeanisaatio

"*Whoever marries the zeitgeist will be a widower soon or in the near future.*"
- August Everding

Mitä on europeanisaatio? Itse koen sen Hegeliläisittäin ajan hengen ilmentymänä, joka selittää ympärillämme tapahtuvaa muutosta ja antaa sille nimen. Termi on melko tuore ja siihen on ensimmäisen kerran viitattu tieteellisessä julkaisussa vuonna 1981 ja vasta vuosituhannen vaihteessa se alkoi saavuttaa yleistä hyväksyntää (Featherstone, 2003, 5). Kyse on prosessista ympärillämme ja me olemme niin ajopuuna sen mukana kuin muokkaamassa sitä. Europeanisaatio on mielestäni useiden suvereenien muovautumista yhdeksi – tarkoituksena on selittää ympärillämme tapahtuvaa muutosta, sekä luoda uutta käsitystä muutoksesta.

Europeanisaatio on termi, jonka tarkoitus on selittää Euroopassa vallitsevaa yhdentymisen logiikkaa kuten Featherstone ja Radaelli sen määrittävät: *"Europeanization - like globalisation – can be a useful entry-point for greater understanding of important changes occurring in our politics and society"* (Featherstone & Radaelli 2003, 3). Termi toimii siis kattokäsitteenä Euroopan yhdentymisen ymmärtämisessä ja se voidaan ymmärtää ylhäältä tai alhaalta tapahtuvana – top-down tai bottom-up – prosessina. Ilmiö voidaan siis käsittää joko kansallisvaltioiden vastauksena EU:n politiikkaan tai kansallisvaltioiden vaikutuksena EU:n politiikan rakentamiseen. Yksinkertaisimmillaan on kyse siitä miten yksi EU-kansalainen kokee itsensä: olenko saksalainen vai eurooppalainen? Featherstone ja Radaelli löytävät europeanisaatiolle useita eri muotoja, jotka ovat: europeanisaatio historiallisena ilmiönä, kansojen välisenä kulttuuridiffuusiona, institutionaalisena sopeutumisena sekä politiikkaan sopeutumisena ja sen prosessointina (Featherstone yms. 2003, 6-12).

Featherstonen ja Radaellin näkemyksissä korostuu Euroopan unioni –keskeinen määritelmä europeanisaatiosta ja mielestäni näkemys on perusteltu, sillä unionin kautta on mahdollista toteuttaa muutosta kohti yhteistä Eurooppaa. Europeanisaatio-tutkimus on avain Euroopan yhdentymisen logiikan ymmärtämiseen – ilmiö täytyy kyetä määrittämään oikein, jotta sen tutkiminen olisi mahdollista. (Featherstone yms. 2003, 20.) Euroopan unioni on se yhteinen ponnistus, jonka kautta europeanisaatio tapahtuu instituutioiden ja arvojen diffuusion kautta. EU ei kuitenkaan ole pelkkä väline, vaan se on myös tarkoitus. Euroopan unionin ideaan kiteytyy europeanisaation ydin, niin henkinen, kuin institutionaalinenkin.

Ulrika Mörth löytää europeanisaatiolle uuden nimen kutsumalla prosessia *euroopan* unionisaatioksi. Nimeämällä ilmiön uudelleen hän asettaa EU:n ensisijaiseksi europeanisaation edistäjäksi (Mörth 2003, 159). Mörth pitää nimeä sopivampana sen vuoksi, että suurin osa tutkimuksesta keskittyy nimenomaisesti Euroopan unionin prosessien tutkimiseen – on jopa vaikea kuvitella olevan poliittista toimintaa, jota ei voitaisi linkittää Euroopan unioniin. Mörthin mukaan europeanisaatioon on tutkimuksellisista näkökulmista olemassa kolme vaihtoehtoa. 1) Europeanisaatiota voidaan pitää valtioiden sopeutumisena kansainvälisen tason muutoksiin, jolloin kansalliseen politiikkaan vaikuttaa kansainvälisen politiikan muuttuminen. 2) Europeanisaatiota voidaan tulkita myös käänteiskausaalisesti kansallisen tason päätösten vaikuttamisena

kansainväliseen järjestykseen. 3) Kolmas näkökulma keskittyy valtioiden rooliin suodattimina tai huokosina globaalissa maailmassa, rooli on portinvartijamainen ja ideana on vaikuttaa diffuusio-prosessiin. (Mörth 2003, 159-160.)

Mörthin näkemykset ovat hyvin pitkälti samanlaisia kuin muillakin europeanisaatiota tutkivilla, mutta harva liittää Euroopan unionin yhtä kiinteästi europeanisaation *primus moottoriksi*. Käytännöllisempi näkemys prosessista on minusta täysin perusteltu, sillä kuten kaikki poliittinen toiminta, myös europeanisaatio-prosessi on aktiivista pyrkimistä kohti päämäärää, joka on yhtenäinen Eurooppa. Europeanisaation tutkiminen yliluonnollistamalla se joksikin henkiseksi olioksi, joka vaikuttaa päätöksentekoon ympäri Eurooppaa on vain tapa lisätä käsitteen mystistä olemusta. Europeanisaatio on juna, jota kuljetetaan koko ajan eteenpäin – poliittinen prosessi vaikuttaa kuitenkin siihen, mille raiteelle vaihteiden kohdalta lähdetään. Ilmiöllä on looginen perusta ja Euroopan unionin päätöksenteon kautta europeanisaatiota viedään eteenpäin.

Terminä europeanisaatio on yhtä monimuotoinen kuin *me*-konstruktiokin, sillä siihen on mahdollista liittää uusia merkityksiä sekä irrottaa vanhoja – käsitteenä europeanisaatio elää ajan hengen mukana. Olsenin mukaan (Olsen 2002) termi ei ole suinkaan vanhentunut, vaan se on edelleen käyttökelpoinen nimi sille muutokselle, joka tapahtuu Euroopan maiden välisessä yhdentymis-prosessissa. Eurooppa on muuntumassa uudenlaiseksi *polityksi* ja käsitteistämällä muutos europeanisaatioksi on helpompaa hahmottaa prosessia kokonaisuutena. Olsonin mukaan europeanisaatiolla kyetään tulkitsemaan Euroopan institutionaalisesti muokattavaa hallinto-järjestelmää: "*the emergence, development and impacts of a European, institutionally-ordered system of governance.*" (Olsen 2002.) Suomen sitoutuminen europeanisaatio-prosessiin tapahtuu myös maanpuolustuksessa, sillä eurooppalaisuus on merkittävästi esillä suomalaisessa maanpuolustuskeskustelussa esimerkiksi valmiusosastojen sekä kriisinhallinnan osalta. Suomi toimii enenevässä määrin eurooppalaisen puolustusyhteistyön eteen ja sopeutuu uusiin instituutioihin kuten Euroopan puolustusviraston toimintaan.

Europeanisaatiossa on kyse dynamiikasta ja sen tulkinnasta sekä konseptualisoinnista. Termin avulla on mahdollista vertailla olemassa olevaa kansallisen päätöksenteon ja prosessien dynamiikkaa eurooppalaisen päätöksenteon kanssa. Europeanisaatioon liittyy kaksi osa-aluetta: kansallinen ja ylikansallinen – pelkästään Euroopan integraatio ei ole

europeanisaatiota, vaan siihen liittyy aina kansallisen katseen luoma näkemys. (Olsen 2002.) Kuitenkaan europeanisaation määrittely ei ole aivan näin yksinkertaista, sillä sen kansallinen aspekti on samalla ylikansallinen, johtuen termin akateemisesta luonteesta. Kansallinen ei ole *me*-konstruktion kaltainen omanapainen käsite, vaan kansallinen on kaikkien prosessiin osallistuvien valtioiden erityispiirteiden kokonaisuus. Useat kansalliset sopeutuvat ylikansalliseen, mutta samalla myös muokkaavat ylikansallisen olemusta prosessin kaikilla osa-alueilla.

Olsen näkee europeanisaatiolla samanlaisia olemuksia kuin Featherstone: ulkoiset rajat muuttuvat, eurooppalaiset instituutiot kehittyvät, hallinto monitasoistuu, hallintokulttuuria viedään muualle sekä Euroopasta luodaan poliittisen projektin avulla yhtenäistä, vahvaa, entiteettiä. Olsenin mielestä termi on myös vaarassa menettää merkityksensä sen moninaisuuden kautta, onhan europeanisaatio mittava muutoskokonaisuus. Kuitenkin termin avulla on helppo luoda käsitys huikeasta muutoksesta ja antaa sille nimi, jonka avulla pystymme järjellistämään uuden tilanteen mukanaan tuomia seurauksia. (Olsen 2002.)

Maanpuolustuksen kansainvälistymisessä näen palasia kaikista Olsenin listaamista europeanisaation osa-alueista. Puolustusvoimat on aiemmin toiminut rajatussa ympäristössä, Suomen rajojen sisällä, nykyisin toimintaa tapahtuu vuosittain useita kertoja ulkomailla erilaisten harjoitusten kautta, eikä Suomen tila ole enää rajaava. Euroopan turvallisuusvirasto ja valmiusjoukot ovat puolestaan muuttaneet asetelmaa siten, että pelkät kotimaiset instituutiot eivät enää ole ainoita, joiden kautta Puolustusvoimat toimii. Myös hallinnon monitasoistuminen tapahtuu Euroopan turvallisuusviraston kautta. Hallintokulttuurin osalta Suomi on mielestäni ollut aktiivinen osallistuja. Täällä hyväksi koettuja järjestelyjä sekä käytäntöjä on aktiivisesti tuotu esiin eurooppalaista käytäntöä luodessa, esimerkkinä tästä on Gustav Hägglundin merkittävä rooli Euroopan turvallisuusvirastossa. Suomi haluaa myös osallistumalla sotilaalliseen integraatioon toimia osaltaan Euroopan unionin vahvan Euroopan puolesta.

Europeanisaatio on kuitenkin muutakin kuin aiemmin esitetyt viisi olemusta. Europeanisaatio on myös innovaatioita ja uuden etsimistä, joka on lähtöisin Euroopan toisen maailmansodan myötä kadonneesta hegemoniasta. Vanhan järjestyksen murtuminen on pakottanut etsimään uusia keinoja menestykseen ja eurooppalaisen yhteistyön kautta on

madollista nostaa uudelleen Euroopan kansainvälistä profiilia. Tämä muutos instituutioissa tapahtuu kahdella tasolla. 1) poliittinen järjestelmä muuttuu kohti yhteistä ponnistusta resurssien ja käytäntöjen uudelleen järjestelyn kautta. 2) Muutos kohti yhteistä menestystä tapahtuu myös henkisissä instituutioissa, ihmisten mielissä, johon sisältyy arvojen, näkemysten ja tavoitteiden yhtenäistäminen. (Olsen 2002.) Keskeistä prosessin kannalta on halu sitoutua osaksi eurooppalaista kontekstia ja luopua kansallisen menestyksen tavoittelusta yksin – menestys syntyy yhteistyöstä ja kunnia siitä jaetaan kaikkien kesken. Europeanisaatiolla on fyysisten instituutioiden yläpuolelle nouseva merkitys ja pidän europeanisaatiota siten myös sosiaalisena konstruktiona. Arvojen ja halujen diffuusio on merkittävämpi osa prosessia kuin keskittyminen byrokraattisen toiminnan yhtenäistämiseen. Tähän liittyy osaltaan myös Euroopan sijainnin määrittäminen uudelleen – Eurooppa on maantieteestä irrallinen arvoihin pohjautuva sijainti.

Euroopan tason instituutioiden kehittäminen on väline, jonka varaan europeanisaatio rakentuu – instituutiot mahdollistavat yhteisen toiminnan ja kansallisesta siirtyminen vaatii uusia välineitä, joilla vahvistaa Euroopan roolia. Olsen määrittää eurooppalaisten instituutioiden kehittymisen tarkoituksenmukaisten vaihtoehtojen kautta tapahtuvaksi. Vaihtoehtojoukosta valikoituu toteutettavaksi se, jonka koetaan parhaiten edistävän toivottua tavoitetta. Käytännössä uuden, jopa huonosti toimivan, järjestelmän käyttöönotto saattaa olla kokonaisuuden kannalta paras vaihtoehto, sillä vanhaan saattaa sisältyä merkityksiä, jotka saatetaan kokea yksipuolisiksi tai puolueellisiksi. Tärkeintä on pakon poistaminen, sillä vain vapaaehtoisuuden avulla on mahdollista legitimoida uuden, vanhan korvaavan, järjestelmän asema. Instituutiot ovat väline, jolla edistetään jo sovitun tavoitteen edistämistä – halu uuteen motivoi luomaan välineet muutoksen mahdollistamiseksi. (Olsen 2002.) Luotujen instituutioiden kautta on mahdollista hahmottaa tavoitteita ja tulkita prosessin onnistumista suhteessa tunnettuihin tavoitteisiin. Instituutiot muotoutuvat poliittisen prosessin kautta, jolloin konsensus sekä vapaaehtoisuus näkökulmat ovat tärkeitä. Todellisuudessa kaikki päätökset syntyvät neuvottelujen kautta, jolloin valtaresursseja ei voida sivuuttaa, vaan pienemmät maat joutuvat tekemään suurempia myönnytyksiä isompien maiden voiman vuoksi. Europeanisaatio perustuu kuitenkin jonkinlaiseen kauhun tasapainoon, sillä valtaresurssien liiallinen korostaminen sekä oman agendan edistäminen heikentää yhteisen idean edistämistä.

Europeanisaatiossa on läsnä sisäänrakennettu paradoksi – yhteinen menestys sekä voima ovat riippuvaisia resursseista ja resursseja on kätevintä lisätä kasvattamalla prosessiin osallistujien määrää. Mitä suuremmaksi osallistujien joukko kasvaa, sitä heterogeenisemmäksi europeanisaatio-prosessia määrittävien ihmisten arvot ja halut muuttuvat, samalla paine instituutioiden muokkaamiseksi uutta tilannetta vastaavaksi kasvaa. Europeanisaatio on kuitenkin selviytyjä, joka mukautuu vastaamaan uuden tilanteen luomiin haasteisiin ja siihen liitetään uusia merkityksiä.

Europeanisaatio on monimutkainen ja laaja käsite, joka toisaalta antaa nimen ympärillämme tapahtuvalle prosessille, mutta myös toimii itsenäisenä aatteiden ja instituutioiden diffuusion edistäjänä. Europeanisaation käsittely top-down, bottom-up, tai muunlaisena ilmiönä on hyvin pitkälti pelkkää semantiikkaa. Oman tutkimukseni kannalta prosessin muotoutuminen on toissijaista, sillä tärkeintä on se mitä todellisuudessa tapahtuu. Europeanisaatio on todellisuutta ja se tapahtuu poliittisen elämän monilla osa-alueilla – tärkeintä on paneutua siihen, mitä sen vaikutukset ovat, ja miksi ne syntyvät.

Maanpuolustus on vain yksi osa-alue europeanisaatiota, joskin sotilaallinen integraatio on ollut olemassa Euroopan tasolla jo toisen maailmansodan aikana sekä aina sen jälkeen – myös Suomi on ollut sotilaallisessa integraatiossa mukana Natsi-Saksan sekä Neuvostoliiton kanssa, tahtoen tai tahtomattaan. Suomen kohdalla sotilaallinen integraatio on kuitenkin alkanut EU-jäsenyyden myötä ja siksi onkin järkevää tarkastella maanpuolustuksen europeanisaatiota EU-kehyksessä. Liittyessään Euroopan unioniin Suomi on antanut liittää myös maanpuolustuksensa ylikansalliseen kontekstiin, joskin integraatio on tällä alueella hitaampaa kuin esimerkiksi taloudessa. Europeanisaation erilaisten olemusten kannalta tarkasteltuna koen, että prosessi tapahtuu selkeästi myös maanpuolustuksessa.

Maanpuolustus on europeanisaation vaikutuksen alaisena, niin Suomessa kuin muissakin EU-maissa, sillä sotilaskulttuuri, kalusto, hallinto ja monet muut osa-alueet maanpuolustuksesta ovat koko ajan mukautumassa yhtenäisemmiksi. Kulttuuri-diffuusio ilmenee maanpuolustuksessa erittäin selkeästi, sillä lähtökohdat ovat joka maassa samoja. Kaikissa Euroopan unionin valtioissa on maanpuolustus lähtökohtaisesti samanlaista, valtion suvereniteetin turvaamiseen tähtäävää toimintaa. maanpuolustuksessa ei kilpailla toisten maiden kanssa menestyksestä sanan suoranaisessa merkityksessä, vaan ilman

vihollista elettäessä, yhteistyön kautta pyritään luomaan pohjaa uskottavalle turvalle myös tulevaisuudessa. Arvojen diffuusio ei vaadi suuria ponnistuksia tapahtuakseen, sillä jokaisessa maassa jaetaan yhteisesti näkemys oman maan turvallisuuden säilyttämisestä.

Maanpuolustuksen europeanisaatiossa on kysymys yhtenäistämisestä ja yhteistyöstä. Kansallisen lisäksi on luotu ylikansallinen entiteetti, jonka vuoksi on yhteistyötä alettu tiivistämään, mutta pääpaino on edelleen kansallisten etujen turvaamisessa, joskin osallistuminen Euroopan unionin uskottavuuden turvaamiseen voidaan katsoa parantavan kansallisten päämäärien toteutumista. Arvojen diffuusio ei tapahdukaan maanpuolustuksen sisällä, vaan arvot, joiden varaan muutos rakentuu muuttuvat suuremmassa mittakaavassa – europeanisaation mukanaan tuoma diffuusio vaikuttaa valtioiden kansalaisiin, siten mahdollistamalla integraation eri osa-alueilla.

Europeanisaatio on ylikansallinen ilmiö, joka asettaa kyseenalaiseksi yksittäisen kansallisvaltion suvereniteetin melko suuressa osassa sen perinteisistä rooleista. Yksittäiset suvereenit ovat luovuttaneet eräillä osa-alueilla valtansa ylemmälle – Euroopan suvereenille, joka on esimerkiksi lainsäädännön, maatalouden sekä talouspolitiikan osalta ylin päättäjä. Suvereniteetin kannalta onkin tärkeää pystyä käsittämään europeanisaation syntyminen - onko kyse top-down vai bottom-up – prosessista. Mikä siis on synnyttänyt europeanisaation? Koska termi liittyy läheisesti Euroopan unioniin, on helpointa hahmottaa ilmiön syntyä Euroopan yhdentymisen avulla. Prosessi alkoi vastauksena kahden maailmansodan kauhuille ja yhdentyminen koettiin ratkaisuksi rauhaan Euroopassa, kyse onkin alussa ollut bottom-up – prosessista ja yksittäiset maat ovat lähteneet luomaan jotakin heitä suurempaa.

Onko europeanisaatio kuitenkin muuttunut top-down-ilmiöksi, jossa yksittäiset valtiot eivät enää kykene muokkaamaan prosessia vaan toimivat pelkästään responsiivisesti? Tietenkin on pidettävä mahdollisena vaihtelua tilanteen mukaan, joskus EU vie ja jäsenvaltiot seuraavat sekä toisinpäin. Tärkeintä on tiedostaa prosessin olemassaolo ja kyetä ennakoimaan sen seurauksia, oli kyse sitten maataloudesta tai maanpuolustuksesta. Olipa kyse kummasta vain on prosessi jo vaikuttanut niiden osalta suvereniteettiin, esimerkiksi maataloudessa päätökset tehdään eurooppalaisesti. Maanpuolustuksessa europeanisaatio välittyy selkeimmin katsomalla vaikkapa Tshadissa rauhaa turvaamassa olevan suomalaissotilaan vasenta käsivartta: suurin ja näkyvimmän paikan saanut merkki

on EU:n tähtilippu. Aiemmin otin esille kysymyksen: ”olenko saksalainen vai eurooppalainen?” Suomalainen nopean toiminnan joukoissa palveleva luultavasti kokee itsensä suomalaiseksi, mutta hän ei ole edustamassa Tshadissa Suomea vaan Euroopan unionia, joten voitaneen todeta, että hän on siellä eurooppalaisena – jos ei itsensä, niin todennäköisesti paikallisten mielestä. Samalla kun olemme mukana eurooppalaisessa kontekstissa rauhaa turvaamassa, vahvistamme europeanisaatiota, sillä suvereniteetille on tärkeää ulkopuolinen tunnustus ja EU toimii siis ”yhtenä valtiona” YK:n alaisuudessa. Kyseessä on mielestäni merkkipaalu, sillä aikaisemmin suomalaiset ovat turvanneet rauhaa YK:n operaatioissa ja nykyisin EU on se entiteetti, joka on YK:n mandaatilla rauhanturvaajana. Kansallinen on tavallaan poistettu yhtälöstä (vähintäänkin sen merkitys on trivialisoitunut) ja yksi ylikansallinen toimii toisen alaisuudessa – tähän kiteytyy europeanisaatio maanpuolustuksen osalta.

2.3 Konstruktio

Mitä kuuluu konstruktioon *meistä* suomalaisista? Pauli Kettunen käsittelee kirjassaan Globalisaatio ja kansallinen me, sitä tilannetta, johon jokainen kansallisvaltio joutuu globalisaation keskellä. Keskeinen käsite globalisaation ja kansallisen kohtaamisessa on *me*. Muutoksen keskellä on tapana korostaa kansallista yhtenäisyyttä viittaamalla juuri monikon ensimmäiseen persoonaan. *Me,* on konstruktio, joka on mahdollista hahmottaa kaikkien konstruktion sisällä olevien toimesta – se, keitä *me* olemme, riippuu siitä, mille yleisölle, ja missä yhteydessä sanaa käytetään. Globalisaatio-keskustelussa puhe on kuitenkin yleensä suunnattu siihen osallisena olevan valtion kansalaisille ja ylikansallisen keskellä on tärkeää turvautua nationalistiseen, tuttuun, kontekstiin. (Kettunen 2008, 11)

Kansainvälinen on aina ollut osa kansallista, sillä jo heimo aikoina on ollut olemassa naapuri, joka ei kuulu meihin. Tärkeä kysymys onkin rajallisuudessa: onko *me*-käsite mahdollista laajentaa loputtomasti vastaamaan muutoksiin, joita ympärillämme tapahtuu. Kettunen tuo esiin tavan, jolla *me,* on ollut osa narratiivia jo 1800-luvulla kun suomalaisuutta vasta ryhdyttiin luomaan käsitteenä ja konstruktiona. Tuolloinkin oli olemassa jokin suurempi ja voimakkaampi, joka ei kuitenkaan ollut koettavissa täysin omanlaiseksi. (Kettunen 2008, 32–33.) *Meitä* ei voi olla ilman jotakin muuta, sillä ihmismieli pyrkii erojen avulla hahmottamaan itseään ja kuuluvuuttaan johonkin ryhmään.

Ennen Suomen itsenäistymistä Venäjä, sekä aiemmin Ruotsi, olivat se muu, joka ei tuntunut samalta kuin oma kylä tai perhe.

Pelkästään vieraan ja oman vastakkainasettelu ei riitä luomaan konstruktiota *meistä*, sillä yhtenäisyyden täytyy pohjata jollekin jo olemassa olevalle – historialle. Ilman menneen yhdistämistä nykyisyyteen ei todellisen *me*-käsitteen luominen ole mahdollista, sillä vaikka hetkessä yhtenäisyys voi rakentua jonkin ohimenevän ympärille, ei kestävää ja aidosti legitiimiä *me*-käsitettä voi olla olemassa, joskin se on mahdollista myöhemmin konstruoida hetkellisen tapahtuman varaan. Kansallinen *me*, on konstruktio, joka rakentuu yhtenäisen ryhmän yhteiseksi kokemien tapahtumien varaan, ja se täytyy luoda historiasta valikoimalla oikeat osat, joihin jokainen ryhmään kuuluva pystyy samaistumaan. Käsitys *meistä* rakentuu muista poikkeavan erityislaatuisuuden varaan, ja on ensiarvoista korostaa kaikkea kollektiivista ja muista poikkeavaa. (Kettunen 2008, 39–41)

Globalisaatiostakin on mahdollista etsiä kansallinen elementti, vaikka prosessi itsessään perustuu rajojen häivyttämiseen. Pohjana on kansainvälinen kilpailu ja menestyminen kansallisesti osana sitä. Globalisaation mieltäminen ylikansallisen regiimin luomisena on virheellistä, sillä nationalismin ja *me*-hengen merkitys on edelleen suuri. Pikemminkin kyse on kansallisten kilvoittelusta keskenään ja menestyminen kilpailussa vain parantaa *me*-konstruktion asemaa, sillä se tarjoaa mahdollisuuden peilata itseään muihin – käsitys *meistä* perustuu myös globalisaation keskellä muiden olemassaololle.

Valtion ja kansan suhde on yksi keskeisimpiä tekijöitä luotaessa kuvaa *meistä*, toisaalta kansa luo valtion, mutta myös valtio luo kansan, sillä juuri valtion avulla on mahdollista legitimoida käsitys *meistä* myös muiden silmissä. Myös kansan kesken saattaa olla nationalismin ulkopuolisia aatteita, jotka voivat pahimmillaan jakaa kansan osiin, jotka kilpailevat hegemoniasta *me*-konstruktiossa, käytännössä tämä tarkoittaa kilpailua järjestelmästä. *Me*, on aina mukautuva käsite, eikä ole mahdollista olettaa siltä ikuista pysyvyyttä, sillä se on aina alttiina muutokselle. Muutos *me*-konstruktiossa keskittyy kuitenkin siihen liittyviin konnotaatioihin – sama *me* voi perustua aikakausien välillä täysin erilaiselle pohjalle. (Kettunen 2008, 36–38)

Me, on sosiaalinen konstruktio, joka koostuu siihen sisältyvien ihmisten yhteisestä näkemyksestä ryhmästään. Sosiaalisuus onkin juuri se tekijä, joka sallii konstruktion

mukautumisen tilanteesta toiseen, sillä jyrkkä rajoihin perustuva itsensä määrittäminen ei kestäisi äkillistä muutosta. Todellista rajaa ei siis tulekaan olla olemassa, vaan raja täytyy idean kestävyyden kannalta olla mahdollisimman joustava – konkretiaan perustuva, mutta kuvitteellinen. Konstruktio *meistä* rakentuu yhteisten kokemusten ja muistojen palapelistä, jossa palat häviävät sekä palaavat tilanteen mukaisiin vaatimuksiin sopeutuen. (Kettunen 2008, 38–39)

Kettunen käyttää Väinö Linnan Tuntematonta sotilasta esimerkkinä kirjassaan siitä, miten yhden kirjailijan teosta ja näkemystä voidaan käyttää konstruoimaan käsitystä suomalaisuudesta. Hän nostaa esiin ammattiyhdistysliikkeen tavan legitimoida liittoon kuuluminen ja työntekijöiden oikeuksien vaatiminen tukeutumalla käsitykseen suomalaisesta sotilaasta purnaavana, mutta tehtävänsä suorittavana ihmisenä. Yksi teos, joka lukijoiden mielestä antaa hyvän kuvan suomalaisesta psyykestä, voi auttaa rakentamaan vaikka minkälaista konstruktiota, jos sitä vain osataan käyttää riittävän taitavasti hyväkseen. Toinen esimerkki onkin Tuntemattoman käyttäminen yritystoiminnassa ja johtajuuden tarkastelussa. Itsekin olen kokenut, miten katsomalla elokuvaversiota Linnan teoksesta, on pyritty luomaan kuvaa suomalaisesta sotilasjohtajasta, mutta sama pätee myös yritysjohtamiseen. Suomalaisten suosikki johtaja, Vänrikki Koskela, on hyvä hahmo legitimoimaan taloudellisen kilpailun johtamista rinnastamalla nykyinen pomo kuvitteelliseen ja menneeseen ikoniin. Kansallisten artefaktien avulla konstruoidaan *me*-kuvaa ja todellisuuteen pohjautuvat sankaritarut sekä muut konstruktiot historiasta muokkaavat kollektiivista käsitystä *meistä*, ne luovat sen erityispiirteen, jonka varaan rakennamme identiteettimme. (Kettunen 2008, 172–182)

On mielenkiintoista, miten *me*-käsite on olemassa myös osana yritysmaailmaa, sillä globaalissa kilpailussa myös yritykset korostavat rooliaan osana jotakin ryhmää. Jokaisella yrityksellä on kotipaikkansa, mutta se ei välttämättä tarkoita, että yritys identifioisi itsensä jonkin maalaiseksi. Toisilla yrityksillä jo koko tarkoittaa, että se sijaitsee muulla kuin kansallisen *meidän*-tasolla, tosin jokaisessa maassa, jossa suuri monikansallinen yritys toimii, on edullista korostaa hyvää vaikutusta kohdemaalle: ”*me* olemme myös indonesialainen/norjalainen/nigerialainen yritys.” Kuitenkin monet yritykset korostavat rooliaan osana kansallista *me*-käsitettä. Yrityskansalaisuuden avulla yritys voi tuoda esiin rooliaan osana sitä kokonaisuutta, josta se on lähtöisin ja tukea konstruktiota itseään. Nationalismi ei ole poissa taloudellisesta kilpailusta, vaan se on enemmänkin tukemassa

kilpailua. Jo markkinatalouden peruslait korostavat kilpailua tärkeimpänä tehokkuuden edistäjänä ja menestyvä yritys pärjää muita vastaan käytävässä taistelussa. Edellytys tuolle taistelulle on työntekijöiden panoksessa sekä kilpailukykyisessä ympäristössä – määrittäessään itsensä osana *meitä* yritys saa tarvitsemaansa tukea. (Kettunen 2008, 205)

Tuomalla itsensä osaksi kansallista *me*-konstruktiota yrityksen on mahdollista tuottaa itselleen rooli kansallista tukevana ja siten tärkeänä osana itse konstruktiota. Legitimoimalla roolinsa yhteisen rakentajana on saavutettavissa kilpailuetuja, joita ovat sitoutunut henkilöstö, valtion tuki sekä legitiimi asema hyvän tuottajana eikä riistäjänä. Kuitenkin myös yritys on itsessään *me*, sillä jokaisella yrityksellä on tavoitteenaan luoda yhteishenkeä, sitä kuuluisaa ”tekemisen meininkiä”, työntekijöiden keskuudessa. Sama pätee myös yksilöihin, sillä jokainen tiedostaa olevansa oma itsensä muiden keskellä, mutta samalla osa homogeenista joukkoa johon kokee kuuluvansa. Tässä kollektiivisessa käsityksessä rooleista osana isoa kokonaisuutta on *meidän* syvin olemus. *Me*, on jotakin suurta, johon jokaisella on oikeus ja velvollisuus sitoutua sekä tukea sen menestystä, oli kyse sitten yrityksestä, muusta organisaatiosta tai yksilöstä. (Kettunen 2008, 201–203)

Me-käsitteen kompleksisuus on suurin todiste sen selviytymiskyvystä, sillä siihen voidaan liittää mitä moninaisimpia ulottuvuuksia. Alun perin käsitys *meistä* on rakentunut hyvin selkeiden periaatteiden varaan, mutta mitä suurempiin kokonaisuuksiin on siirrytty, sitä suuremmaksi on kasvanut myös itse *me*-käsite. Tärkeässä roolissa on suhde muihin ja tämän vastakohdan muutos on mielestäni vaikuttanut käsitykseen *meistä* enemmän kuin mikään muu. Historiallisessa perspektiivissä sosiaalisten suhteiden verkoston kasvu on myös kasvattanut *meihin* luettavan joukon kokoa. Kuitenkin samalla *me*, voi tarkoittaa myös hyvin pientä joukkoa – kukapa ei viittaisi itseensä ja kumppaniinsa *meinä*.

Kettunen löytää mielestäni oivallisesti samankaltaisuuksia nationalistisen *me*-kuvan rakentamisen ja globalisaatio prosessin retorisen olemuksen välillä. Tutkimalla ILO:n ja muiden järjestöjen linjauksia hän on huomannut konsensuksen nousseen keskeiseksi teemaksi ohi kompromissien. Konsensus onkin *meidän* kannalta ensisijaista, sillä kompromissi ei ole yleisesti hyväksyttävissä, vaan pikemmin se on tyytymistä tilanteeseen. (Kettunen 2008, 204–205.) Konsensus on tärkeä sen vuoksi, että sen mukana on saavutettu tila, joka on kaikille edullinen sen sijaan, että tyydyttäisiin ei-huonoon ratkaisuun. Ilman konsensusta on olemassa epävarmuutta, joka estää uudenlaisen *me*-kuvan rakentumisen.

Konsensus-hakuisuus onkin merkki tahdosta siirtyä kohti kansainvälisempää *me*-konstruktiota, jossa ulkopuolisiksi jäävät ne, jotka eivät ole valmiita hyväksymään globaalia *me*-kuvaa.

Kettusen mukaan on nähtävissä siirtymistä ylikansalliseen sekä alikansalliseen. Globalisaatio siirtää kanssakäymistä uudelle tasolle ja poikki- sekä ylikansalliset vaikuttajat nousevat tärkeiksi vaikuttajiksi globaalissa maailmassa. Kuitenkin on olemassa myös alikansallisia piirteitä, joiden kautta valtaa siirretään valtiolta alueellisille ja paikallisille päätäntäelimille. Esimerkkinä tästä on EU, joka on siirtänyt kilpailun alueiden tasolle, eikä enää voida puhua valtioiden välisestä kilpailusta – pikemmin kilpailu keskittyy taloudellisesti vauraiden lohkojen väliseksi, olemme siirtyneet glokalisaatioon. (Kettunen 2008, 212–213) Glokalisaatio on yhdistelmä termeistä globalisaatio ja lokalisaatio – samanaikaisesti se on *oxymoron*, joka yhdistää kaksi ristiriitaista termiä tuottaen retorisen käsitteen, kuvan. Termin avulla kuvataan näiden kahden käsitteen luomaa konstruktiota globalisaatiosta ja sen vaikutuksista. Kansallisvaltio siis hämärtyy globalisaation ja europeanisaation kynsissä – edelleen on kuitenkin tavallista identifioida alueiden kilpailu myös kansalliseen kontekstiin. Helsinki ja Uusimaa ovat Suomen taloudellisen hyvinvoinnin tuottamisessa avainasemassa, mutta kuitenkin niiden menestys luetaan koko Suomen menestykseksi – paikallinen identiteetti onkin lapsenkengissä kansallisen identiteetin rinnalla.

Kilpailuvaltio on yksi keskeisiä termejä globalisaatio-keskeisessä maailmassa. Aiemmin kansallisen alueella olleet asiat, kuten rahapolitiikka ovat muuttuneet ylikansallisiksi, ulkoisiksi – tämä on johtanut kansallisen yhteisyyden retoriikkaan. Tuloksena on kansallinen kilpailukyky-yhteisö, jossa yhtäältä korostuu ulkoiseen pakkoon sopeutuminen ja toisaalta politiikka, jolla luodaan uusia mahdollisuuksia kansakunnan menestyksen turvaamiseksi.(Kettunen 2008, 220–221.) Sama prosessi on myös tapahtumassa maanpuolustuksen piirissä, sillä europeanisaatio-prosessissa maanpuolustus on hiljalleen sopeutumassa samanlaisen ulkoisenpakon ja uudenlaisien mahdollisuuksien luomaan ympäristöön. Sopeutuminen Nato-standardeihin ja osallistuminen EU:n piirissä tapahtuvaan yhteisen puolustuspolitiikan rakentamiseen vievät Suomen maanpuolustusta tilanteeseen, jolla on selkeitä samankaltaisuuksia kuin talouden integraatiolla.

Globalisaatio-prosessissa on aina olemassa kansallisen katseen rooli muutoksen järjellistäjänä sekä turvallistajana. Kettunen kuitenkin tuo esiin kansallisen korostamisen roolin globaalin muutoksen vauhdittajana, sillä pitäytyminen kansallisessa katseessa näyttää johtavan tilanteeseen, jossa ei muutosta pystytä hahmottamaan ulkopuolelta. Kansallisessa pitäytyminen näyttäisi vain voimistavan globaalin voittokulkua – vanhoihin, tuttuihin keinoihin tukeutuminen ei mahdollista muutoksen hallitsemista, vaan pikemmin korostaa sopeutumista. (Kettunen 2008, 227.) Globalisaatio on kuitenkin mielestäni prosessina ihmisten luoma. Kansalliset näkökulmat vaikuttavat siihen, miten globalisaatio etenee, ja valtiot vaikuttavat yhdessä sääntelyn avulla sen olemukseen. Sama pätee maanpuolustuksen kansainvälistymiseen, sillä jokainen muutos ylikansalliseen lähtee halusta sitoutua muutoksen ja olla osana poliittista prosessia. Se, että Suomi ei vielä ole Naton jäsen, on yksi niistä merkeistä joiden avulla on mahdollista todistaa kansallisen päätöksenteon rooli ylikansallisen muutoksen sääntelijänä.

Kettunen keskittyy kirjassaan tutkimaan globalisaation roolia *me*-konstruktion ja kansallisen muutoksessa sekä toisaalta näiden jatkuvuutta läpi historian. Kansallisen korostamisella on kaksinainen rooli, sillä se sekä tehostaa, että hillitsee muutosta – keskeistä on muutoksen suhde olemassa olevaan ja siihen, miten sitä tulkitaan. Lähes kaikenlaiselle muutokselle voidaan löytää hyötyjä sekä haittoja, mutta tärkeää on myös se mihin roolin *me* sijoittuu suhteessa muutokseen. *Meidän* rooli onkin täysin konstruoitavissa - ajopuusta aktiiviseen toimijaan – ja se mihin rooliin *me* päädymme, on riippuvainen retorisen konstruktion luojan tavoitteista sekä haluista.

3 SUVERENITEETTI LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ

Lainsäädännöllä on merkittävä rooli, sillä se samalla rajoittaa sekä mahdollistaa suvereniteetin käsitteen muovaamista. Kansallinen lainsäädäntö yhdessä ylikansallisten sopimusten ja EU-oikeuden kanssa muodostavat raamit tilalle, jossa suvereenin käsitteen eri konnotaatioita voidaan muokata. Lainsäädäntö on myös ajallisen kontekstin tuote, joka tietyin rajoittein ilmentää sen hetkisen regiimin muotoa – regiimin muuttuessa lainsäädäntöä on mahdollista täydentää ja muokata. Lainsäädännöllä on myös omat rajoitteensa, sillä lain kirjaimet ovat aina tulkinnanvaraisia ja se, mikä on 200 vuotta sitten ollut jo laissa samassa muodossa, voi nykytulkinnassa näyttää tyystin erilaiselta.

Lainsäädännöllä on kuitenkin suuri merkitys erityisesti silloin, kun joku huomaa, että esimerkiksi ministeri toimii vastoin lakia. Laki on joustava, mutta samalla, kun sen rajoitteita testaillaan ja taivutellaan, on syytä muistaa olla rikkomatta lakia. Myös kontekstin merkitys on hyvin tärkeä muistaa lakien merkitystä tarkasteltaessa, sillä usein rajat vaihtelevat asiakysymyskohtaisesti – karrikoituna esimerkkinä tästä voisi olla profeetta Muhammedia koskeva pilakuvakohu, jolloin monet kokivat lakia rikotun. Laki on eri ryhmille, tai kansanosille, tulkinnaltaan erilainen ja taitavan todellisuuden konstruoijan on kyettävä hahmottamaan yleisönsä esittämät rajoitteet.

Tutkimukseni kannalta on olennaista tarkastella Suomea koskevien lakien pääkohdat kansainvälisen ja kansallisen suvereniteetin kannalta. Lakien kirjo on valtava, mutta olen pyrkinyt nostamaan esiin ne pykälät, joiden koen olevan kaikkein merkittävimpiä suvereniteetin ja maanpuolustuksen osalta.

3.1 Kansallinen lainsäädäntö 2008

Suomen nykyinen Perustuslaki (PL) astui voimaan 1.1.2000 ja se korvasi aikaisemmin käytössä olleet Valtiopäiväjärjestyksen ja Hallitusmuodon. Perustuslaki niputti kaikki aiemmat Suomen poliittista järjestelmää koskevat lait yhdeksi kokonaisuudeksi eikä suuria muutoksia itse sisältöön tullut. Perustuslain lisäksi käsittelen Lakia Puolustusvoimista sekä

Lakia sotilaallisesta kriisinhallinnasta, sillä niillä on selkeästi merkitystä Suomen suvereniteetin kannalta nimenomaisesti maanpuolustuksen kautta tarkasteltuna.

Käyn ensin läpi Perustuslain tärkeimmät kohdat Suomen suvereniteetin kannalta. Perustuslain ensimmäinen pykälä määrittää Suomen roolin suvereenina valtiona sekä kansainvälisenä toimijana seuraavasti: ”*Suomi on täysivaltainen tasavalta... Suomi osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi sekä yhteiskunnan kehittämiseksi*.” (PL 731/1999 1 §) Myös klassiseen suvereniteetin käsitteeseen kuuluva rajan käsite sisältyy Perustuslakiin: ”*Suomen alue on jakamaton. Valtakunnan rajoja ei voida muuttaa ilman eduskunnan suostumusta*.” (PL 731/1999 4 §) Perustuslain mukaan ”*valtiosopimuksen ja muun kansainvälisen velvoitteen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset saatetaan voimaan lailla*” Suomen valtio onkin ylin päättävin elin Suomen omalla alueella (PL 731/1999 95 §).

Tarkasteltaessa Suomen suvereniteettia maanpuolustuksen kannalta on ensi arvoisen tärkeää ottaa esiin Laki puolustusvoimista (LPv), jossa määritellään maanpuolustuksen keskeisimmän organisaation toiminnan rajat. Laki astui voimaan 1.1.2008 ja sen tarkoitus on vastata Puolustusvoimien ja Suomen sotilaallisen toimintaympäristön muutoksiin. Laki määrää yksiselitteisesti Puolustusvoimien tehtävät, joita ovat: ”*Suomen sotilaallinen puolustaminen...osallistuminen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan*.” (LPv 71/2008 2 §) Puolustusvoimien tehtävänä on puolustaa suomalaista yhteiskuntaa ja erityisesti sen valtiojohtoa sekä valtakunnan rajoja ulkopuolisilta (LPv 71/2008 3-4 §). Puolustusvoimat on Suomen suvereenin aseman kannalta erityisessä asemassa, sillä Puolustusvoimien hyväksyminen sekä arvostus vaikuttavat niin sisäiseen kuin ulkoiseenkin suvereniteettiin. Mielestäni oleellisinta on tarkastella suhdetta, joka on olemassa Puolustusvoimien ja maanpuolustuksen kansallisen aseman sekä kansainvälisen uskottavuuden välillä.

Puolustusvoimilla on olemassa kaksijakoinen rooli kuten lähes kaikilla maailman sotilasvoimilla: puolustaa omaa maataan sekä toimia kansainvälisesti jonkin muun organisaation tai entiteetin, kuten Yhdistyneiden kansakuntien tai EU:n nopeantoiminnanjoukkojen, alaisuudessa. Puolustusvoimien toiminnasta Suomen ulkopuolella määrää Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta (Lskh 211/2006). Laissa todetaan selkeästi Puolustusvoimien rooli myös muiden kuin Suomen valtiojohdon

suorassa komennossa seuraavasti: ”*Tässä laissa tarkoitetun kriisinhallinnan toimeenpanijana voi olla YK, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (ETYJ), Euroopan unioni (EU) taikka muu kansainvälinen järjestö tai maaryhmä* (Lskh 211/2006 1 §)”. Päätös Suomen osallistumisesta ylikansalliseen operaatioon kuuluu kuitenkin aina valtiojohdolle: ”*päätöksen Suomen osallistumisesta sotilaalliseen kriisinhallintaan ja osallistumisen lopettamisesta tekee kussakin tapauksessa erikseen tasavallan presidentti valtioneuvoston ratkaisuehdotuksesta* (Lskh 211/2006 2 §)”.

Suomen oma lainsäädäntö on se lopullinen lain kirjain, johon koko valtion suvereniteetti, ja sen instituutioiden toiminta itsenäisen tasavallan turvaamiseksi, perustuu. Käsiteltäessä Suomen suvereniteettia olenkin edellä tuonut esiin Perustuslaissa määritellyn Suomen valtion itsenäisyyden tärkeimmät kohdat sekä maanpuolustuksen osalta keskeisimpien lakien kohdat, joissa tuodaan esiin asevoimien kansallinen ja ylikansallinen rooli. Kuitenkin on olemassa myös ylikansallisia instituutioita ja organisaatioita, joiden valta saattaa ajoittain ylittää yksittäisen jäsenvaltion ”tahdon”.

3.2 Kansallinen lainsäädäntö 1993

Vuonna 1993 Suomen poliittinen ympäristö oli merkittävästi erilainen vuoteen 2008 verrattuna. Neuvostoliitto oli järjestelmänä heitetty romukoppaan ja YYA-sopimus ei näytellyt enää mitään roolia suomalaisessa turvallisuuspolitiikassa. Euroopan Unionin jäsenyys varmistui vasta seuraavana vuonna käydyn kansanäänestyksen jälkeen ja europeanisaation kehitys Suomessa oli vasta edessä päin. Vuonna 1993 merkittävimmät kansainväliset sopimukset, jotka vaikuttivat Suomen poliittiseen vapauteen, olivat Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja sekä toiminta ETYJ:n puitteissa. Käytännössä Suomi oli liittoutumaton maa, ainakin sanan laajemmassa merkityksessä.

Suomen kansallinen lainsäädäntö, joka käsitteli valtion roolia ja olemusta, oli peräisin itsenäisyyden alkupuolelta. Perustuslakia ei ollut, vaan Suomen valtiomuodon perusteet löytyivät Valtiopäiväjärjestyksestä (Vpj), joka oli säädetty vuonna 1928, sekä Hallitusmuodosta (HM) vuodelta 1906 (vahvistettu 1919). Suomen Hallitusmuoto ja Valtiopäiväjärjestys säätivät Suomen valtion aseman sekä tavan, jolla valtiota hallittiin. Valtiopäiväjärjestys (Vpj 7/1928) käsittelee lähinnä tapaa, jolla Suomea hallitaan ja miten

lainsäädäntöä luodaan. Suomen Hallitusmuoto (HM 94/1919) on tutkimukseni kannalta mielenkiintoisempi kuin Valtiopäiväjärjestys, sillä siitä on helpompi löytää suvereeniuden tarkat rajat: ” *Suomen valtakunnan alue on jakamaton. Sen rajoja ei voida muuttaa muuten kuin eduskunnan suostumuksella*”(HM 94/1919 3 §).

Käytännössä sanamuodot Suomen tasavallan suvereniteetin määrittämisessä ovat identtiset niin Perustuslaissa kuin Hallitusmuodossa ja Valtiopäiväjärjestyksessäkin. Olennaista on rajojen olemassa olo, ja niistä päättäminen on suvereenin oikeus. Varsinaisen suvereniteetin määrittäminen ei olekaan kysymys lainsäädännöstä suoranaisesti, vaan palaamme jälleen sisäisen ja ulkoisen suvereniteetin olemuksiin. Sisäisen suvereniteetin kannalta tärkeimmät lakipykälät käsittelevätkin kansan ja hallinnon suhdetta sekä tapaa, jolla se pyritään järjestämään mahdollisimman hyvin hallinnon ja valtion hyväksyttävyyden kannalta. Ulkoinen suvereniteetti taasen perustuu kansainvälisen yhteisön hyväksyntään, ja tämän hyväksynnän takeena on uskottavuus kansainvälisessä politiikassa ja siten myös sotilaallisena voimana.

3.3 Kansainväliset sopimukset ja sitoumukset

Vuosien 1993 ja 2008 välillä ei kansainvälisten suhteiden velvoitteissa ole tapahtunut mielestäni yhtä suuria järjestelmän muutoksia kuin kansallisen lainsäädännön puolella. Suomen valtiosopimukset muiden maiden ja ylikansallisten organisaatioiden välillä ovat pelkästään lisääntyneet, ja toisin kuin Perustuslain voimaansaattamisen yhteydessä, ei valtiosopimuksia ole kumottu, vaan niiden määrä on vain lisätty. Tästä johtuen käsittelen ylikansalliset velvoitteet ja sopimukset yhtenäisesti, jotta kykenen myös hahmottelemaan kansainvälisyyden verkon kokonaisuutena sekä osana europeanisaatio-prosessia.

3.3.1 Yhdistyneiden Kansakuntien Peruskirja sekä muut velvoitteet

Suomen osallistuminen YK:n toimintaan oli vuonna 1993 ja 2008 yksi keskeisimpiä areenoita kansainvälisessä toiminnassa niin sotilaallisesti kuin poliittisestikin. YK:n Peruskirja (YK Pk) on kansainvälisten suhteiden tärkein määrittäjä ja valtioiden suvereniteetin suojelija. Peruskirja määrittää valtioiden oikeuden suvereeneina toimijoina maailmanpolitiikassa seuraavasti: ”*kehittää kansakuntien välillä ystävällisiä suhteita, jotka*

perustuvat kansojen yhtäläisten oikeuksien ja niiden itsemääräämisoikeuden periaatteen kunnioittamiseen." (YK Pk 1. artikla, 2. momentti) Valtioiden keskinäistä tasa-arvoisuutta korostetaan myös toisessa sanamuodossa: "*Järjestö perustuu kaikkien jäsentensä täysivaltaisen tasa-arvoisuuden periaatteeseen* (YK Pk 2. artikla; 1. momentti)."

Yhdistyneiden Kansakuntien luoma maailmanpolitiikan regiimi on se tila, jossa maat toimivat keskenään ja ideana on alun perin ollut tasapäistää valtiot, niiden ominaisuuksista ja voimavaroista riippumatta yhdenvertaisiksi. Tosin YK:n toiminnassa vahvimmille on annettu veto-oikeus, jolla voidaan käytännössä vesittää mikä tahansa hanke, joka loukkaa turvallisuusneuvoston jäsenten intressejä. Jos turvallisuusneuvosto päättä vain menettelyjärjestystä koskevasta asiasta, riittää päätökseen seitsemän puoltavaa ääntä, mutta muissa asioissa jokaisen pysyvän jäsenen äänen on sisällyttävä seitsemään puoltavaan ääneen (YK Pk 27. artikla, 2. ja 3. momentti). Käytännössä turvallisuusneuvosto YK:n toimeenpanoelimenä mielestäni kyseenalaistaa koko YK:n roolin valtioiden suvereniteetin määrittäjänä kysymyksissä, joissa on mahdollista päätyä regiimin muuttamiseen esimerkiksi uusia valtioita tunnustettaessa.

Suomen sotilaallisen suvereniteetin kannalta YK:n Peruskirja on ratkaiseva, sillä se oli pitkään ainoa sopimus, jonka varaan Suomen kansainvälinen sotilaallinen toiminta perustui. Peruskirjan mukaan Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokous on samalla organisaation ylin päättävä elin, joka legitimoi pakkokeinot maailmanpolitiikan järjestyksen ylläpitämiseksi: "*Yleiskokous voi harkita kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi noudatettavia yhteistoiminnan yleisiä periaatteita, niihin luettuina aseistariisumista ja aseistuksen säännöstelyä koskevat periaatteet, ja esittää niitä koskevia suosituksia jäsenille tai turvallisuusneuvostolle taikka molemmille*." (YK Pk 11. artikla, 1. momentti)

Suomen rooli osana YK:n rauhanturvaamistehtäviä on ollut aktiivinen jo jäsenyyden alkuvaiheista asti ja se on samalla luonut Suomen sotilaallisen suvereniteetin mielikuvaa niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Suurin mullistus on kieltämättä ollut Suomen luopuminen puolueettomuudestaan, joka oli usein peruste suomalaisten rauhanturvaajien lähettämiselle maailman konflikti-alueille. Suomea pidetään yleensä rauhanturvaamisen suurvaltana, ja totta onkin, että Suomi on lähettänyt aktiivisesti sotilaitaan sinisessä baretissa maailman konflikteja rauhoittelemaan. Suomi olikin mukana maailman

ensimmäisessä rauhanturvaamisoperaatiossa Suezilla, into rauhanrakentamiseen on ollut siitä lähtien suuri. Suezilla, kuten jokaisessa rauhanturvaoperaatiossa tähän asti, operaatioiden mandaatti perustui riitojen rauhanomaiseen selvittelyyn peruskirjan VI luvun mukaisesti. (www.mil.fi.)

Mielestäni YK:n piirissä tapahtuvalla rauhanturvaamisella on suuri merkitys suomalaisten ja ulkomaalaisten käsityksiin Suomesta suvereenina valtiona. Sotilaallista suvereniteettia luodaan niin sisäisesti kuin ulkoisesti kansainvälisen toiminnan avulla. Suomessa tieto sotilaista ulkomailla osana kansainvälisen yhteisön työtä rauhan hyväksi konstruoi käsitystä suomalaisista sotilaista muiden vertaisina, jopa esikuvina muiden maiden joukoille. Tieto meidän kyvyistämme, sekä niiden arvostamisesta ulkomailla, luo sisäistä suvereniteettia. Kansallinen identiteetti rakentuu palasille, joista erityisesti Suomessa tärkeässä roolissa on maanpuolustus – talvisota ja selviytyminen suurvaltojen tuottamien vaikeuksien keskellä ovat luoneet idean sotilaallisen kyvyn tärkeydestä. Suomalaisen psyyken yksi keskeisin elementti on itsensä peilaaminen muiden kautta ja juuri tästä syystä sisäisen suvereniteetin kannalta rauhanturvaaminen on loistava väline identiteetin rakentamisessa ja sisäisen suvereniteetin voimistamisessa. Muiden arvostus ruokkii suomalaista käsitystä itsestä ja siten vahvistaa käsitystämme maastamme suvereenina, luoden pohjan suvereniteetin ensimmäiselle ehdolle, kansan hyväksynnälle.

Myös ulkoisen suvereniteetin kannalta, rauhanturvaaminen on yksi merkittävimmistä tekijöistä. Sotilaallinen uskottavuus mitataan muiden toimesta, ja ilman ulkoista tunnustusta voimalle, ei yksikään maa voi säilyä suvereenina, ainakaan ilman testiä. Rauhanturvaoperaatiot ovat areena, jolla monet maat pääsevät havainnoimaan naapureidensa sotilaallista kyvykkyyttä. Suomalaiset sotilaat ulkomailla rakentavat myös ulkoista suvereniteettia, sillä ilman sotaa tai yhteisiä taisteluharjoituksia ei yksikään maa voi käytännössä mitata muiden sotilaallista suorituskykyä. Suomalaisten rauhanturvaajien edesottamukset ovat tärkeä osa kansainvälisen tason suvereniteettia, ja heitä tarkkailemalla potentiaaliset ”vihollisetkin” voivat arvioida suomalaisen maanpuolustuksen tasoa. Kansainvälisyys on merkittävä osa ulkoisen suvereniteetin legitimointia ja Suomi on mielestäni tehnyt oikean liikkeen sitoutuessaan kansainväliseen toimintaa YK:n kautta.

3.3.2 Euroopan Unionin lainsäädäntö

Vuonna 1993 ei Suomi ollut vielä mukana Euroopan yhdentymisprosessissa, vaikkakin Suomi oli jo tuolloin halukas olemaan osa Eurooppaa. Vuonna 2008 tilanne oli muuttunut merkittävästi ja Suomi oli aktiivisella EU-politiikallaan noussut mukaan kaikkeen EU:n piirissä tapahtuvaan toimintaan. Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka (YUTP) ei suinkaan ole vain pieni osa EU:n piirissä tapahtuvasta integraatiosta, todellisuudessa YUTP on yksi nopeimmin kehittyvistä osa-alueista. Myös Euroopan Unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa (ETPP) Suomi on ollut kiinteästi mukana. Syy nopeaan integraatioprosessiin löytyy suurimmaksi osaksi ongelmista Balkanin alueella. Euroopan Unionin on ollut tarpeellista kehittää myös sotilaallista puolta, sillä maailmanpolitiikassa varteenotettavan liiton täytyy kyetä tuomaan vakautta omalla mantereellaan. Myös 2000-luvulla Madridin ja Lontoon pommi-iskujen kautta esiin noussut terrorismin uhka on ollut yksi tärkeimmistä syistä sotilaallisenyhteistyön kehittämiselle. (www.formin.finland.fi.)

Lainsäädännöllisesti Euroopan Unionin kautta olemme sitoutuneet Maastrichtin (1993), Amsterdamin (1999) ja Nizzan (2003) sopimuksiin (www.formin.finland.fi.). Näissä sopimuksissa on asteittain viety EU:ta kokonaisuudessaan, sekä puolustus- ja turvallisuuspoliittista yhteistyötä yhä pidemmälle. Lissabonin sopimuksessa on olemassa keskinäisen avunannon velvoite, joskaan sopimusta ei vielä syksyllä 2009 ole saatu toimeenpantua. Otan kuitenkin myös Lissabonin sopimuksen käsittelyyn tutkimuksessani, sillä se on selkeä merkki EU:n suunnasta tulevaisuudessa. Alun perin sopimus olisi astunut voimaan jo vuonna 2008 ja kaatui ainoastaan yhden jäsenmaan, Irlannin, vastustukseen – Suomi on hyväksynyt sopimuksen jo 11.6.2008 (www.finlex.fi.).

Teija Tiilikainen on perehtynyt tutkimuksessaan Lissabonin sopimuksen keskinäisen avunannon velvoitteeseen (Tiilikainen 2008), ja se on mielestäni merkittävin sotilaallista suvereniteettia koskevista EU-linjauksista. Lissabonin sopimus ei ole merkityksetön sotilaallisen suvereniteetin kannalta, sillä siitä löytyy lausekkeita, jotka poikkeavat merkittävästi Suomen nykyisestä turvallisuuspoliittisesta linjasta. ”*Yhteisellä puolustuksella viitataan integroidumpaan, eurooppalaiseen puolustusjärjestelmään, jota koskevia yksityiskohtaisempia määräyksiä sopimus ei sisällä* (Tiilikainen 2008, 14).” Käytännössä Suomi onkin jo ottanut suunnan kohti yhteisempää puolustuspolitiikkaa, ja

suomalaiseen mentaliteettiin iskostunut yksin pärjäämisen luoma käsitys suvereniteetista on vaihtumassa kansainväliseksi suvereniteetiksi.

Lissabonin sopimuksessa on erikseen olemassa niin sanottu avunantolauseke, jossa linjataan jäsenmaiden velvoitteista EU-maan joutuessa sotilaallisen tai muun hyökkäyksen kohteeksi. Itse kohta on muotoiltu hyvin pitkälti Pohjois-Atlantin sopimuksen 5. artiklan mukaisesti: ”*Jos jäsenvaltio joutuu alueeseensa kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, muilla jäsenvaltioilla on velvollisuus antaa sille apua kaikin käytettävissään olevin keinoin.*” Avunantolausekkeessa on kuitenkin olemassa ehtolauseke, joka takaa sopimuksen velvoittavan vain jäsenmaita, jotka ovat hyväksyneet EU:n yhteisen puolustuksen linjaukset: ”*Tämä ei vaikuta tiettyjen jäsenvaltioiden turvallisuus- ja puolustuspolitiikan erityisluonteeseen.*” (Lissabonin sopimus 28a artikla, kohta 7)”.

Teija Tiilikainen kokee Lissabonin sopimuksen olevan vedenjakaja Suomen turvallisuuspoliittisessa suuntautumisessa. ”*Velvoite on sisältönsä puolesta Suomelle uusi ja syventää entisestään kaikkia niitä sitoumuksia, joita Suomella muutoinkin EU:n ja sen yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan sekä turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puitteissa on.*” (Tiilikainen 2008, 14)

Euroopan Unionin lainsäädäntö on suvereniteetin kannalta problemaattinen, erityisesti tarkisteltaessa suvereniteettia klassiselta perustalta, jossa suvereniteetti tarkoittaa kykyä toimia ilman ulkopuolista pakkoa samalla korostaen rajojen merkitystä. Nykyisin Euroopan Unionin lainsäädäntö, EU-oikeus, on kansallisen lainsäädännön yläpuolella lukuun ottamatta poikkeustapauksia (www.formin.finland.fi). Lissabonin sopimus on siinäkin mielessä sotilaallisesti vedenjakaja, että se mahdollistaa EU:n sisällä tapahtuvan sotilaallisen operaation terroriteon tai muun kriisin aikana. Voiman projisointi siirtyy koskemaan myös EU:n jäsenmaita, mikä on suuri harppaus totutusta käytännöstä, jossa sotilaallisia resursseja käytetään ulkomailla, turvattomilla alueilla.

4 KANSAINVÄLISTYVÄ MAANPUOLUSTUS

Suomi on toiminut jo vuosia kansainvälisellä areenalla myös sotilaallisessa mielessä. Rauhanturvaaminen on ollut arkipäiväinen osa Puolustusvoimien toimintaa 1950-luvulta asti ja 2000-luvullla kansainvälistymisen tahti ei ainakaan ole hiljenemässä. Maanpuolustuksessa selkeimmin suvereniteettiin vaikuttaviksi prosesseiksi koen NRF-joukkoihin (Nato Response Force) osallistumisen sekä Euroopan Unionin nopean toiminnan joukoissa mukana olon. Kaikista kolmesta edellä mainitusta asiasta on käyty keskustelua niin eduskunnassa kuin mediassakin ja vaikutus Suomen sotilaallisen suvereniteetin kannalta on merkittävä.

Suomi päätti Naton nopean toiminnan joukkoihin liittymisestä maaliskuussa 2008, ja on ollut jo hyvän aikaa mukana EU:n nopeantoiminnanjoukoissa, esimerkiksi Pohjoismaisen taisteluosaston – sekä muiden taisteluosastojen – osana. Sotilaallisen liittoutumattomuuden vallitessa suvereniteetti on kyseenalaistettuna juuri osallistumisessa toisten johtamiin operaatioihin sekä instituutioihin. Sotilaallisen päätäntävallan luovuttaminen (edes osittain) jollekin valtion ulkopuoliselle instituutiolle/suvereenille määrittää kyseisen valtion sotilaallisen liittoutumisen. Suomi ei ole vielä näin pitkälle edennyt, mutta on tärkeää tarkastella jo vallitsevien sitoumuksien vaikutusta suvereniteetin kannalta.

4.1 NRF-joukot

> *”It is capable of performing missions worldwide across the whole spectrum of operations. These include evacuations, disaster management, counterterrorism, and acting as ‘an initial entry force’ for larger, follow-on forces.”* (www.nato.int/)

NRF-organisaatio on luotu vuonna 2002 ja sen tarkoituksena on edistää Naton kehitystä uudessa turvallisuuspoliittisessa ympäristössä sekä toimia välineenä sotilaallisen voiman projisoinnissa siellä, missä tarve esiintyy. Alun perin NRF-joukot on perustettu vastaamaan Neuvostoliiton ensi-iskuun hyvin lyhyellä varoitusajalla, mutta rauhanturvaamisen noustessa yhä suurempaan rooliin Naton toiminnassa, on sen tehtävä muuttunut nopean

rauhanturvaajan kaltaiseksi. Kyse on siis pääosin toimimisesta Naton alaisuudessa rauhanturvaamis- sekä muissa tehtävissä. Problemaattiseksi Suomen kannalta NRF-joukkoihin osallistumisesta tekee päätösvallan puuttuminen. Päätökset NRF-joukkojen mobilisoinnista ja käyttämisestä tekee North Atlantic Council, joka on Naton jäsenmaiden muodostama ylin päätäntäelin organisaatiossa. Päätökset tehdään NAC:ssä aina yksimielisyysperiaatteella, eli kaikkien jäsenten tulee olla samaa mieltä ennen kuin joukkoja voidaan lähettää suorittamaan vaadittua operaatiota. (www.nato.int/)

Eduskunta antoi hyväksyntänsä NRF-joukkoihin liittymiselle 28.3.2008 selkeän enemmistön turvin äänin: JAA 130 EI 23 (www.eduskunta.fi). Eduskunta hyväksyi valtioneuvoston esityksen asiassa ja täten Suomi tulee osallistumaan Naton NRF-toimintaan. Valtioneuvosto kertoi esityksessään prosessin kulusta sekä tärkeimmistä sitoumuksista.

> *”Nato avasi marraskuussa 2006 osallistumisen NRF:ää täydentävään toimintaan tietyt kriteerit täyttäville rauhankumppanimaille. Kumppaneiden osallistuminen NRF:ää täydentävään toimintaan on vapaaehtoisuuteen perustuva prosessi. NRF-toimintaan osallistuvan kumppanimaan tulee ensin tehdä Natolle muodollinen ilmoitus osallistumishalukkuudestaan. Tämän jälkeen Pohjois-Atlantin neuvosto (NAC) tekee päätöksen kumppanimaan kutsumisesta mukaan toimintaan.. Kumppanimaa voi myös osallistua tietyn tyyppiseen NRF:n valmistelutyöhön kuten seminaareihin ja konferensseihin sekä yleiseen harjoitustoimintaan.. Rotaatioihin ja operaatioihin osallistumisen välillä ei ole mitään automatiikkaa. NRF-rotaatioon mukaan ilmoittautuneella kumppanimaalla on aina suvereeni kansallinen oikeus päättää, lähteekö se mukaan operaatioon vai ei. Myös Pohjois-Atlantin neuvoston on erikseen hyväksyttävä kumppanimaan osallistuminen operaatioon.”* (Valtioneuvoston selonteko, VNS 1/2008 vp)

Suomi ei ole siis yksipuolisesti sitoutunut alistamaan joukkojansa Naton valtaan eikä NAC myöskään sitoudu ottamaan Suomea mukaan kaikkiin operaatioihin. NRF-osallistumisen realiteetit ovat kuitenkin selvät: Suomi antaa Naton käyttöön kalustoa sekä henkilöstöä ja nämä toimivat yhdessä Nato-joukkojen kanssa vähintäänkin harjoituksissa, mutta luultavasti myös maailman kriisialueilla. Vaikkakin Suomi saa itse päättää

osallistumisestaan NRF-operaatioihin, ei se kuitenkaan tarkoita, että Valtioneuvoston selonteossa esiin tuotu *”suvereeni kansallinen oikeus päättää”* olisi todella niin suvereeni. Suomi on kuitenkin sitoutunut Naton NRF-toimintaan ja todellinen kynnys kieltäytyä operaatioihin osallistumisesta voi mahdollisesti olla korkeakin. Kriisejä on tässä vaiheessa vielä mahdotonta ennustaa, mutta jonkin kriisin koittaessa on Suomen luultavasti osallistuttava NRF-operaatioon, jotta ”vapaamatkustajan” maineelta vältyttäisiin. Raimo Väyrynen totesi Ulkopoliittisen Instituutin internet-sivuille kirjoittamassaan kommentissa, että päävastuunkantajat NRF-operaatioissa ovat jäsenmaat: *”NRF:ssa ensisijainen vastuu on sotilasliiton jäsenmailla, joilla on luonnollisesti suurempi velvollisuus osallistua vaikeisiin ja riskipitoisiin operaatioihin*(www.upi-fiia.fi/).”

4.2 EU:n nopean toiminnan joukot

EU:n ylin turvallisuuspoliittinen virasto on Euroopan puolustusvirasto, joka kantaa vastuun kriisinhallinnasta sekä yhteisen turvallisuuspolitiikan uskottavuudesta. Euroopan puolustusviraston tehtävänä on avustaa neuvostoa ja jäsenvaltioita niiden pyrkiessä parantamaan Euroopan unionin puolustusvoimavaroja kriisinhallinnan alalla ja tukea Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa eli ETPP:tä. Viraston toimintaan osallistuvat kaikki jäsenvaltiot Tanskaa lukuun ottamatta ja se on perustettu vuonna 2004. (europa.eu/) Tämä elin koordinoi siten myös EU:n omien joukkojen kehittämistä sekä tarpeen vaatiessa niiden mobilisointia.

Suomi osallistuu näihin EU-joukkoihin kahden taisteluosaston kautta: *”EU:n taisteluosastoja on suunniteltu käytettävän 6 000 km:n säteellä Brysselistä, mikä on huomioitu myös joukkoja varustettaessa. Ajoneuvot, asusteet ja varusteet on suunniteltu siten, että joukko kykenee toimimaan niin trooppisissa kuin tarvittaessa kylmissäkin olosuhteissa.”* Suomi on mukana Nordic Battle groupissa, johon kuuluvat Ruotsi, Norja ja Viro, sekä Saksan ja Hollannin muodostamassa osastossa. Joukot ovat EU:n miekankärki kriisinhallinnassa ja 10 päivän kuluttua mobilisointi-päätöksestä on eurooppalainen taisteluosasto kohdealueella, kuten Tshadissa vuonna 2009. (tietokannat.mil.fi/)

EU-joukot ovat osa Euroopan rakenteilla olevaa roolia turvallisuuspoliittisena entiteettinä ja kyseessä onkin merkittävä palanen europeanisaatiota. Kyky toimia yhtenäisenä joukkona

Euroopan ulkopuolella on tärkeä osa EU:n uskottavuuden rakentamisessa, sillä aiemmin kaikki EU-operaatiot ovat tapahtuneet Euroopan alueella ja vastuu tilanteen hallinnasta on ollut yleensä Natolla – ei EU:lla. Vasta Kosovossa 2004 EU otti yksin vastuun kriisinhallinta-operaation toteuttamisesta. (www.balkan-info.com)

Toisin kuin NRF-joukoissa, EU-joukot tarjoavat Suomelle myös mahdollisuuden vaikuttaa päätöksenteko-prosessiin Eurooppa-neuvoston sekä Euroopan puolustusviraston kautta. Suvereniteetin kannalta tilanne on kuitenkin myös EU-joukkojen kohdalla ristiriitainen. Suomi toimii aseellisesti osana Euroopan Unionia kun aikaisemmin kyse on ollut rauhanturvaamisesta yleismaailmallisen YK:n osana. Suomi on siirtynyt tilanteeseen jossa oman maan puolustamiseen kehitetty armeija onkin osa ylikansallista turvallisuuspolitiikkaa.

4.3 Kokonaismaanpuolustus

> *"Kokonaismaanpuolustuksella tarkoitetaan kaikkia niitä sotilaallisia ja siviilialojen toimia, joilla turvataan Suomen valtiollinen itsenäisyys sekä kansalaisten elinmahdollisuudet ja turvallisuus ulkoista, valtioiden aiheuttamaa tai muuta uhkaa vastaa. --- Kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittamiseen kuuluvat julkisen sektorin eli valtioneuvoston, valtion viranomaisten ja kuntien sekä yksityisen sektorin toimenpiteiden ja kansalaisten vapaaehtoisen toiminnan yhteensovittaminen yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseksi kaikissa tilanteissa."* (www.defmin.fi/)

Kokonaismaanpuolustus on kansainvälisestä irrallinen kokonaisuus, mutta sotilaallisen suvereniteetin kannalta minun on järkevää käsitellä myös tätä kokonaisuutta. Kokonaismaanpuolustuksen kautta tulee esille maanpuolustuksen rooli suvereenin merkittävänä osana, ja sotilaallinen suvereniteetti on todellisuudessa yhteiskunnan jokaisen osa-alueen vastuulla. Maanpuolustus ei ole vain Puolustusvoimien harjoittamaa toimintaa, vaan jokaiselta kansalaiselta perityt verot kattavat puolustusmenoja lisäksi äärimmäisen kriisin kohdalle sattuessa on koko yhteiskunta suunnattavissa sotaponnistuksen tukemiseen. Siitäkin huolimatta, että Hitlerin sekä muiden veijareiden lanseeraama,

täydellisen tai totaalisen sodan käsite vaikuttaa nykymaailmassa epätodelliselta, on lopulta olemassa mahdollisuus koko yhteiskunnan järjestämiseksi sodankäyntiin.

Kokonaismaanpuolustus nousee esiin myös seuraavassa luvussa, jossa käyn läpi Maanpuolustuskurssien avajaispuheita. Maanpuolustuskurssien tarkoitus on kokonaismaanpuolustuksellinen, ja tavoitteena on informoida sekä kouluttaa juuri Puolustusvoimiin kuulumattomia, mutta puolustuksen kannalta avainasemissa olevia henkilöitä. Maanpuolustuskurssien tarkoitus on pohjustaa kriisin sattuessa ”yksityisen sektorin toimenpiteiden ja kansalaisten vapaaehtoisen toiminnan yhteensovittaminen yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseksi kaikissa tilanteissa (www.defmin.fi/).”

5 NÄKEMYKSIÄ SUOMEN SOTILAALLISESTA SUVERENITEETISTA

Olen tutkimuksessani valikoinut tarkasteltavaksi Maanpuolustuskurssien avajaispuheita vuosilta 1993 ja 2008. Areenana kurssien avajaiset ovat yksi parhaita lähteitä haluttaessa tarkastella Suomen puolustuspoliittisen kentän avainvaikuttajien näkemyksiä. Puhujina kurssien avajaisissa toimivat puolustusministeri sekä Puolustusvoimien komentaja. Pyrin analysoimaan kurssien avajaisissa annettujen näkemysten retorista ulosantia sekä peilaamaan niitä omaan tulkintaani, ja käsityksiini Suomen sotilaallisesta suvereniteetista. Puolustusministeri ja Puolustusvoimien komentaja käsittelevät yleensä laajasti senhetkistä turvallisuuspoliittista tilannetta suhteessa alati muuttuvaan ympäristöön ja kansainvälistymiseen.

Käsittelen puheet tuoreimmista aloittaen, jotta voin parhaiten tuoda esiin vuosien 2008 ja 1993 väliset erot – koen retrospektiivisen lähestymistavan järkeväksi, sillä hajottamalla loogisen jatkumon, hyppäämällä seurauksen kautta syiden kimppuun, tulevat ehkä erot aikojen sekä vallinneiden realiteettien välillä selvemmin esille. Puheiden kautta on mahdollista hahmottaa joidenkin tulkitsijoiden näkemyksiä Suomen suvereniteetista myös yleisemmin. Sotilaallinen suvereniteetti on vain yksi alue, jolla suvereniteetti manifestoituu kuulijalle, sekä tulkitsijalle.

5.1 Maanpuolustuskurssien avajaispuheet 2008

Vuosi 2008 oli turvallisuuspoliittisesti katsoen erikoinen tuoden mukanaan uudenlaisen tilanteen. Syy äkkinäiseen muutokseen turvallisuuspoliittisessa ajattelussa oli Georgian kriisi ja sen mukanaan tuoma vanhojen uhkakuvien esiinnousu. Tämä uudenlaiseen tilanteeseen joutuminen heijastuu myös niin puolustusministerin kuin Puolustusvoimien komentajankin puheissa. Käyn ensin läpi keskeisimmät kohdat amiraali Juhani Kaskealan puheista.

Ensimmäisen puheista Kaskeala piti 184. maanpuolustuskurssin avajaisissa 21. tammikuuta 2008 (Kaskeala 2008 a.). Jo puheen alussa Kaskeala tuokin esiin

europeanisaation roolin Suomen turvallisuuspolitiikassa: ”*Suomen sotilaallinen yhteistyö on runsaassa kymmenessä vuodessa kasvanut laajaksi ja rutiininomaiseksi ensin Naton kanssa ja sittemmin myös Euroopan unionissa*.” Sotilaana Kaskeala tuokin heti esiin näkemyksensä EU:n muuttuneesta roolista ja sen vaikutuksista Suomen kannalta, nimeämällä Naton aikaisemmaksi kumppaniksi ja EU:n uudemmaksi. Kaskealan näkemys kertoo mielestäni Suomen turvallisuuspolitiikan siirtymisestä EU-keskeisemmäksi. Sotatarvikkeiden yhteensopivuudestakin Kaskeala tuo esiin hyvän näkökannan toteamalla, että ”*Nato-yhteensopivuus on nykyään kaiken monikansallisen sotilaallisen toiminnan edellytys*.” Yhteensopivuus on mielestäni yksi selkeä merkki sotilaallisen suvereniteetin katoamisesta, sillä Suomen on otettava huomioon muiden linjat tarvikkeiden osalta ja sopeuduttava niihin – EU-maista Natoon kuuluu suurin osa valtioista ja siten Nato-yhteensopivuus on myös EU-sopivuutta. (Kaskeala 2008 a.)

Ensimmäisessä puheessaan Kaskeala korostaa hyvin paljon Pohjoismaista yhteistyötä, jonka hän linkittää Naton ja EU:n nopeantoiminnanjoukoissa toimimiseen. Vuoden 2008 alussa oli pinnalla myös pohdiskelu yhteispohjoismaisen ilmavalvonnan perustamisesta, joka voidaan niin minun kuin Kaskealankin mielestä linkittää suoraan europeanisaatio-prosessiin turvallisuuspolitiikassa. ”*Integroitu ilmavalvonta on itse asiassa konkreettinen osoitus siitä, kuinka pohjoismaista puolustusyhteistyötä ei voi erottaa laajemmasta eurooppalaisesta yhteydestä*.” Hakeutuminen työnjakoon muiden valtioiden kanssa on aina merkki halusta sitoutua laajempaan liittokuntaan ja siten vähentää omien sotavoimien suvereniteettia - riippumattomuutta ei voi olla ilman itsenäisyyttä. Toisaalta kyse on myös koko valtion suvereniteetin säilyttämisestä, sillä luopuminen sotilaallisesta suvereniteetista mahdollistaa suuremman suojan suvereniteetin loukkaamiselta: ”*Maiden yhteinen sotilaallinen suorituskyky muodostuu suuremmaksi kuin niiden kansallisten suorituskykyjen summa*.” (Kaskeala 2008 a.)

Puolustusministeri Jyri Häkämies puhui myös 184. maanpuolustuskurssin avajaisissa (Häkämies 2008 a.) ja pitäytyi samoissa teemoissa kuin amiraali Kaskeala, tosin Häkämies keskittyy enemmän Pohjoismaiseen sotilaalliseen yhteistyöhön. Näkemykset sotilaallisesta yhteistyöstä Suomen suvereenin aseman takaajana ovat kuitenkin samoilla linjoilla: ”*Pohjoismainen yhteistyö on osa kansainvälistä toimintaa, jossa Suomen tulee olla mukana kaikin tavoin*.” Häkämies tuo hyvin esiin sotilaalliseen yhteistyöhön liittyviä aspekteja, kuten lähtökohtien erilaisuuden – jokainen valtio on suvereeni yksilö ja ”*ne*

voivat toimia keskinäisessä yhteistyössä vain omien intressiensä mukaisesti." Puolustusministeri korostaa myös Pohjoismaisen yhteistyön merkitystä eurooppalaista turvallisuuspoliittista yhteistyötä rakennettaessa, sillä hänen mielestään ei ole järkevää rakentaa päällekkäisiä järjestelmiä. Rivien välistä on luettavissa Nato-halukkuus ja laajemman europeanisaatio-pyrkimyksen tukeminen eikä keskittyminen niin sanotusti helpompaan vaihtoehtoon. Pohjoismainen yhteistyö olisi varmasti helpommin hyväksyttävissä liittoutumishaluttomien äänestäjien keskuudessa, jo pelkästään historiallisista syistä. (Häkämies 2008 a.)

Yhteistyön ja riippumattomuuden suhde on jo nykyisellään hämärtynyt ja Häkämies tuo esiin yhteisten sääntöjen merkityksen. Yhteistyö on nykyisellään niin syvää, että ”*Suomen puolustukseen tarvittavat järjestelmät ja joukot täyttävät tiettyjä kansainvälisen toiminnan asettamia vaatimuksia, jotka on määritetty mm. Naton rauhankumppanuusohjelmassa*." (Häkämies 2008 a.) Häkämies pitää Suomea selkeästi kansainväliseen toimintaan kytkeytyneenä, mutta silti sotilaallisesti itsenäisenä. Puheesta välittyy ymmärrys kansainvälisen yhteistyön tuomista haasteista, mutta silti hän tuntuu kokevan sen merkittäväksi Suomen kannalta, kysymys kuuluukin: Miten se vaikuttaa Suomen suvereniteettiin? Sotilaallinen suvereniteetti saattaa vähentyä päätöksenteon tapahtuessa yhteistyössä muiden kanssa, mutta kuuluminen suurempaan koalitioon vahvistaa kansallista suvereniteettia suurempien voimavarojen kautta. Keskeistä on premissien ymmärtäminen ja oikeiden poliittisten päätösten tekeminen niiden pohjalta.

Kaskealan toinen avajaispuhe tapahtui huhtikuussa 2008 185. maanpuolustuskurssin avajaisissa (Kaskeala 2008 b.). Aluksi hän keskittyy puimaan Puolustusvoimien rahoitusta, joka on hänen mielestään riittämätön vaadittavan sodanajan vahvuuden ylläpitämiseen ja tuo tämän jälkeen esille suvereniteetin rakentamisen kannalta olennaisen tekijän. Kuten jo aiemmin olen todennut, on kansainvälinen toiminta merkittävä tekijä sotilaallisen uskottavuuden kannalta, ja näin kokee myös amiraali Kaskeala: ”*Euroopan unionin ja Naton nopean toiminnan joukkoihin osallistuminen tuottaa kiistämätöntä lisäarvoa maamme puolustukselle*." (Kaskeala 2008 b.) Kansainvälisellä yhteistoiminnalla on merkittävä rooli yhtäältä sotilaallisen suvereniteetin vahvistajana ja toisaalta sen heikentäjänä. Riippumattomuudesta luopuminen on teko, jonka seurauksena on vahvempi rooli liittouman jäsenenä ja siten uskottavana osana jotakin suurempaa, mutta samalla se tarkoittaa kompromisseja, joiden saavuttaminen vaatii omista preferensseistä tinkimistä.

Puolustusministeri Häkämies keskittyi samassa tilaisuudessa pitämässään puheessa (Häkämies 2008 b.) Itämeren alueella mahdollisesti toteutuviin, ei-sotilaallisiin kriiseihin ja Puolustusvoimien rooliin niiden jälkihoidossa, yhdessä muiden Itämeren alueen maiden kanssa. Häkämies käsittelee niin Suomen ja Ruotsin yhteistä merellistä valmiusosastoa, kuin koko Itämeren ympärysvaltojen yhteistä kriisinhallintaa esimerkiksi öljy katastrofin hoidossa. Kuitenkin puheessa korostuu eurooppalainen viitekehys luonnollisena osana Itämeren mukanaan tuomien uhkien ennaltaehkäisemisessä, europeanisaation vaikutus onkin jo ulottunut kokonaismaanpuolustuksellisiin tekijöihin. (Häkämies 2008 b.)

Itämeri on hyvä esimerkki aiemmin esiin tuodun premissien huomioonottamisen tärkeydestä. Yksittäinen valtio ei kykene torjumaan kokonaisen meren laajuisia uhkakuvia, vaan on tärkeää ymmärtää muiden valtioiden merkitys niin sotilaallisten kuin ei-sotilaallisten kriisien ehkäisemisessä. Todellisuudessa ympäristövahinkojen rajoittaminen Suomenlahdella tai muualla Itämerellä on mahdollista ainoastaan ympärysvaltojen sotilaallisia resursseja hyväksi käyttäen. Kokonaismaanpuolustukselliselta kannalta liiallisuuksiin viety sotilaallinen suvereniteetti saattaa pikemminkin heikentää valtiollista suvereniteettia, sillä nykyaikaiset ympäristöuhkakuvat ovat aivan yhtä vaarallisia kansallisvaltio-konstruktioiden kannalta kuin sodat. Kuva kyvyttömästä valtiosta omien kansalaisten silmissä murentaa sisäistä suvereniteettia jopa enemmän kuin vieras miehittäjä.

Vuoden 2008 kolmas maanpuolustuskurssi, 186, sijoittui syyskuulle, ja samalla se oli ensimmäinen maanpuolustuskurssi Georgian kriisin jälkeen (Kaskeala 2008 c.). Muuttuneet realiteetit heijastuvat Kaskealan puheesta ja painopiste on tehokkaan ja uskottavan puolustuskyvyn säilyttämisessä. Itse pidän yhtenä europeanisaation muotona halua aatteelliseen harmoniaan – Kaskeala tuokin esiin Oslon sopimuksen vaikutukset Suomen sotilaalliselle toimintakyvylle. Oslon sopimus on kansainvälinen sopimus, jonka tarkoituksena on kieltää kuorma-ammusten, rypäleaseiden, käyttö. Suomi on sitoutunut Ottawan sopimuksen ehtoihin, joiden nojalla Puolustusvoimat luopuu maamiinojen käytöstä – rypäleaseet ovat maamiinojen korvaaja. (Kaskeala 2008 c.) Kaskeala puuttuu mielestäni puheessaan Suomen suvereniteettiin maanpuolustusasioissa, kansainväliset trendit eivät saisi vaikuttaa maanpuolustuksen resursseihin. Europeanisaatiota ei ole ainoastaan EU:n ja integraatiokehityksen vaikutus, vaan myös sopeutuminen länsimaiseen

ajatteluun omista lähtökohdista riippumatta, luo uusia konstruktioita, joissa suvereniteetti ja kansalliset artefaktit jäävät sivuun.

Häkämies tuo Kaskealaa huomattavasti enemmän esiin Georgian konfliktin vaikutuksen maailmanpoliittiseen tilanteeseen. Hän myös katsoo Suomen hyötyvän Euroopan Unionin tarjoamasta vipuvarresta maailmanpolitiikan areenalla: ”*Venäjä on testannut EU:n yhtenäisyyttä, mutta rivit ovat pitäneet. EU on vahva vain ollessaan yhtenäinen*.” (Häkämies 2008 c.) Mielestäni Häkämies mieltää Suomen, ei suvereenina, vaan osana merkittävämpää ja voimakkaampaa koalitiota, jolla on kyky vastata suuremmankin valtion toimiin ilman pelkoa. Suomella ei välttämättä olisi varaa avoimeen kritiikkiin Venäjää kohtaan ilman suurempaa äänitorvea EU:n muodossa. Turvallisuuspoliittisesti Häkämies kokee premissien muuttuneen, mutta samalla Suomi on jääräpäisesti pitäytynyt vanhassa järjestelmässään: ”*Kansallisesta puolustuksesta on pidettävä hyvää huolta. Suomessa on perinteisesti panostettu omaan uskottavaan ja ennaltaehkäisevään puolustuskykyyn, eikä meillä tästä syystä ole tarvetta uudelleenarviointiin* (Häkämies 2008 c.).” Puheessa korostuu toisaalta sotilaallisen suvereniteetin vaaliminen, mutta myös tarve kuulua suurempaan koalitioon, jolla on kyky vaikuttaa mielipiteellään ja toimillaan muiden maiden toimintaan.

Maanpuolustuskurssi 187. käynnistyi 10. marraskuuta 2008 (Kaskeala 2008 d.) ja teemana puheessa on kansainvälinen sotilaallinen yhteistyö. Kaskeala käy läpi yhteistä merivalvontaa Ruotsin kanssa sekä Suomen roolia EU:n projektissa yhteisen merivalvontakuvan tuottamiseksi. Kaskealan mukaan Suomi tarvitsee yhteistyötä: ”*Sotilaiden vahva panostus kansainväliseen merivalvontayhteistyöhön on paitsi tarpeen sanelemaa, myös mitä parhainta asevoimien keskinäistä luottamusta lisäävää toimintaa*.” (Kaskeala 2008 d.) Vaikkakin samassa puheessa Kaskeala tuo esiin Suomen tavan korostaa kokonaismaanpuolustusta ja pienen maan keinoja pysyä yksin itsenäisenä, on hänen mielestään kansainvälisyydellä suuri rooli suvereniteetin vahvistajana, niin sotilaallisesti kuin koko valtion kannalta. Puolustusministeri Häkämies ei pitänyt omaa puhettaan 187. maanpuolustuskurssin avajaisissa, enkä siten pysty käsittelemään hänen näkemyksiään sinä hetkenä.

Kaskealan puheet Maanpuolustuskurssien avajaisissa heijastelevat hänen käsitystään suomalaisen maanpuolustuksen tasosta. Oman tulkintani mukaan kansainvälisyys on hänen

mielestään välttämätöntä Suomen suvereniteetin kannalta, sotilaallinen suvereniteetti on yhdistelmä omapäistä yksinäisyyttä ja yhteistyötä integroituvassa maailmassa. Maanpuolustuksen suvereniteetti on yksi merkittävimmistä tekijöistä rakennettaessa ja ylläpidettäessä konstruktiota Suomesta alati muuttuvassa maailmassa. Koen, että talvisota, yleinen asevelvollisuus ja vastuu Suomen puolustamisesta yhteisesti ovat Kaskealan, ja luultavasti suurimman osan suomalaisista, mielestä ne rakennuspalikat, joiden varaan käsitys suvereenista Suomesta rakentuu. Häkämies tarkastelee Suomen maanpuolustuksen tasoa ja tilaa puolustusministerin roolissaan ja hänen puheistaan saan käsityksen selkeästä halusta nostaa Suomen Puolustusvoimien kansainvälistä profiilia. Häkämies on tunnetusti Nato-jäsenyyden kannattaja, ja suurin osa hänen argumenteistaan tukee Suomen liittymistä implisiittisesti tai avoimemmin.

5.2 Maanpuolustuskurssien avajaispuheet 1993

Vuonna 1993 järjestettiin neljä maanpuolustuskurssia, kuten vuonna 2008. Tilanne oli erilainen verrattuna nykyiseen ja halu viedä maanpuolustusta läntiseen suuntaan nousi esiin puheissa. Neuvostoliiton hajoaminen oli tapahtumana vielä tuore ja uudet lähtökohdat heijastuivat Puolustusvoimien organisaatioon sekä maanpuolustukseen yleisesti. Myös lama toi oman värinsä sen aikaiseen puolustuspoliittiseen tilanteeseen ja halu aidosti eurooppalaiseksi maaksi muiden joukkoon toteutui Euroopan yhteisön jäsenyyden hakemisen kautta. Maanpuolustuskurssi 126. avajaispuhujana toimi tuleva Puolustusvoimain komentaja Gustav Hägglund, joka vielä tuolloin toimi Pääesikunnan päällikkönä.

Hägglund keskittyi puheessaan (Hägglund 1993) käsittelemään Puolustusvoimien uudistuksia. Hän keskittyi puheessaan ensin korostamaan suomalaisen yhteiskunnan yhteistä ponnistusta maanpuolustuksen eteen ja kehui hallinnon osallisuutta kokonaismaanpuolustuksen järjestämiseen. Myös yhteinen panos maanpuolustuksen eteen ei jää huomioimatta ja Hägglund toteaakin, että *”vapaaehtoisten osallistujien panos… on Suomessa poikkeuksellisen suuri moneen muuhun maahan verrattuna.”* (Hägglund 1993) Maanpuolustustahto onkin uskottavan puolustuksen keskeisimpiä tekijöitä, ja sen korostaminen myös tukee yleistä ideaa meistä suvereniteettimme takaajina. Maanpuolustus on muiden patoamista meidän alueelta ja tahto on tuon tavoitteen kannalta ensiarvoisen

tärkeää, sillä tahto on sisäisen suvereniteetin olemassaolon ilmentymä ja turva ulkoisen suvereniteetin loukkauksia vastaan.

Vuonna 2008 korostettiin yhteensopivuutta kaluston osalta ja tämä trendi on aloitettu jo 1990-luvulla, sillä tulevat Hornet-hankinnat olivat esillä myös Hägglundin puheessa. Hänen mukaansa uuden turvallisuuspoliittisen linjan uskottavuus vaatii lisä resursseja puolustusteknologiaan, ja liittoutumaton maa joutuu panostamaan puolustukseen enemmän kuin sotilasliittoihin kuuluvat. *”Tämän mukaisesti* (uskottavan itsenäisen puolustuksen kannalta) *hävittäjähankinta on välttämätön, muussa tapauksessa ei puolustusvoimat voi kantaa vastuuta Suomen ilmatilasta.”* (Hägglund 1993) Puheessa korostui yhtäältä idea itsenäisestä puolustuksesta, mutta samalla Neuvostoliiton ikeen alta pääseminen aloitti länsimaalaistumisen kauden maanpuolustuksessa niin materiaalin kuin kansainvälisen toiminnankin osalta. Sotilaallisen suvereniteetin ja maanpuolustuksen uskottavuus pohjaa asevoimien tilaan ja uskottavuuteen. Hägglund ei tuonut erityisemmin esiin kansainvälisyyttä esimerkiksi eurooppalaisen yhteyden kautta, vaan Hornet-hankinnat ovat selkein linjaus eurooppalaisemmasta maanpuolustuksesta.

Silloinen puolustusministeri Elisabeth Rehn (Rehn 1993, a.) seurasi Hägglundia puhujakorokkeella ja paneutui omassa osuudessaan murrosvaiheen aiheuttamiin haasteisiin puolustuspolitiikalle sekä laman aiheuttamaan määrärahojen leikkaamiseen. Rehn korostaa uskottavan puolustuksen ulkopuolista hyväksymistä ja totesi ”*puolustuskykyämme arvioitavan.. erityisesti naapurivaltioissamme.*” Myös hän tuo esiin integraatiopolitiikan, ja korostaa uskottavan puolustuksen roolia turvallisuuspolitiikan saralla: ”*johdonmukaisella ja jäntevällä puolustuspolitiikalla tuetaan siten valtion poliittisia strategisia tavoitteita.*” Muutenkin puheesta heijastuu murrosvaiheen tuoma epävarmuus ja vaihtoehtojen paljous: ”*puolustuspolitiikan tulee mukautua ympäristön muutoksiin annettujen resurssien sallimissa rajoissa.*” (Rehn 1993, a.) Painopiste on Rehnin puheessa ulkoisen suvereniteetin vaalimisessa, ja keskittyminen määrärahoihin sekä muutokseen tuokin esiin huolen ulkoisen suvereniteetin tilasta. Mielenkiintoista on myös sotilaallisen uskottavuuden linkittäminen integraatioon, sillä korostamalla puolustusta muiden tavoitteiden kannalta merkittäväksi tekijäksi. Tällä tavoin konstruoidaan ajan henkeen sopivaa käsitystä maanpuolustuksesta osana Suomen kokonaissuvereniteettia. Rehnin puhe on selkeä esimerkki suvereniteetista ajallisena konstruktiona, sillä vaikkakin suvereniteetti on osin jähmeä käsite, se mukautuu, ja sitä mukautetaan, aina ajallisiin olosuhteisiin.

Maanpuolustuskurssi 127. ajoittui maaliskuulle 1993 ja tällöin puhujina toimivat silloinen Puolustusvoimain komentaja Jan Klenberg sekä Elisabeth Rehn. Klenberg paneutuu omassa puheessaan (Klenberg 1993, a.) yleiseen asevelvollisuuteen ja korostaa sen roolia maanpuolustuksen selkärankana. Hänen mukaansa ”*varusmiespalveluksesta on 1920-luvulta alkaen muodostunut kansakuntaa yhdistävä tekijä ja sillä on edelleen samansuuntainen merkitys.*” Suuri merkitys on, sillä miten talonpoika ja vuorineuvoksen vesa saavat saman kohtelun, yleinen asevelvollisuus luo tasa-arvoa ja maanpuolustus on kaikkien asia. Siviilipalveluslaki muuttui vuonna 1992, ja se herättää huolta Klenbergissä, sillä asevelvollisten määrän lasku on maanpuolustustahtoa vähentävä tekijä. (Klenberg 1993, a.) Klenberg keskittyi korostamaan maanpuolustuksen yhteiskunnallista merkitystä sekä sen merkitystä sisäisen suvereniteetin kannalta. Tasa-arvoinen puoli maanpuolustuksessa tukee sisäistä suvereniteettia, sillä laaja-alainen, yhteinen, panos saman tavoitteen eteen luo käsitystä meistä. Maanpuolustus on kollektiivinen konstruktio, joka tukee Suomen suvereniteettia – poikkeaminen kollektiivisesta on vaarallinen muutos, sillä se pahimmillaan heikentää sisäistä suvereniteettia. Vuonna 1993 uusi siviilipalveluslaki tuplasi siviilipalvelusta suorittavien määrän ja se oli Klenbergille hälyttävä merkki maanpuolustuksen yhteisen roolin murentumisesta.

Koen Elisabeth Rehnin puolustusministerin roolissaan yleisestä kaavasta poikkeavaksi, sillä hän keskittyi maanpuolustuksen sosiaalisiin aspekteihin edeltäjiään ja seuraajiaan enemmän. Maanpuolustuskurssi 127. avajaispuheessa (Rehn 1993, b.) korostuukin vastuu asevelvollisten hyvinvoinnista ja hän kysyy: ”*pitääkö kruunu huolen pojistaan?*” Rehnin puhe on jatkoa Klenbergille ja tukee samaa linjaa korostamalla asepalveluksen houkuttavuuden merkitystä yleisen asevelvollisuuden toimivuuden kannalta. Lama leikkasi maanpuolustuksen määrärahoja, ja siten nousi huoli varusmiesten sosiaalisesta hyvinvoinnista. Puheessa korostuu ”*varusmiespalveluksen yhteiskunnallinen etu*” ja varusmiesten hyvinvointi on tärkeää tuon edun saavuttamisen kannalta. (Rehn 1993, b.) Maanpuolustuksella on selkeästi olemassa sosiaalinen aspekti ja myös sen kunnossapito on tärkeää niin maanpuolustustahdon kuin uskottavan puolustuksen kannalta. Ilman motivoituneita sotilaita ei uskottavaa puolustusta ole helppo pitää yllä, sillä jos varusmiespalvelus on enemmän rangaistus kuin velvollisuus, on se turmiollista motivaation kannalta. Sisäinen suvereniteetti rakentuu tuen varaan ja varusmiesten huonot olot vaikuttavat maanpuolustuksen yleiseen kannatukseen ja siten murentavat Suomen suvereniteettia kokonaisuutena.

Maanpuolustuskurssi 128. avajaispuhujat olivat samat kuin kurssilla 127. Lama ja resurssipula olivat Jan Klenbergin 27.9.1993 pitämässä puheessa (Klenberg 1993, b.) päällimmäisiä teemoja. Klenberg nosti esiin pelkonsa puolustuskyvyn murentumisesta säästökuurin vuoksi: ”*toimintaa ei laman aikana enää ohjaa pelkästään tilanteesta johdettava terve kehittäminen, vaan paljolti myös lyhytjänteisten säästöpäätösten..hakeminen.*” Puheessa tuodaan kuitenkin esiin merkittävämpi tieto, sillä vajaista määrärahoista kaikki mahdolliset resurssit pistettiin Hornet-hankintaan – länsimainen hävittäjä kalusto koettiin tärkeämmäksi kuin minkään muun kaluston ostaminen. Klenberg pitää Hornetteja ”*uskottavuuden mittarina*” ja panostaminen kyseiseen hankintaan liittyy siihen, ”*aiotaanko tätä maata vakavasti puolustaa vaiko ei.* (Klenberg 1993, b.) Klenbergin puheesta huomaa selkeästi sen aikaiset painopisteet. Hornet-kaupat olivat tärkeä merkki Suomen asemasta ja länsimainen kalusto meni kaikkien muiden hankintojen edelle – uskottavuus identifioitiin länteen. Maanpuolustuksen eurooppalaistuminen tai länsimaallistuminen alkoi EY-hakemuksesta ja Horneteista. Aikaan kuului siirtyminen vanhasta kohti uutta niin maanpuolustuksessa kuin kokonaisuutena, samalla suvereniteetti ja sen konstruktio mukautuivat uuteen tilanteeseen.

Puolustusministeri Rehnin puhe 128. Maanpuolustuskurssin avajaisissa (Rehn 1993, c.) käsitteli suvereniteetin klassisia premissejä, rajoja sekä geopolitiikkaa. Rehn toteaa muuttuvan Euroopan vaikuttavan niin maantieteellisesti kuin sotilaallisesti – Kuolanniemimaan merkitys korostuu ja Venäjä menettää vaikutusvaltaansa Itämerellä. Rehnin mukaan ”*satamien menetys siirtää Venäjän meripuolustuksen painopistealueen... Suomenlahdelle.*” Rajat muuttuvat ja se vaikuttaa turvallisuuspoliittisiin lähtökohtiin, mutta suurempi vaikutus tulee olemaan EY-jäsenyydellä, sillä yhteinen turvallisuuspolitiikka oli jo tuolloin tiedossa. Liittoutuminen tukeutuisi nykyisin jo lakkautettuun Länsi-Euroopan Unioniin (WEU), mutta liittoutunut Suomi ei ollut Rehnille mahdottomuus enää vuonna 1993. Myös rauhanturvalain muuttaminen nousee esiin puheessa ja Rehn korostaa Suomen moraalista velvollisuutta olla mukana YK:n uusissa toimintamuodoissa. (Rehn 1993, c.) Rehnin puheessa on jo vahvasti esillä Suomen tulevaisuus osana Euroopan yhteistä puolustuspolitiikkaa ja turvallisuuspolitiikka on selkeästi muutoksessa. Suvereniteetin kannalta olennaisia asioita ovat hakeutuminen eurooppalaiseen yhteyteen ja kansainvälisen uskottavuuden rakentaminen YK:n kautta. Venäjän vaikeaselkoinen asema ja tulevaisuuden epävarmuus heijastuvat kansainvälisyyden sekä eurooppalaisen puolustusyhteistyön korostamiseen. Maanpuolustuksen uskottavuus ja sen kautta

suvereniteetin takaaminen ovat riippuvaisia yhteistyöstä ja Rehn tekee osuutensa rakentaessaan uudenlaista käsitystä maanpuolustuksesta.

Klenberg avasi vuoden 1993 viimeisen, 129., Maanpuolustuskurssin puhumalla (Klenberg 1993, c.) uudemman kerran yleisestä asevelvollisuudesta, ja sen tilasta. Hän vertaa Suomen tilannetta yleiseen eurooppalaiseen trendiin, sillä samaan aikaan Saksassa ja Venäjällä pohdittiin yleisen asevelvollisuuden tulevaisuutta, sekä palkka-armeijan mahdollisuutta. Klenbergin mielestä Suomessa ei ole realistisia mahdollisuuksia siirtyä pois yleisestä asevelvollisuudesta ja asiaan liittyy myös voimakkaita yhteiskunnallisia näkökohtia, kuten sen rooli yhteiskunnallisen tasa-arvon toteuttajana. (Klenberg 1993, c.) Klenbergin oma konstruktio maanpuolustuksesta ja suvereniteetista rakentuu yhteisen ja meidän varaan. Kaikki mikä voisi uhata maanpuolustusta suvereniteettia rakentavana, yhteisenä ponnistuksena on tuomittavaa toimintaa, ja näen Klenbergin suvereniteetti konstruktion suvereniteetin sisäistä ulottavuutta korostavana. Sisäinen suvereniteetti ja käsitys *meistä* suvereniteetin takaajina varmistaa ulkoisen suvereniteetin olemassaolon.

Rehn puhui 129. Maanpuolustuskurssin avajaisissa 8.11.1993 (Rehn 1993, d.) Baltian maiden roolista Suomen kannalta, ja siitä mitä Suomi voi tehdä niiden hyväksi. Viron Rehn laskee Suomen lähiulkomaaksi ja siten sen merkitys on Suomelle suuri. Rehnin mukaan Suomen tulee auttaa Viroa kehittämään omaa puolustustaan sekä edesauttaa sen pääsyä Pohjoismaiden ja Euroopan yhteyteen. Kuitenkaan Viron sijainti huomioon ottaen ei ole mahdollista keskittyä vain sotilaallisen tyhjiön täyttämiseen asevoimin, vaan päätavoite on *”solmia erilaisten suhteiden monitasoinen verkosto eurooppalaisten valtioiden ja instituutioiden kanssa.”* (Rehn 1993, d.) Rehn käsittelee puheessaan Viroa ja Baltiaa, mutta sama pätee myös Suomen kohdalla. Kansainvälisyys on erittäin tärkeä osa valtion suvereniteetin legitimointia, ja sillä voidaan jopa korvata asevoimien heikkoudesta johtuvaa epävarmuutta. Ulkoinen hyväksyntä on muutakin kuin maanpuolustuksen uskottavuutta, sillä ystävyys naapurien välillä on parempi tae rajojen pysyvyydelle kuin sotavoimien vastakkainasettelu rajalla.

Vuoden 1993 maanpuolustuskurssit sijoittuivat eri aikaan, ja se näkyy puheiden sisällössä, sillä nykyisin itsestäänselvyyksinä pidettävät asiat tuotiin esiin uusina ja epävarmoina. WEU on jo viskattu romukoppaan ja turvallisuuspoliittisesti Euroopan integraatio jakautuu nykyisin EU:n ja Naton piirissä tapahtuvaksi kehitykseksi. Toki nykykehitys oli nähtävissä

jo vuonna 1993, mutta sisäisen suvereniteetin korostaminen ja kansainvälisyyden melko pieni rooli puheissa kertovat maanpuolustuksen ja suvereniteetin rakentuvan nykyisin eri palasista kuin aiemmin. Kansainvälistyminen ja ulkoinen suvereniteetti ovat nykyään suuremmassa roolissa kuin vuonna 1993, jolloin Suomea ei vielä pystytty hahmottamaan niin kiinteästi eurooppalaisessa puolustusyhteistyössä mukana olevaksi.

5.3 Avajaispuheet suvereniteetin ilmentäjänä

Oleellista kaikkien maanpuolustusvaikuttajien puheissa on tapa, jolla luodaan Suomen suvereniteetin olemusta. Jokainen puhe tai muu linjaus konstruoi suvereniteettia käsitteenä, konseptina, ja määrittää erityisesti sisäistä suvereniteettia. Suvereniteetin kannalta on olennaista vallan paikka – missä päätetään. Kaskealan ja Häkämiehen puheissa on olennaista Suomen roolin korostaminen aktiivisena tekijänä, jolloin korostuu se tosiasia, että Suomi päättää edelleen itse minkälaisessa yhteistyössä se on mukana. Maanpuolustuskurssien avajaispuheet lähinnä sivuavat olemassa olevia eurooppalaisia ja kansainvälisiä sitoumuksia sekä velvoitteita - tärkeintä on kuitenkin tuoda esiin Suomea suvereenina oman asemansa määrittäjänä. Klenberg ja Rehn puolestaan keskittyvät rakentamaan suvereniteetin konstruktiota sisältä päin ja maanpuolustus on yhteinen ponnistus, joka takaa myös ulkoisen suvereniteetin.

Sotilaallisessa mielessä Suomi on monessa mukana, kuten vuoden 2008 avajaispuheista käy ilmi. Kuitenkin Lissabonin sopimuksesta ja Nato-yhteistyöstä huolimatta Suomi tuodaan esiin liittoutumattomana valtiona, jolla on päätöksenteon avaimet edelleen käsissään. Valta sijoitetaan edelleen meille, ylikansallisen päätöksenteon sijaan. Siinä missä muut Euroopan unionin jäsenvaltiot ovat Naton jäseniä, Suomi pysyttelee edelleen liittoutumattomana, huolimatta päättäjien omista preferensseistä. *Me*, korostuu epäsuorasti niin Kaskealan kuin Häkämiehenkin puheissa, syy on mielestäni selvä. Valtiollisen suvereniteetin muodostuessa ulkoisesta ja sisäisestä suvereniteetista, ei päättäjillä ole varaa murentaa sisäistä suvereniteettia liittoutumalla vastoin kansan hyväksyntää.
Käsitys meistä on selkeämmässä roolissa vuoden 1993 puheissa, sillä Suomi oli tuohon aikaan enemmän irrallaan eurooppalaisesta kontekstista, ja ainoa varma asia oli sisäinen yhtenäisyys. Suvereniteettia konstruoidaan aina suhteessa aikaan ja ajallinen aspekti onkin syy eroihin vuosien 1993 ja 2008 välillä. Maanpuolustus suvereniteetin ilmentäjänä on

sidoksissa olemassa oleviin lähtökohtiin ja sen merkitys muuttuu ajan ja premissien mukana. Vuonna 1993 idea suvereniteetista pohjasi yhtenäisyyteen, siinä missä se nykyisin nojaa enenemissä määrin myös kansainvälisyyteen. Suvereniteetin konstruktio luodaan käsillä olevien työkalujen avulla – nykyisin työkaluja on tosin huomattavasti enemmän kuin vuonna 1993.

Nykyisin sitoumuksia on jo selkeästi olemassa, mutta poliittisten realiteettien vuoksi niitä ei voida täysin implementoida osaksi poliittista järjestystä. Suvereniteettia konstruoidaan korostamalla vanhoja, jo vakiintuneita käsityksiä suomalaisesta maanpuolustuksesta. Päättäjillä on olemassa oma käsitteellinen konstruktionsa Suomesta osana laajempaa koalitiota, mutta kuitenkin suvereenina. Hyvä esimerkki tästä on selkeän positiivinen Nato-kanta, jota lähinnä kokoomuslaiset poliitikot, Häkämies etunenässä, tuovat esiin. Kuitenkin kokoomuslaiseen mentaliteettiin yhdistyy edelleen Suomen suvereenia roolia korostavat arvot, erityisesti isänmaa. Häkämiehen puheissa tämä tulee suorimmin esiin vertaamalla puheiden rakennetta. Jokaisessa avajaispuheessa toistuu ylikansallisten rakenteiden rooli: ”*Kansainväliset järjestöt ETYJ, EU ja Nato…* (Häkämies 2008 a.; b.; c.)” Nämä kolme instanssia nimetään jokaisessa puheessa ja niiden toistuvuus tukee käsitystäni maanpuolustuksen kansainvälistymisestä, se miten toiminta niiden piirissä vaikuttaa suvereniteetin käsittämiseen on taas täysin kiinni tarkastelijan subjektiivisesta mielipiteestä.

Suurin muutos kansallisen suvereniteetin kannalta on tapahtunut kansainvälisellä tasolla, kansallisen pysyessä lähes muuttumattomana. Kuitenkin kokonaiskonstruktion kannalta tärkeintä on luoda kuvaa, ja välittää haluttua viestiä, jolla luodaan käsitys suvereniteetista. Muutos on aina kriisi totutuille käsitteille ja tämän vuoksi aktiivinen konstruktion mukauttaminen on ensiarvoisen tärkeää sen pysyvyyden kannalta. Maanpuolustuksesta keskusteltaessa täytyy aina pitää mielestä keskustelun merkitys itse konstruktiolle – jokainen aikaisemmasta poikkeava linjaus muuttaa yleisön käsitystä siitä.

Konstruktion luomisessa ja muokkaamisessa on aina kysymys ihmisiin sekä heidän käsityksiinsä vaikuttamisesta – ihmiset tulkitsevat aina yksilöinä asioita omien arvojensa kautta. Sosiaalinen konstruktio on kuitenkin yksilöstä riippumaton, lähes täydellisen inklusiivinen kokonaisuus, jonka ulkopuolelle jättäytyvä on muiden silmissä toisinajattelija. Kysymys onkin sosiaalisen konstruktion joukkovoiman mahdollistamasta

muutoksesta massojen ajatuksissa, ei niinkään yksilöissä. Sosiaalisen konstruktion peruslähtökohta on yleinen hyväksyttävyys, jonka kautta on mahdollista legitimoida konstruktion asema osana yhteistä tietoutta. Laajan hyväksynnän saavuttaminen on kuitenkin vaikeaa, ja sen tulee rakentua aiemman varaan – ilman turvallista pohjaa on uutta vaikea hyväksyä. Ihmisten ajatukset ja käsitykset siirtyvät diffuusion kaltaisesti muilta itselle ja toisinpäin – sosiaaliset konstruktiot ovat jaettua todellisuutta.

Suvereniteetti on samanlainen sosiaalinen konstruktio kuin *me*-konstruktio, jaettua todellisuutta. Todellisuuden rajoitteet sekä premissit ovat aina läsnä mahdollistaen uutta, sekä sulkien pois vanhaa. Sotilaallinen suvereniteetti, jonka olen tuonut esiin jo tutkimukseni otsikossa, on käsitykseni yhdestä suvereniteetin osa-alueesta – suvereniteettia ei voi pitää vain yksittäisenä, selkeänä, konstruktiona, vaan se on sirpaleinen ja tulkitsijan mukaan vaihtuva käsitys suvereniteetista. Tarkasteltaessa maanpuolustuskurssien avajaispuheiden sisältämää diskurssia, on mahdollista tulkita tapaa, jolla suvereniteettia konstruoidaan tällä yhdellä osa-alueella.

Käsittelemällä vuosien 1993 ja 2008 puheita tuon esiin muutoksia, joita ympäristössä on tapahtunut sekä tavassa, jolla suvereniteettia luodaan aika-kontekstiin sopivaksi. Hägglund korosti vuoden 1993 puheessaan ensin suomalaisten vahvaa maanpuolustustahtoa, mutta samalla toi esiin siirtymän kohti länttä, käsittelemällä Hornet-hävittäjien merkitystä Suomelle. Europeanisaation tunkeutuminen maanpuolustukselliseen kontekstiin on mielestäni tuotu jo tällöin esiin, sillä vahva kannanotto hävittäjien tarpeellisuudesta, ja länsi-aseiden legitimointi myös tällä areenalla kielivät selkeästä muutoksesta, yhtäältä pois täydellisen itsenäisestä puolustuksesta sekä toisaalta kohti yhteistyötä muiden kanssa. Hägglundin tärkeimpiä ajatuksia olikin puolustuksen uskottavuuden heikentyminen ilman resurssien lisäämistä – todellisuudessa yksittäisiä suuria hankintoja on mahdollista tehdä, mutta laajempi määrärahojen nosto lama-aikana oli sula mahdottomuus. Vaihtoehto resursseille oli nimenomaisesti yhteistyö.

Vuonna 1993 muutos oli keskeinen tekijä ja myös Rehn toi esiin puheissaan ympäristön muutoksen sekä resurssien rajallisuuden. Kuitenkin selkein indikaatio muutoksesta sisältyy linjaukseen valtion poliittisen strategian tukemisesta – sotilaallinen suvereniteetti takaa mahdollisuuden tulevalle EU-jäsenyyden toteutumiselle. Epävarmuuden aikana sotilaallinen näkemys suvereniteetista linkittyi myös yleiseen suvereniteettiin ja yleinen

asevelvollisuus tuotiin useissa puheissa esiin – tavoitteena oli mielestäni luoda yhtenäisyyttä, joka oli vaikeina aikoina vaarassa rakoilla. Klenberg ja Rehn korostivat puheissaan asevelvollisuuden mahdollistamista myös tulevaisuudessa, ja erityisesti he nostivat esiin sen rooli yhteisenä instituutiona. Samalla korostui Hornettien ja länsiyhteyden tärkeys, hävittäjät olivat uskottavuuden mittari, joka piti saavuttaa taloudellisesta kriisistä huolimatta.

Vuoden 1993 tilanne on mahdollista nähdä epävarmuuden ja uuden suunnan värittämänä aikana, jolloin sotilaallisen suvereniteetin konstruointi keskittyi tukemaan niin kansallista yhtenäisyyttä kuin edessä siintävää eurooppalaisuutta. Lama, EY-jäsenyys ja ulkopoliittisen tilanteen epäselkeys määrittivät ne lähtökohdat, joista suvereniteettia muokattiin tilanteeseen sopivasti. Hägglund, Klenberg ja Rehn tukivat omilla sanoillaan Suomen suvereniteettia siinä hetkessä, sekä valmistivat suomalaisia tulevaan muokkaamalla suvereniteetti-konstruktiota omista lähtökohdistaan sopivaan suuntaan.

Viisitoista vuotta myöhemmin monet asiat olivat samoin kuin vuonna 1993, mutta paljon oli myös muuttunut. Suomi oli osa Euroopan unionia, ja vieläpä aktiivinen tekijä sillä saralla. Kuitenkin lama-ajan epävarmuus oli olemassa, tosin eri muodossa. Georgian sota, terrorismi sekä alkamassa ollut taantuma loivat jälleen kansallista sekä kansainvälistä epävarmuutta. Kaskeala ja Häkämies toimivat osaltaan tilanteen vakauttajina sekä tulkitsijoina, tuomalla esiin omia näkemyksiään Suomen asemasta maanpuolustuksellisessa merkityksessä - suomi-suvereeni vaati uusia merkityksiä ja rajauksia.

Siinä missä vuonna 1993 keskityttiin yleisen asevelvollisuuden korostamiseen sekä asehankintoihin, oli vuosi 2008 yhteistyön korostamisen aikaa. Suomen syvä integraatio Euroopassa, eurooppalaisuus, oli vielä kuitenkin uutta (kuten tänäkin päivänä) ja taloudellisen sekä poliittisen integraation lisäksi myös sotilaallinen integraatio oli edennyt pitkälle. Uudenlainen tilanne vaati perusteluja, sekä hyväksynnän luomista – puheiden ja tulkintojen kautta luotiin uudenlaista suvereniteettia, jossa itsenäisyys ja riippumattomuus eivät olleet keskeisimpiä tekijöitä. Uudenlainen suvereniteetin konstruktio mahdollistaa riippuvuuden muista, samalla säilyttäen suvereenin aseman.

Suomen mukana olo maailman kriiseissä ja eurooppalaisissa puolustusyhteistyöhankkeissa tulevat selkeästi esiin vuoden 2008 puheissa. Huomioimalla uudenlaisen tilanteen mukana

tuomat realiteetit, jotka saattavat olla ristiriitaisia monien kansalaisten kokemusmaailmaan nähden, järjellistetään Suomen uudenlaista asemaa maailmassa sekä näkemyksiä suvereniteetista. Kaskeala tuo puheissaan esiin sotilaallisen integraatio kehityksen, jonka hän jakaa Natoon painottuneeseen (mennyt) ja eurooppalaisuuteen painottuneeseen (nykyisyys). Nato-jäsenyyden kannatus ei ole 1990-luvun ja 2000-luvun aikana liiemmin kasvanut ja tämän vuoksi onkin mielenkiintoista pohtia eurooppalaisen kontekstin kasvanutta merkitystä. Mitä jos ulko- ja turvallisuuspoliittinen kehitys olisi sidottu pelkän Naton varaan, ja EU:n mahdollistama yhteistyön syventyminen olisi jäänyt toteutumatta? Kuitenkin eurooppalainen sotilasyhteistyö tapahtuu suurimmaksi osaksi Nato-maiden kanssa, onko mielipidevaikuttamisella luotu todellisuutta uudella tavalla, jossa viemällä Suomea länsiyhteyteen EU:n kautta on vuonna 1993 esiin nostettu valtion poliittisen strategian tukeminen, on mahdollistettu retorisin keinoin, legitimoimalla siirtymä kohti länttä sosiaalisen konstruktion mukauttamisen avulla?

Yhteistyö tuodaan esiin vuonna 2008 EU:n, Naton ja Pohjoismaiden kautta – suvereeni ei voi olla yksin, vaan sen täytyy nojata ylikansallisen tuen varaan. Suomi onkin siirtynyt talvisodan yksin olemisen ihanteesta pluralistisempaan näkemykseen suvereniteetista, jossa on tilaa myös muiden avulle ja yhteistyölle. Vaikutus ei ole mielestäni pelkästään europeanisaation aiheuttamaa, vaan laajempi globalisaatio-konteksti on tunkeutunut ihmisten käsityksiin maailmasta. Talouden integraatio ja globalisaatio ovat luoneet mielikuvia, jotka tukevat käsityksiä yhteistyön hyödyllisyydestä, jolloin yhteistyö myös eri kontekstissa tulee hyväksyttävämmäksi. Samalla Georgian kriisi nosti esiin pelon vihollisesta, joka voisi uhata Suomea jos se kokisi etujensa olevan uhattuna.

Vuoden 2008 konteksti oli tyystin toinen kuin vuonna 1993, mutta merkittävää muutosta ei lopulta puheiden välillä ole – keskeistä on aina Suomen kannalta parhaimman menettelytavan legitimoinnista. Puheiden rooli on nimenomaisesti poliittisia tavoitteita tukeva, ja tärkeintä on luoda riittävää hyväksyntää uudenlaiselle politiikalle. Uuden luominen vaati sen sovittamista vanhaan tukeutuvaksi ja siten hyväksyttävämmäksi – maanpuolustuksen osalta se vaatii suvereniteetin käsitteen mukauttamista uutta kontekstia vastaavaksi. Maanpuolustukseen liittyy niin paljon tuntemuksia historian ja sosiaalisten konstruktioiden kautta, että se on luultavasti vaikein osa-alue Suomen integraatio-pyrkimysten kannalta. Keskustelemalla maanpuolustuksellisista ratkaisuista sekä niiden

tulevaisuudesta pyritään konstruoimaan uudenlaista suvereenin käsitettä, joka tukee sotilaallista integraatiota.

Tutkimukseni pohjalta olen luonut käsityksen siitä, miten Suomen suvereniteetti mukautuu vastaamaan europeanisaation vaikutusta, tarkasteltaessa maanpuolustusta suvereniteetin ilmentäjänä. Lähtökohtana on ympäristö, niin ajallisena kuin tulkinnallisenakin, kontekstina – se ei kuitenkaan yksin riitä. Lainsäädännön ja ympäröivän maailman rajoittama, tai pikemminkin mahdollistama, lähtökohta mahdollistaa poliittisen tahdon muotoutumisen, joka muotoutuu ympäristön tulkinnan sekä sen vaatimien tekojen hahmottamisen kautta. Maanpuolustuksen osalta tuo poliittinen tahto on siirtymistä kohti eurooppalaista yhteistyötä, ehkä jopa liittoutumista. Ympäristön ja tahdon muodostama yhtälö puolestaan tuo esiin toteuttamista rajoittavien tekijöiden merkityksen, josta on mahdollista siirtyä politiikan toteuttamisen mahdollistamiseen.

Suvereniteetti on ehdottomasti merkittävä tekijä Suomen sotilaallisen integraation kannalta ja suvereniteetti-konstruktio täytyy sopeuttaa vastaamaan uusien tavoitteiden vaatimaa rakennetta. Poliittisen tavoitteen saavuttamiseksi tuodaan retorisin keinoin esiin uudenlaista konstruktiota vastaavia näkemyksiä, joita liitetään jo olemassa olevaan konstruktioon. Kuulijan tulkinta viestistä liittyy hiljalleen osaksi hänen omia näkemyksiään ja sosiaalista konstruktiota, joka on yhteisesti jaettu näkemys. Muuttamalla jaettua todellisuutta on mahdollista saavuttaa poliittinen päämäärä – kyseenalaista on tapa, jolla poliittisen tahdon irrallisuutta yleisöstä tuodaan esiin. Todellisuudessa kyse on normaalista poliittisesta kilpailusta, jossa vaalien kautta päätöksentekijöiksi on valikoitunut muutama puolue, jotka pyrkivät toteuttamaan omaa politiikkaansa.

Mielestäni suvereniteetin käsite on muuttunut vuosien 1993 ja 2008 välillä, ja muutos on mahdollista hahmottaa tutkimukseni kautta. Tarkasteltaessa ensin myöhäisempiä näkemyksiä, jotka käsittelevät avoimesti yhteistyön merkitystä eri tasoilla, on mahdollista aistia muutos vuodesta 1993, jolloin keskityttiin lähinnä oman uskottavan puolustuksen mahdollistamiseen läntisin asein. Nykyisin suvereniteettiin kuuluu, maanpuolustuksellisessa kontekstissa, olennaisena osana yhteistyö muiden kanssa. Vähitellen olemme siirtyneet itsenäisyyteen nojaavasta suvereniteetti käsityksestä kohti interdependency-merkitystä, jossa muiden rooli suvereenin mahdollistajana tiedostetaan.

Europeanisaatio on mahdollistanut maanpuolustuksen eurooppalaistumisen ja suvereniteetin mukautumisen uudenlaiseen tilanteeseen.

6 MITÄ, JA MISSÄ SUVERENITEETTI ON?

Olen tutkimukseni aiemmissa kappaleissa käsitellyt, niin eri näkemyksiä Suomen sotilaallisesta suvereniteetista, kuin myös realiteetteja, jotka vaikuttavat mahdollisuuksiin suvereniteettia konstruoitaessa. Ensinnäkin juridinen todellisuus on aina olemassa rajoitteena suvereniteetin määrittelylle, mutta mikään laki ei ole ikuinen, vaan säilyy kirjaimellisena ehkäpä vuosikymmeniä, mutta muuttuu tulkintojensa mukaisesti jatkuvasti. Juridiikka on kehys, joka luodaan kirjaimeksi kansallisella ja kansainvälisellä tasolla – kehys määrittää ne rajat, joista ei merkittävissä määrin voida poiketa, joskin niitä on mahdollista venyttää ajan hengen mukaisiksi. Joillekin laki on pyhempi kuin toisille ja henkilökohtaisella tulkinnalla sekä arvomaailmalla on merkittävä rooli tapaan, jolla Suomea osana kansainvälistä regiimiä tarkastellaan.

Kansainvälinen laki ja sopimukset, EU-oikeus ja Suomen oma lainsäädäntö ovat puitteet, joiden sisällä tulkinta tapahtuu sekä mahdollistuu. On vaikea sanoa, onko suvereniteetin mukauttaminen vastaamaan tilannetta puhtaan ennakoivaa, vai tapahtuuko europeanisaation mukanaan tuoma muutos niin nopeasti, että sosiaaliset konstruktiot joutuvat seuraamaan perässä. On harmillista, että mitään varsinaista hiiliajoitusmenetelmää ei konstruktion rakenteen synnyn määrittämiseen ole olemassa. Varmaa on, että konstruktiot eivät muutu hetkessä, tai pikemmin tahdon mukaisesti, vaan niiden mukautuminen vaatii aikaa. Jos ajattelemme esimerkiksi suomalaisuutta, joka luotiin 1800-luvun aikana, ei työ tapahtunut hetkessä, vaan vaati vuosikymmenten työn. Kansallinen identiteetti on myös konstruoitua todellisuutta, ja siihen ovat vaikuttaneet vuosikymmenien ja satojen aikana keskusteluun nostetut tapahtumat sekä tulkinnat niistä – identiteetti on vaihdellut ajan, paikan ja kontekstin mukaan.

Aiemmin käsitellyn aineiston perusteella on relevanttia kysyä: mitä Suomen suvereniteetti on nykyhetkellä? Käsittelemällä Suomen suvereniteetti-konstruktioon vaikuttavia, ja toisaalta sitä ilmentäviä kokonaisuuksia, olen pyrkinyt luomaan pohjaa mahdolliselle johtopäätökselle siitä mitä suvereniteetti on. Aineiston reflektoinnin kautta on mahdollista muodostaa jonkinlainen näkemys suvereniteetin merkityksestä nykyisessä ajassa, paikassa ja kontekstissa. Tavoitteenani on tematisoida muodostamani aineistokokonaisuus, ja siten saavuttaa lisää ymmärrystä käsittelemästäni asiakokonaisuudesta.

Kaikki kansallinen on nykyään osa pirstaloitunutta järjestystä, ja niin on suvereniteettikin – kaikki kansallisen piiriin kuuluva on todellisuudessa uhattuna ulkoisen, eurooppalaisen, vyöryessä maailmaamme. Uuden globaalin regiimin ja europeanisaation edessä kansalliset ihanteet, kuten suvereniteetti, ovat osa sitä maailmankuvaa, jonka kautta turvaudumme menneeseen ja turvalliseen. Homogeeninen käsitys *meistä* ja Suomesta suvereenina valtiona on jo nyt rapautumassa, tilalle nousevat postmodernin tilanteen vaatimat subjektiivisemmat konstruktiot. Suvereniteetti on ehkä poikkeuksellinen vastavirtaan uiva käsite, sillä siihen liittyvät konnotaatiot ovat hyvin vahvoja ja pitäytyvät kansallisessa kontekstissa – joskin myös suvereniteetti menettää jatkuvasti merkitystään.

Suvereniteetilla on edelleen olemassa ajallinen yhteytensä, mutta se on muuttunut – nykyisyydessä suvereniteetti ei ole enää itsenäisyyttä, vaan vertaisuutta. Maanpuolustuksellisessa diskurssissa tämä on tullut esiin muiden mielipiteiden merkityksen korostamisena ja tarpeena sopia muiden järjestelmiin. Suvereenit ovat nykyisin enemmän kavereita kuin vihollisia, jolloin klassinen, me ja muut –asetelma murenee. Myös juridinen suvereniteetti rakentuu yhdenvertaisuuden varaan, jolloin kansallinen suvereeni menettää merkitystään – suvereeni on nykyään yksilö, jolla tulee Euroopassa olla samat oikeudet huolimatta sen hetkisestä maantieteellisestä sijainnista.

Suvereeni sijaitsee edelleen myös tietyssä paikassa, joka on edelleen karttaan merkitty raja, mutta kuitenkaan sillä ei ole mahdollisuutta sen täydelliseen suojeluun. Paikan merkitys onkin muuttunut henkisemmälle tasolle, sillä rajat ovat merkityksettömiä vallankäytön paikan kannalta. Valta, ja siten myös suvereeni, sijaitsevat siellä, missä tehdään päätökset, jotka vaikuttavat suvereenin asemaan ja toimintaa. Todellisuudessa Euroopan unionissa ei ole olemassa täydellisen suvereeneja valtioita, sillä osa päätöksistä tehdään aina kansallisen ulottumattomissa. Suomen kohdalla maanpuolustus on vielä enemmän omissa käsissä kuin monilla muilla valtioilla. Suomen ”taistelu” Nato-jäsenyyttä vastaan on merkki, joka kertoo takertumisesta kansalliseen kontekstiin, josta ei haluta luopua vaikkakin monella muulla alueella päätöksenteko on jo suurelta osin siirretty ylikansalliselle tasolle.

Suvereniteetti on myös olemassa erilaisissa muodoissa, riippuen kontekstista. Kuten aiemmin olen todennut, olemme siirtyneet uudenlaiselle, subjektiivisemmalle, tasolle, jossa ideat ja käsitteet ovat olemassa yksilöiden omaisuutena – todellisuudessa suurin osa

konstruktioiden sisällöstä on yleistä ja jaettua, mutta silti jokainen muodostaa käsityksensä itsenäisesti. Käsityksemme myös vaihtuvat kontekstin mukaan, eikä mitään yksiselitteistä määritelmää ole mahdollista antaa, olipa kyse mistä tahansa käsitteestä. Suvereniteetin kohdalla vaihtelu tapahtuu riippuen käsiteltävästä kontekstista, jolloin suvereniteetin konseptualisointi perustuu merkitysten liittämiseen ja poistamiseen – käsitteeseen liitettävät palaset häviävät ja palaavat, tarpeen mukaan. Suvereniteetin konstruktio on vain osin jaettu, sosiaalinen konstruktio, todellisuudessa meillä jokaisella on oma käsityksemme asioista ja me muokkaamme näkemystämme tilanteen vaatimusten mukaisesti.

Suvereniteetti ei kuitenkaan ole yksiselitteisen subjektiivinen, vaan sillä on myös roolinsa identiteetin rakentajana. Yhteiset elementit käsitteen sisällön määrittelyssä mahdollistavat kollektiivisuutta myös muuttuvan maailman myllerryksessä – homogeenisessa yhteisössä on olemassa paine yleisen hyväksymisestä, jota ilman on ulkopuolinen. Suomen tapauksessa muutos on ollut olemassa jo vuosia, ja kansallisen häivyttäminen on johtanut tilanteeseen, jossa ylikansallinen ja alikansallinen muodostavat vuorovaikutussuhteen, joka toimii perustana yhteiselle identiteetille. Suvereenin Suomen kyseenalaistuminen on johtanut tilaan, jossa europeanisaatio-kehitys luo uudenlaista käsitystä suvereenista – riippuvuus muiden hyväksynnästä sekä suosiontavoittelu määrittävät asemaa suvereenina muiden joukossa. Kuitenkin siirtymä on tapahtunut myös alikansalliselle tasolle, jolla korostuvat ryhmien ja yksilöiden käsitykset itsestä ja yhteisestä – alikansallisella tasolla oma maailmankatsomus luo pohjan myös suvereniteetti-käsitykselle. Suvereenius liitetään edelleen Suomi-kontekstiin, mutta se ei enää ole valtiollista siinä määrin kuin ennen.

Suvereniteetti on vääjäämättä käsitys sekä käsite muiden joukossa ja siten ajassa, paikassa sekä kontekstissa muuttuva – mikään henkinen ei voi olla pysyvää, kun ympäristömme muuttuu. Suomen suvereniteetti on nykyisin kontekstisidonnainen ideaali, joka kyseenalaistetaan jatkuvasti, mutta samalla se on pysyvä osa suurimman osan ajattelumalleissa. Suomi ja suvereniteetti ovat ihmisten mielissä yksi ja sama asia, jonka perustana on käsitys meistä ja muista. Olemme edelleen suvereeni kansakunta, jonka itsenäisyys mukautuu jatkuvasti ihmisten käsitysten mukaisesti europeanisaation keskellä – liitämme uusia asioita vanhoihin näkemyksiimme, samalla siirrämme suvereenia yhä henkisemmäksi ja immateriaalisemmaksi. *Me*, on rapautuva käsite, joka on jatkuvasti sirpaleisempi, jolloin suvereniteetti käsitys mukautuu kuvaamaan pienempien ryhmien ja yksilöiden ajatuksia.

Suvereeni Suomi on riippuvainen tavasta, jolla tarkastelija näkee maansa aseman muiden silmissä sekä omien ideologioiden ja arvojen kautta. Kansainvälisestä toiminnasta innostuneemmat pitävät suvereniteettia enemmän muiden hyväksyntänä kuin syvästi nationalismiin ja kansalliseen identiteettiin tukeutuvat, joille Suomi näyttäytyy esimerkiksi pahaa EU:ta vastaan taistelevana soturina. Mitään yksiselitteistä määritelmää suvereniteetista ei ole, vaan se määrittäminen on jokaisen subjektiivinen oikeus.

Suomi on edelleen suvereeni muiden joukossa, suvereniteetin voima ja uskottavuus vain ovat yhä enemmän riippuvaisia ajan, paikan ja kontekstin asettamista reunaehdoista, sekä tulkitsijan näkemyksistä. Tietenkin Suomi on siirtänyt päätöksentekoaan ylikansalliselle tasolle, mutta samalla päätöksenteon merkitys alikansallisella tasolla on myös nousussa. Suvereniteetti-käsitystä muokataan myös makrotasolla ja yrityksen menestyminen maailmalla tai koulun pärjääminen Pisa-vertailussa nostavat yhteisen menestyksen ja suvereenin aseman käsityksiä, sillä muiden keskellä pärjääminen on suvereenin elinehto.

Tutkimukseni tarkoitus ei ole ollut lisätä varsinaiseen suvereniteetti-konstruktioon mitään, mutta se on toivottavasti tuonut esiin uuden tavan tarkastella konstruktioiden muokkaamista yhden osa-alueen kautta. Olen pyrkinyt tuomaan esiin suvereniteetin merkitystä maanpuolustuksen kautta sekä tapaa, jolla se mahdollistaa muutoksen legitimoinnin. Muutos tuo aina mukanaan sen mahdollistamisen problematiikan, sillä vain todellisen tarpeen ja messiaanisen muutoksen kohdalla tilanne on niin epätoivoinen, että vastustus on mitätöntä. Vakaassa tilanteessa muutos on aina riski, joka voi johtaa kohti nykyistä huonompaa, ainakin sen hetkisten käsitysten perusteella. Ympäristön tulee toisaalta mukautua vastaamaan uutta tavoitetta tai tilannetta, mutta samalla se toimii katalyyttina uudelle suunnalle, joka tulee perustaa vanhalle.

Oman tutkimukseni pohjalta olisi mahdollista syventää maanpuolustuksen suvereniteetin ymmärrystä lisäämällä aikajännettä, sekä aineiston määrää. Tarkastelemalla yli 20 vuoden takaisia aikoja olisi mahdollista heijastella sen aikaisten premissien mahdollistamaa suvereniteetin konstruktiota sekä haastatteluiden kautta tutkia mahdollisesti Neuvostoliittoon päin kallellaan olleiden näkemysten todellista vaikutusta suvereniteetti-konstruktion kannalta. Myös jonkin toisen maan mukaan ottaminen tarkasteluun voisi olla hedelmällinen tutkimuspohja – esimerkiksi vertailu Viron ja Suomen välillä.

Tulevaisuudessa tutkimustani olisi mielenkiintoista laajentaa koskemaan jotakin uutta osa-aluetta, sillä olen tarkastellut vain maanpuolustuksellista kontekstia. Kuitenkin muutos suvereniteetissa ulottuu monille muille alueille. Alun perin tarkoitukseni oli vertailla maanpuolustuksen ja maatalouden kautta suvereniteetin konstruktion muutosta. Maatalous olisi mielenkiintoinen aihealue, koska myös siihen liittyy voimakkaita tunteita, ja EU on tuonut mukanaan aspekteja, jotka ovat romuttaneet aiemmin vallinneen ”heinälato”-ideaalin. Europeanisaatio, globalisaatio ja kaupungistuminen ovat vaikuttaneet suomalaiseen maaseutuun ja maatalouteen viimeisen 20 vuoden aikana paljon merkittävämmin kuin maanpuolustukseen, joka on edelleen kansallisesti hallinnoitu. Olisi mielenkiintoista tutkia maatalouden itsenäisyyteen liittyviä konnotaatioita sekä sen merkitystä Suomen suvereniteetin konstruktiossa – onko maatalous suvereniteetin henkinen artefakti?

LÄHTEET

Lainsäädännölliset lähteet:

Laki Puolustusvoimista 11.05.2007/551.

Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31.3.2006/211.

Lissabonin sopimus 12.09.2008, 599/2008

Suomen Hallitusmuoto 17.07.1919/94.

Suomen Perustuslaki 11.06.1999/731.

Valtiopäiväjärjestys 13.1.1928/7.

Yhdistyneiden Kansakuntien Peruskirja 17.04.1946. Hyväksytty Eduskunnan toimesta 13.01.1956.

Kirjalliset lähteet:

Beate, Jahn (2006) *Classical theory in international relations*. Nide 103 / Cambridge studies in international relations. Cambridge University Press.

Biersterker, Thomas (1996) *State sovereignty as a social construct*. Cambridge University Press.

Blomberg, Jan (2001) *Valtiosuvereniteetti, kansakunta, rajojen hämärtyminen: tapaustutkimuksia Suomen maahanmuuttopolitiikasta ja sen historiasta*. Jyväskylän yliopisto.

Featherstone, Kevin ja Radaelli, Claudio (2003) *The politics of Europeanization*. Oxford University Press.

Kettunen, Pauli (2008) *Globalisaatio ja kansallinen me*. Tallinna: Vastapaino.

Krasner, Stephen (2001) *Sovereignty*. Foreign Policy no. 122.

MPKK:n arkisto: Maanpuolustuskurssien 126.-129. puheet.

Mörth, Ulrika (2003) Europeanization as interpretation, translation and editing of public policies, teoksessa: Featherstone yms. *The politics of europeanization*. Oxford University Press.

Olsen, Johan P. (2004) *Unity, diversity and democratic institutions*. Centre for European Studies.

Paloheimo, Heikki ja Wiberg, Matti (1996) *Politiikan perusteet*. Söderström Osakeyhtiö.

Sassen, Saskia (1996) *Sovereignty in an age of globalization*. Columbia University Press.

Schmitt, Carl (1976) *The concept of the political*. Rutgers University.

Schmitt, Carl (2005) *Political theology, four chapters on the concept of sovereignty*. University of Chicago Press.

Tiilikainen, Teija (2004) *Perustuslaki EU:lle*. Ulkoasiainministeriö/Eurooppa-tiedotus.

Tiilikainen, Teija (2008) *Selvitys Euroopan Unionin Lissabonin sopimukseen sisältyvästä keskeisen avunannon velvoitteesta*, Ulkoasianministeriön julkaisuja.

Elektroniset lähteet:

Euroopan Unionin portaali, http://europa.eu/. Luettu 22.10.2008.

http://europa.eu/scadplus/leg/fi/lvb/r00002.htm

http://europa.eu/scadplus/leg/fi/s05001.htm

Olsen, Johan P. (2002) *The many faces of Europeanization.* Journal of common market studies, vol. 40. http://www.arena.uio.no/publications/wp02_2.htm

Suomen Eduskunnan viralliset internet-sivut, http://www.eduskunta.fi/. Luettu 23.4.2009.
http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=aanestysu&${BASE}=aanestysu&${THWIDS}=0.58/475612&${oohtml}=aax/hex5000&${html}=aax/aax5000&${snhtml}=aax/aaxnosyn&${savehtml}=/thwfakta/aanestys/aax/aax.hm

Suomen Puolustusministeriön viralliset internet-sivut, http://www.defmin.fi/
Kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittamisen strategia,
http://www.defmin.fi/files/1096/KMP-strategia.pdf
http://www.defmin.fi/index.phtml?s=54

Suomen Puolustusvoimien viralliset internet-sivut, http://www.mil.fi
http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/eu_nop_toim_joukot.dsp
http://www.mil.fi/ruotuvaki/index.dsp?aid=3896
http://tietokannat.mil.fi/eubg/content.php?language=fi_FI&page_id=3

Naton NRF-joukkojen viralliset internet-sivut, http://www.nato.int/issues/nrf/index.html. Luettu 31.3.2009
http://www.nato.int/issues/nrf/practice.html
http://www.nato.int/issues/nrf/index.html

Southeast European Timesin kotisivut, http://www.balkan-info.com. Luettu 13.4.2009.

Ulkopoliittisen instituutin viralliset internet-sivut, http://www.upi-fiia.fi/. Luettu 9.11.2008.
Raimo Väyrysen kommentti, http://www.upi-fiia.fi/fin/
julkaisut/puheenvuorot_/naton_nopean_toiminnan_joukot/#

VALTIONEUVOSTON SELONTEKO EDUSKUNNALLE, VNS 1/2008 vp, Suomen osallistuminen Naton nopean toiminnan joukkoja (NRF) täydentävään toimintaan
(http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=VNS+1/2008&base=ermuut&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD)

Finlex, Valtion säädöstietopankki, http://www.finlex.fi. Luettu 10.04.2008

Suomen Puolustusministeriön viralliset internet-sivut, http://www.defmin.fi/. Luettu 10.4.2008.

Kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittamisen strategia, http://www.defmin.fi/files/1096/KMP-strategia.pdf.

http://www.defmin.fi/index.phtml?s=54.

Jyri Häkämiehen puheet: http://www.defmin.fi/index.phtml?s=270.

Suomen Puolustusvoimien viralliset internet-sivut, http://www.mil.fi. Luettu 13.04.2008.

http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/eu_nop_toim_joukot.dsp.

http://www.mil.fi/ruotuvaki/index.dsp?aid=3896.

http://tietokannat.mil.fi/eubg/content.php?language=fi_FI&page_id=3.

http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/historia/index.dsp.

Kaskealan puheet: http://www.mil.fi/puolustusvoimainkomentaja/arkisto.dsp.

Suomen Ulkoministeriön viralliset internet-sivut, http://formin.finland.fi/. Luettu 04.04.2008.

http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=32289&contentlan=1&culture=fi-FI.